

**MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN
TÜRK YAZILI BASININDA SUNUMU**

Handan NUH

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Danışman: Doç. Dr. Özgül BİRSEN

Eskişehir

Anadolu Üniversitesi

Sosyal Bilimler Enstitüsü

Mayıs 2019

JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI

Handan NUH 'un "Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Yazılı Basımında Sunumu" başlıklı tezi **23 Mayıs 2019** tarihinde, aşağıdaki jüri tarafından Lisansüstü Eğitim Öğretim ve Sınav Yönetmeliğinin ilgili maddeleri uyarınca toplanan **Basın ve Yayın** Anabilim Dalında, **yüksek lisans tezi** olarak değerlendirilerek kabul edilmiştir.

Üye (Tez Danışmanı) : Doç.Dr.Özgül BİRSEN

Üye : Prof.Dr.Başak SOLMAZ

Üye : Doç.Dr.Sibel NORMAN

Prof.Dr.Hasan TUTAR
Anadolu Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürü

ÖZET
MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN
TÜRK YAZILI BASININDA SUNUMU

Handan NUH

Basın ve Yayın Anabilim Dalı

Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Mayıs 2019

Danışman: Doç. Dr. Özgül BİRSEN

Mevsimlik gezici/geçici tarım işçileri ile ilgili yapılan araştırmalarda mevsimlik tarım işçilerinin dünyada 1,1 milyar tarım işgücünün 450 milyonunu oluşturduğu tahmin edilmektedir. Türkiye’de ise sayıları resmi rakamlara göre 300.000 olan ve kayıt dışı rakamlarda aileleri ile birlikte sayıları bir milyona yaklaşan tarım işçisi olduğu dile getirilmektedir. Türkiye’de özellikle doğu ve güneydoğu bölgelerinden ülkenin 48 iline göç eden tarım işçileri her yıl hasat dönemlerinde medyada ölüm haberleri ile anılmaktadır.

Bu çalışmada, Türk yazılı basınında mevsimlik tarım işçilerinin nasıl sunulduğu sorusuna yanıt aranmaktadır. Bu bağlamda, 2000-2016 yılları arasında günlük yayınlanan ve tirajları yüksek olan Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni Şafak, Star, Posta, Takvim, Akşam, Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinde yer alan mevsimlik tarım işçisi haberleri içerik analizi yöntemi ile çözümlenmiştir. Örneklem alınan 529 metnin haber içerikleri ve görsel unsurları incelenmiştir. Çalışma sonucunda elde edilen bulgularda haberlerin üçüncü sayfa ve iç sayfalarda yer aldığı, orta düzeyde önemli olduğu, haber menşeinin yüksek oranda belli olmadığı, haberlerde büyük ölçüde mağdur/kurban ve patetik (acıma duygusu) üslubun hâkim olduğu, haber içeriklerinde daha çok trafik kazası haberlerinin yer aldığı, bunu sağlık, eğitim, çalışma ve sosyal dışlanma boyutu izlediği, genellikle metinlerde fotoğrafların kullanılmadığı, fotoğrafın yer aldığı haberlerde de ise tarım işçilerinin yaşadıkları alanlar, tarım işçi görsellerinin kullanıldığı belirlenmiştir.

Anahtar Sözcükler: Mevsimlik İşçi, Mevsimlik Tarım İşçi, Yasal Haklar, Göç, Göç Okulu

ABSTRACT

REPRESENTATION OF SEASONAL AGRICULTURAL WORKERS IN THE TURKISH PRESS

Handan NUH

Department of Journalism

Anadolu University, Graduate School of Social Sciences, May 2019

Supervisor: Doc. Dr. Özgül BİRSEN

In the studies conducted on seasonal/ temporary agricultural workers, it is estimated that seasonal agricultural workers constitute 450 million of the 1.1 billion agricultural workforces in the world. In Turkey, according to official figures, there are 300.000 agricultural workers and this number reaches up to one million with the worker families in the unrecorded economy. In Turkey, agricultural workers, especially those who are from the eastern and southeastern part of Turkey, migrate to the country's 48 provinces to work in the agricultural fields. Every year in the harvest period, the news on the death of agricultural workers takes place in the media.

This study aimed to answer the question of how seasonal agricultural workers are presented in Turkish print media. In this context, in the period between 2000 and 2016, the news articles on seasonal agricultural workers in daily newspapers with high circulation were analyzed using content analysis method. According to the findings of the study, the news appeared on the third page and in the internal pages, the medium level was important, the news origin was not clear, the news predominantly victim/victim and pathetic (dominance) style dominated by the news, the news content of the news more traffic news it was determined that these were followed by the dimensions of health, education, work and social exclusion, the photographs were generally not used in the texts, and in the news that the photographs were used, the areas where the agricultural workers lived, agricultural workers were used.

Keywords: Seasonal Worker, Seasonal Agricultural Worker, Legal Rights, Migrant, Migrant School

ÖNSÖZ

Bu çalışmanın ortaya çıkmasında bana her zaman destek olan ve aile sıcaklığını hissettiren değerli hocam ve aynı zamanda tez danışmanım Doç. Dr. Özgül Birsen'e

Tezin, kaynak erişimi aşamasında bana yardımcı olan Ardahan Üniversitesi Kütüphanesi müdürü ve çalışanlarına teşekkürü bir borç bilirim.

Çalışmanın en sıkıntılı süreçlerinde, değerli bilgilerini benimle paylaşan ve manevi desteğini esirgemeyen arkadaşım; Arş. Gör. Hatice Kahraman Adıyaman'a çok teşekkür ederim. Ayrıca; Arş. Gör. Merve Şentöregil'e ve Nergis Güler'e, mesafeler ne kadar uzak olsa da manevi desteğini her daim hissettiğim, yaşamın engebeli, dar ve dik yokuşlarında her daim yönlendiriciliği ve verdiği pozitif enerjisi ile kendisine şükran duyduğum değerli dostum; Yazılım Mühendisi Seyhan Kır'a teşekkür ederim.

Tez yazım aşamasında; bana destek olan annem, babam, kız kardeşlerime... Tabii ki hayatımın her anına tanık olan hüznü, sevinci, mutluluğu paylaştığım, maddi ve manevi desteğini hiçbir zaman esirgemeyen, beni sabırla ve özenle dinleyen, her nefesimde beni motive eden sevgili yol arkadaşım, eşim; Günay Nuh'a sonsuz teşekkür ederim.

.../.../2019

ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ

Bu tezin tarafımca özgün bir çalışma olarak hazırlandığını, tezin tüm süreçlerinde bilimsel etik ilke ve kurallara uygun davranarak, çalışmada yer verilen tüm veri ve bilgiler için kaynak gösterdiğimi ve bu kaynakları kaynakçada belirttiğimi; Anadolu Üniversitesi tarafından kullanılan "Bilimsel İntihal Tespit Programı" ile taranarak intihal içermediğinin kanıtlandığını beyan ederim. Çalışmam ile ilgili bu beyanıma aykırı bir durumda oluşacak tüm hukuki ve ahlaki sonuçları kabul ettiğimi bildiririm.

HANDAN NUH

İÇİNDEKİLER

BAŞLIK SAYFASI	iii	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
JÜRİ VE ENSTİTÜ ONAYI.....	iv	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
ÖZET	iv	
ABSTRACT	vi	
ÖNSÖZ	vii	
ETİK İLKE VE KURALLARA UYGUNLUK BEYANNAMESİ ..	vi	Hata! Yer işareti tanımlanmamış.
İÇİNDEKİLER.....	ix	
TABLOLAR DİZİNİ	xii	
GÖRSELLER DİZİNİ.....	xiii	
KISALTMALAR DİZİNİ.....	xiv	
1. GİRİŞ	1	
1.1. Konunun Tanımlanması ve Problem.....	1	
1.2. Amaç	6	
1.3. Önem.....	7	
1.4. Yöntem.....	8	
1.5. Sınırlılıklar.....	8	
2. TARIM, TARIM İŞÇİSİ KAVRAMLARI VE TÜRKİYE’DE TARIM POLİTİKALARI	9	
2.1. Tarım Kavramı.....	9	
2.1.1. Tarihsel süreçte tarım	10	
2.1.2. Osmanlı’da tarım	11	
2.1.3. Cumhuriyet Döneminde tarım	12	
2.1.4. Toprak ve mülkiyet ilişkileri	14	
2.1.5. Tarımsal yapının dönüşümü.....	14	
2.1.6. Kırsal nüfus	15	
2.1.7. Küreselleşme ve tarım politikaları	16	
2.1.8. Dünya Bankası ve IMF’nin tarıma etkisi.....	16	
2.2. Mevsimlik Tarım İşçisi Kavramı.....	17	
2.2.1. Dünya’da mevsimlik tarım işçileri	18	

2.2.2. Türkiye’de mevsimlik tarım işçileri	20
2.2.3. Türkiye’deki mevsimlik işçilerinin sorunlarına genel bakış	26
2.2.3.1. Eğitim	26
2.2.3.2. Sağlık.....	28
2.2.3.3. Barınma.....	30
2.2.3.4. Ulaşım.....	31
2.2.3.5. Sosyo-kültürel ilişkiler	32
2.2.3.6. Kayıt dışı istihdam	33
2.3. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yasal Hakları.....	33
2.3.1. Uluslararası alanda mevsimlik tarım işçi hakları	34
2.3.2. Ulusal alanda mevsimlik tarım işçi hakları.....	34
2.4. Mevsimlik Tarım İşçilerine Yönelik Yürütülen Örnek Uygulamalar ve Projeler.....	35
2.4.1. Uluslararası Örnekler.....	35
2.4.1.1. Kanada	35
2.4.1.2. İngiltere	36
2.4.1.3. Fransa.....	36
2.4.1.4. İtalya.....	37
2.4.2. Ulusal Örnekler	37
2.4.2.1. Göç okulu projesi	37
2.4.2.2. METİP projesi.....	42
2.4.2.3. Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin sağlığını geliştirme programı.....	43
2.5. Göç Kavramı.....	43
2.5.1. İç göç olgusu	45
2.5.2. Mevsimlik tarım işçiliği ve iç göç.....	46
2.6. Yoksulluk Kavramı.....	46
2.6.1. Yoksulluğun göç ile ilişkisi	47
2.6.2. Yoksulluk ve mevsimlik tarım işçileri	48
2.6.3. Yoksulluk ve medya ekseninde mevsimlik tarım işçileri.....	49
3. MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN TÜRK YAZILI BASININDA SUNUMU	51
3.1. Araştırmanın Yöntemi.....	51
3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi.....	53

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi	54
3.4. Bulgular	56
3.4.1. Metinlere İlişkin Bulgular	56
3.4.1.1. Haber sayısı	56
3.4.1.2. Gazetelerin haber sayısı	57
3.4.1.3. Metinlerin türü.....	58
3.4.1.4. Metinlerin sayfa ve konumu.....	58
3.4.2. Metinlerin İçeriklerine İlişkin Bulgular	60
3.4.2.1. Haber kaynakları	60
3.4.2.2. Haberin menşei.....	62
3.4.2.3. Haberlerin teması.....	63
3.4.2.4. Haberlerde dil ve anlatım.....	65
3.4.2.4. Haberlerde üslup.....	65
3.4.3. Görsel Unsurlara İlişkin Bulgular	66
3.4.3.1. Metinlerde kullanılan görsel sayısı.....	66
3.4.3.2. Görsellerin türü.....	67
3.4.3.3. Görsellerde şahısların cinsiyeti	67
3.4.3.4. Görsellerde destekleyici malzeme sayısı.....	68
4. SONUÇ.....	70
KAYNAKÇA	75
EKLER	
ÖZGEÇMİŞ	

TABLÖLAR DİZİNİ

Sayfa

Tablo 3.1. Gazetelerin ocak ayı haftalık tirajının yıllara göre dağılımı.....	55
Tablo 3.2. Mevsimlik işçilerin gazete taramalarında elde edilen genel içerik bilgisi....	56
Tablo 3.3. İçerik çözümlemesinde kodlayıcılar arası uyum hesaplaması.....	57
Tablo 3.4. MTİ haberlerinin yıllara göre dağılım	59
Tablo 3.5. Gazetelerin haber sayısına göre dağılımı.....	60
Tablo 3.6. MTİ içerikli yazı türleri.....	61
Tablo 3.7. Metinlerin yayımlandığı sayfaların dağılımı.....	61
Tablo 3.8. MTİ konulugazetelerde yer alan metinlerin sayfa konumları.....	62
Tablo 3.9. Haber kaynaklarının dağılımı	64
Tablo 3.10. MTİ haberlerinin menşei dağılımı.....	65
Tablo 3.11. Gazetelerde yer alanMTİ haberlerinin tema dağılımı	66
Tablo 3.12. Haberlerde dil ve anlatım dağılımı	67
Tablo 3.13. Üslup özelliklerinin dağılımı	68
Tablo 3.14. Metinlerde görsel durum	68
Tablo 3.15. Görsellerin Türü	69
Tablo 3.16. Görsellerde cinsiyet dağılımı	69
Tablo 3.17. Gazetelerde yer alan destekleyici içeriklerin dağılımı	71

GÖRSELLER DİZİNİ

Sayfa

Görsel 2.1. Türkiye’de MİT’lerin çalıştıkları iller	23
Görsel 2.2. Göç Okulu Projesi 2013 tarihli protokol imzalama töreni	38
Görsel 2.3. Göç Okulu Projesi 2014 tarihli eğitim çadırı Eskişehir Alpu İlçesi	40
Görsel 2.4. Göç Okulu 2015 tarihli mevsimlik tarım işçi çocukları konteyner eğitimi	41
Görsel 2.5. Sözcü Gazetesi 20 Ekim 2016 tarihli görseli	42
Görsel 2.6. MTİ 2015 tarihli çalışma ve sosyal hayatlarının iyileştirilmesi toplantısı .	43
Görsel 2.7. Star gazetesi 1 Kasım 2014 tarihli haberi	51

KISALTMALAR DİZİNİ

AB	: Avrupa Birliği
ABD	: Amerika Birleşik Devletleri
AÇSBH	: Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı
BM	: Birleşmiş Milletler
CFLP	: Kanada Tarım İş Programı
CSAWP	: Kanada Mevsimlik Tarım İşçileri Programı
DB	: Dünya Bankası
DTÖ	: Dünya Ticaret Örgütü
FAO	: Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü
GSYİH	: Gayri Safi Yurtiçi Hasıla
ILO	: Uluslararası Çalışma Örgütü
IMF	: Uluslararası Para fonu
KGM	: Karayolları Genel Müdürlüğü
MEB	: Milli Eğitim Bakanlığı
METİP	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi
MGTİ	: Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri
MTİ	: Mevsimlik Tarım İşçileri
OECD	: Ekonomik İşbirliği ve Kalkınma Örgütü
SAWS	: Mevsimlik Tarım İşçileri Programı
TBMM	: Türkiye Büyük Millet Meclisi
TCDD	: Türkiye Cumhuriyeti Devlet Demir Yolları
TDK	: Türk Dil Kurumu
THY	: Türk Hava Yolları
TİM	: Türkiye İhracatçılar Meclisi

UNDP : Birleşmiş Milletler Kalkınma Fonu

UNFPA : Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu

YSK : Yüksek Seçim Kurulu

1. GİRİŞ

Bu çalışmanın giriş kısmı; konunun tanımlanması ve problem, amaç, önem, yöntem ve sınırlılıklar şeklinde beş kısımdan oluşmaktadır.

1.1. Konunun Tanımlanması ve Problem

Mevsimlik tarım işçiliği ya da diğer bir adıyla mevsimlik gezici/geçici tarım işçiliği Türkiye’de kırsal alanda değişim ve dönüşümün yaşandığı 1950’li yıllardan sonra üzerinde özenle durulması gereken bir sorun haline gelmiştir. Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı verilerine göre sayıları 300.000 civarında verilen mevsimlik gezici tarım işçilerinin fiilen kayıt dışılar ve çocuklar ile birlikte en az bir milyonluk bir nüfusu kapsadığı tahmin edilmektedir (Mevsimlik İşçi Göçü İletişim Ağı Raporu, 2012).

Sürdürülebilir tarımsal üretimin kalbi olarak tanımlanan mevsimlik tarım işçileri, dünyada 1,1 milyar tarım işgücünün yaklaşık 450 milyonunu oluşturmaktadır. Türkiye’de ise yaklaşık 6,3 milyon tarım işgücünün yaklaşık yarısını mevsimlik tarım işçilerinin oluşturduğu tahmin edilmektedir (Şimşek, 2012).

Mevsimlik gezici tarım işçiliği sanayi devriminin gerçekleşmesiyle ortaya çıkan bir olgu olduğu dile getirilmektedir. Mevsimlik tarım işçileri tarımın en önemli gücü olsa da ne yazık ki, Türkiye’de ciddi sorunların yaşandığı bir alanı ifade etmektedir. Göçer özelliklerinden dolayı yılın belli dönemlerinde Türkiye’nin 48 iline yolculuk yaptıkları bilinmektedir.

Türkiye İstatistik Kurumunun, Eylül 2017’de yayımladığı işgücü istatistiklerine göre, ülke genelinde istihdamın yüzde 20,3 tarımsal işlerle uğraşmaktadır. Yani yaklaşık olarak 5 milyon 200 kişi tarımda istihdam edilmektedir. Tarımda istihdam edilen işgücünün ne kadarının mevsimlik tarım işçisi olduğu bilinmemekle birlikte tahmini olarak bu işgücünün yarısını oluşturduğu söylenmektedir. Yine TÜİK’in Temmuz 2018’de yayımladığı işgücü istatistikî verilerine göre, ülke genelinde istihdamın yüzde 19,7 tarımsal işlerde uğraşmaktadır. Yani yaklaşık 5 milyon kişi tarımda aktif olarak çalışmaktadır. Ancak bu tarımsal istihdamın kaçının mevsimlik işçi olduğu tam olarak bilinmemektedir. Bu verilerden yola çıkarak son 5 yılda tarımsal işgücünün içinde mevsimlik işçilerinin oranının 2-2,5 milyon olduğunu söylemek mümkündür.

Görüldüğü gibi yapılan araştırmalarda mevsimlik tarım işçilerinin sayıları konusunda tam bir fikir birliği bulunmamaktadır. Bunun en önemli nedeni tarım işçilerinin çalışmak için sürekli göç etmek zorunda olmalarıdır. Tarım işçilerinin nicel olarak kayıt altına alınamaması, mevsimlik tarım işçiliğinin kayıt dışı istihdam içerisindeki varlığının yanı sıra gezici, geçici özelliği temel sebebi oluşturmaktadır.

Tarım, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de 2. istihdam alanıdır. Dolayısıyla hem dünyada hem de ülkemizde gıda gereksiniminin karşılanmasında, sanayi sektörüne girdi sağlamada, ihracat ve yarattığı istihdam olanakları açısından önemini korumaktadır ve korumaya devam edecektir (Çınarlı, Şimşek; 2013, s.1).

Türkiye İhracatçılar Meclisi tarafından yayımlanan 2016 yılı tarım raporunda dünya ve Türkiye tarımının gelişimi ile ilgili dikkat çekici istatistikler yer almaktadır. Raporda, dünya nüfusunun % 47’si yani 3,4 milyar kişinin kırsal kesimde yaşadığı ifade edilmektedir. Bu oran AB’de % 25, Türkiye’de ise % 27’dir. Dünya kırsal nüfusunun % 65’i 10, % 75’i 20 ülkede yaşamaktadır. Çin ve Hindistan dünya kırsal nüfusunun yaklaşık % 45’ine ev sahipliği yapmaktadır (TİM, 2016).

Buna bağlı olarak, mevsimlik tarım işçiliğinin sadece ulusal alanda değil uluslararası sahada da ülke ekonomisi ve işgücü piyasası içerisinde önemli bir lokomotif özelliği taşıdığı görülmektedir.

Tarımın gelişimiyle paralel olarak istihdam edilen işgücünün sağlıklı koşullarda çalışması, sosyal ve yasal haklarının uygulanması, ekonomik, sosyo-kültürel alanlarda desteklenmeleri ve işçilerin günlük yaşam pratiklerinde daha kaliteli bir hayat sürmeleri bir taraftan tarımsal ekonominin daha iyi işlemesini diğer yandan Türkiye’nin dünya ekonomileri arasında daha üst basamaklara yükselmesini sağlaması beklenmektedir.

Ücretli işçiliğin doğuşu, kırdan- kente göçün bireyler üzerinde ve toplumsal düzende yarattığı buhran, emek, işgücü ve kırsal değişim ve dönüşümün tarih sahnesine yansıyan boyutu akademik çalışmalara ve kitaplara konu olmuştur.

Tarımsal yapılar ve kapitalizm işçi sınıfı sorunsalı, toprak ve mülkiyet kavramı, mülksüzleşme ve işçileşme, toprak ve reform konuları, makineleşme ve sanayinin ortaya çıkışı ile tarımdaki emek işgücünün el değiştirmesi, tarım toplumundan modern topluma geçiş süreci, çeşitli disiplinlerin araştırma konusu haline gelmiştir (Boratay, 1980). Başta, iktisat ve sosyoloji olmak üzere birçok disiplin bu alanda saha çalışması

yürütmüştür. Ancak, özelde mevsimlik tarım işçileri konusunda çalışmalar yeteri düzeyde değildir.

Mevsimlik tarım işçileri ile ilgili haberler tarımda ya da gıda da üretim süreçleri ile ilgili sorunlar değildir. Tarım işçileri ancak mevsimlik işçi taşıyan onlarca insan öldüğünde ya da sakat kaldığında medyada yer alabilmektedir. İşçilerin sadece birer rakama dönüştüğü kaza ve ölüm haberlerinden sonra işçilerin sorunları gündeme gelmektedir. Ancak hızla değişen gündemi bu haberler de kısa bir süre meşgul edebilmektedir (Keyder, Yenal, 2013).

Türkiye’de 1950’li yıllarda kırsal dönüşüm etkisi, 1990’lı yıllarla birlikte gelen zorunlu göçler sonunda ve özellikle 2000’li yıllardan sonra bu alanda birçok makale yayınlanmış, raporlar hazırlanmış ve işçi dernekleri kurulmuştur. Tarımda kadın emeği ve çocuk işçiliği üzerine çalışmalar yapılmıştır. Son 16 yıl içinde tarımda kadın emeği ile ilgili olarak çalışma yürüten birçok akademisyen bulunmaktadır (Yıldırak vd., 2003 ; Çelik vd., 2015). Çocuk işçiliği konusunda yapılan çalışmalarda ise Kalkınma Atölyesi, Hayata Destek Derneğinin yürüttüğü kampanyalar dikkat çekicidir. Özellikle Hayata Destek Derneğinin “Bu İş Çocuk Oyuncağı Değil” adlı kampanyası uzun süre gündemde yer bulmuştur.

Özelde, tarımda çocuk işçiliği ile ilgili uluslararası yasal düzenlemeler şöyledir:

“Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ILO’nun 138 sayılı Sözleşmesi ve 146 sayılı Tavsiye Kararı, ILO’nun 182 sayılı sözleşmesi ve 190 sayılı Tavsiye Kararı, ILO’nun 184 sayılı Sözleşmesi ve 192 Sayılı Tavsiye Kararı(Türkiye onaylamamıştır), OECD Guidelines for Multinational Enterprises. Ulusal alanda düzenlemeler ise; Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, MEB Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimi Genelgesi yer alıyor (Kalkınma Atölyesi 2013, s.32).”

2000’li yıllardan sonra bu alanda başta Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Anadolu Üniversitesi, Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu ve Harran Üniversitesi’nin yanı sıra birçok kamu, sivil toplum örgütleri ve derneklerin yer aldığı çalışmaların neticesinde önemli bir ivme kazanılmıştır. Türkiye Büyük Millet Meclisi’nde tarım işçilerinin sorunlarını incelemek üzere bir komisyon kurulmuş ve bu komisyon ile birlikte Türkiye genelinde ciddi çalışmalar yürütülerek bir

rapor yayımlanmıştır. Çıkarılan yasal düzenlemelerle birlikte yürütülen örnek proje ve çalışmalar sayesinde bu alanda önemli ivme kazanılmıştır.

“Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması 2012” çalışması ile nüfus, tarım işgücü göçü, yaşam koşulları ve üreme sağlığı ile ilgili mevsimlik tarım işçisi nüfusunun en fazla iller olan Şanlıurfa ve Adıyaman’da saha çalışması yürütülmüştür. Bu çalışmaya bağlı olarak mevsimlik tarım işçileri ile ilgili 48 farklı ile göç ettikleri, Nisan ve Eylül ayları tarım göçünün en fazla yapıldığı aylar olduğu, ailelerin % 80’inin birlikte göç ettiği ve mevsimlik işçi ailelerinin % 55’inin yarıcı/elçi/çavuş/ırgatbaşı aracılığıyla işe gittiği tespit edilmiştir (Şimşek, 2012, s. 145).

Ayrıca; Sidar Çınar’ın mevsimlik tarım işçilerinin çalışma koşulları ve üretim ilişkileri ile ilgili doktora tezi “Öteki Proletarya” De-proletarizasyon ve Mevsimlik Tarım İşçileri önemli bir araştırmadır. Çınar, Prof. Dr. Kuvvet Lordoğlu ile birlikte bu alanda akademik makaleler de yayımlamışlardır.

Yine bu alanla ilgili olarak 2000’li yıllardan sonra yüksek lisans ve doktora tezleri önemli ölçüde artmıştır. 2007 yılı Hatice Kaleci’nin “Mevsimlik Tarım İşçilerinin Sosyolojik Analizi: Eskişehir Örneği” adlı yüksek lisans tezinde mevsimlik tarım işçileri ile ilgili olarak tarım işçilerinin işgücü niteliklerini sosyolojik bir inceleme ile ele alınmıştır. Derinlemesine yapılan görüşmeler sonucunda işçilerin yaş, aile yapısı, eğitim, evlilik biçimleri, sağlık sorunları gibi konularda araştırma yapılmıştır. Bunun sonucunda; 21-30 yaş aralığında çalışan mevsimlik işçi oranı 28,5 ile en çok çalışan kesim olduğu, okuryazar oranın çok düşük olduğu tespit edilmiştir. Çalışma sürelerinin uzun, ağır şartlar altında çalıştıkları belirtilen işçilerin en uzun çalışma süresi 14-15 saat olarak ifade edilmiştir (Kaleci, 2007).

Bu çalışmanın yanı sıra; 2008 yılı Figen Karabulut’un Sınır Tanımayan Düşlere Pamuk İpliği ile Bağlı Olmak, 2009 yılı Ercan Geçgin’in Türkiye’de Mevsimlik İşçilerinin Sosyolojik Analizi: Ankara Polatlı Örneği, 2013 yılı Sinem Erenler Güneşin Altında Değişenler: Yerleşikten Göçerliğe, Mevsimlikten Sürekliliğe Gezici Tarım İşçileri; 2014 yılı Uygur D. Yıldırım’ın 1980 Sonrası Türkiye Tarımında Yapısal Dönüşüm ve Mevsimlik Tarım İşçileri: Sakarya Örneği doktora tezi, 2015 yılı Gönül Tabcu’nun Mevsimlik Tarım İşçilerinin Ortaokul Çağındaki Çocuklarının Sosyolojik

olarak incelenmesi ve son olarak 2015 yılı Ahmet Şadi Ardatürk'ün Kentsel ve Kırsal Hafızada Çadır tezi yer almaktadır.

Mevsimlik tarım işçileri ile ilgili kamu kurum ve kuruluşları tarafından yeni yasalar, genelgeler ve tebliğler resmi gazete de yayımlanmıştır. Konuyla ilgili çıkarılan yasalar ve mevzuatlar önemli olmakla birlikte mevsimlik işçilerin sorunlarını çözme noktasında yetersiz kalmaktadır.

Tüm bu çalışmaların kökeninde; elbette sosyal, ekonomik ve kültürel nedenler yatmaktadır. Ancak; politika yapıcılarını harekete geçiren özellikle Türkiye Büyük Millet Meclisi Komisyon raporunda siyasi parti temsilcilerinin mevsimlik işçiler ile ilgili olarak verdikleri trafik kaza haber örnekleri raporun neden ortaya çıktığını göstermektedir. Medyanın ele aldığı bu haber içeriklerinin incelenmesi daha doğru ve gerçekçi bir yolla topluma iletilmesi önemli bir sorumluluk alanıdır. Mevsimlik tarım işçileri ile ilgili olarak etik haberlerin yapılması, haberin tüm boyutları ile kamuoyuna açıklanması, kazaların ardında yatan yoksulluğun, ekonomik ve sosyal problemlerin değinilmesi önemlidir. Kazanın sadece şoförün suçu olmadığı kamyonlarla işçilerin neden taşındığı? Ya da işçilerin neden böyle tehlikeli bir yolculuğu tercih etmek zorunda kaldıkları enine boyuna tartışılmalıdır. Bu doğrultuda medya, hem toplumun bilinçlenmesinde hem de konuyla ilgili kurumların harekete geçerek hizmet vermelerinde büyük sorumluluk taşımaktadır (Çınarlı, Şimşek, 2013, s. 1).

Bu konuda Emre Gökalp, Hakan Ergül ve İncilay Cangöz'ün 2010 yılında kaleme aldıkları "Türkiye'de Yoksulluğun ve Yoksulların Ana akım Basında Temsili" konulu makalesi dikkat çekicidir. Çalışmanın bir bölümünde, mevsimlik tarım işçilerinin yoksulların simgesel olarak yok edilerek temsil edildikleri açıklanmaktadır. Ancak bu çalışma daha çok yoksulluk kavramı üzerinden ele alınarak geniş bir perspektifte incelenmiştir. Özelde, Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerinin ana akım medyada nasıl yer aldıklarına dair detaylı bir çalışma bulunmamaktadır. Toplumsal olarak siyaset yapıcılarını ve kamuoyunu bu kadar derinden etkileyen ve onları harekete geçiren bu haberlerin içerik analizi yöntemi ile çözümlenmesi önem arz etmektedir.

Bir bölgeden diğerine aile fertleriyle birlikte her yıl yolculuk yapan bu kesim ne yazık ki mutlak yoksulluk sınırının altında yaşamaktadır. Her iki mevsimlik işçiden biri

doğduğu andan itibaren mevsimlik tarım işgücü için seyahat etmektedir.¹ Mevsimlik tarım işçileri kaldıkları bölgeler genellikle şehir merkezine uzak mera alanlarında kendi imkânları dâhilinde kurdukları çadırlarda yaşamaktalar. Bu kesim, eğitim, sağlık, güvenlik, ulaşım gibi konularda yeteri kadar destek alamamaktadır. Etnik kimlikleri nedeniyle sosyal dışlanmışlık ve ayrımcılık gibi insan onuruna yakışmayan davranışlarla yüz yüze kalmaktadır.

Düşük ücretler karşılığı çalışan bu kesim, kırsal yoksulluğun bir yansıması olarak göç etmektedir. Çocuk işçiliği, erken yaşta evlilik, yaralanma ve ağır çalışma şartlarına bağlı olarak ölüm riskinin fazla olduğu bu grup, devlet desteğine daha fazla ihtiyaç duymaktadır. Bu alana özellikle 2000’li yıllar sonrasında akademi de yapılan çalışmaların yanı sıra belgeseller, haber programları ve gazetelerde oldukça geniş yer verilmiştir. Devlet desteğiyle politika yapımcıların da içinde bulunduğu, sivil toplum örgütleri, üniversitelerin topyekûn mücadelesi sonucu önemli adımlar atılmıştır.

Mevsimlik tarım işçilerini “görülmeyenler, duyulmayanlar” olarak tanımlandığı bir araştırmadan hareketle şunu söyleyebiliriz; mevsimlik tarım işçi haberlerinin sunumu konusunda medyanın önemli bir görev ve sorumluluk üstlenmesi gerekmektedir. Mevsimlik işçilerin sorunlarına ve yaşadıkları yoksunluğun gazete sayfalarında nasıl yer aldığı, hangi konularla ön plana çıktıkları önem taşımaktadır. Bu noktada basının mevsimlik işçileri nasıl işlediği toplumsal bellekte nasıl yer edindirdiği tartışma konusudur.

Tüm sözü edilenler sonucunda bu tez çalışmasının problemini *Mevsimlik Tarım İşçilerinin Türk Yazılı Basınında Nasıl Sunulduğu?* sorusu oluşturmaktadır. Medyanın dördüncü kuvvet olma özelliğinden hareketle, tarım işçilerinin yazılı basında nasıl sunulduğu ile ilgili bir durum tespiti yapılmıştır. Araştırma, aynı zamanda mevsimlik gezici/geçici tarım işçilerinin görünürlüğünün sağlanması ve farkındalığın artırılması açısından önem taşımaktadır.

1.2. Amaç

Bu tez çalışmasının amacı, mevsimlik tarım işçilerinin 2000-2016 yılları arasında Türk yazılı basınında nasıl sunulduğunun betimlenmesi bu çalışmanın genel amacıdır. Mevsimlik tarım işçilerinin özellikle göç ettikleri Nisan- Aralık ayları yani; 9 aylık bu

¹<http://www.mevsimliktarimiscileri.com/> (Erişim Tarihi: 25.12.2018).

süreç göz önüne alınıp, bu noktadan hareketle; günlük tirajları yüksek olan Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni Şafak, Star, Akşam, Posta, Takvim, Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinde yer alan mevsimlik tarım işçisi haber metinleri, haber içerikleri ve fotoğrafları incelenmiştir.

Araştırmada şu sorulara yanıt aranmıştır:

A. Mevsimlik tarım işçilerinin basında yer alışı biçimi nasıldır?

1. Metin/Haber sayısı nedir?
2. Metin/Haber türleri nelerdir?
3. Metinlerin önemlilik sırası nasıldır? Sayfa numarası ve haberin sayfadaki konumu nedir?

B. Metinlerde hangi unsurlara yer verilmiştir?

1. Metinlerde işlenen temalar nelerdir?
2. Mevsimlik tarım işçileri nasıl tanımlanmaktadır?
3. Metinlerin bilgi kaynakları nelerdir ve kimlerdir? Uzmanların ya da farklı kişilerin görüşüne yer verilmiş midir?
4. Metinlerin menşei nedir?
5. Dil ve üslup anlatımları metinlere nasıl yansımıştır?

1.3. Önem

Bu çalışmada, mevsimlik tarım işçilerinin yazılı basında nasıl yer aldığı sorusuna ilişkin betimsel bir tanım verilmiştir. Literatürde, konuyla ilgili makale, yüksek lisans ve doktora tezi yazılmıştır. Daha çok mevsimlik tarım işçilerinin yaşam koşulları, çalışma şartları, günlük yaşam pratikleri içinde yaptıkları işler, hukuki ve yasal hakları, kadın emeği, çocuk işçiliği, etnik ayrımcılık, eğitim, sağlık, ulaşım, barınma, güvenlik sorunlarına ilişkin çalışmalar yapılmıştır.

Ancak bu konuda mevsimlik tarım işçilerinin medyada nasıl sunulduğuna dair bir çalışma bugüne kadar yapılmamıştır. Daha önce böyle bir çalışmanın yapılmaması ve bundan sonra yapılacak çalışmalara referans olması açısından çalışma önem arz etmektedir. Bu çalışma haberlerin içeriklerine yön verilmesi ve toplumsal bir yaraya

dokunarak “görülmeyenler, duyulmayanlar” olarak betimlenen mevsimlik tarım işçilerinin farkındalığının arttırılması açısından önemlidir.

1.4. Yöntem

Bu araştırmada içerik analizi yöntemi kullanılmıştır. Bunun yanı sıra haber metinlerinde kullanılan görseller de dikkate alınarak yorumlanmıştır. Türk yazılı basınında yer alan ulusal gazetelerden sadece tirajları yüksek olan Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni şafak, Star, Akşam, Posta, Takvim, Sabah ve Cumhuriyet gazeteleri incelemeye alınmıştır.

Söz konusu gazetelerin özellikle tarım işçilerinin Nisan ayının ilk haftası farklı bölgelere tarım işçiliği seyahatlerine başladıkları dönemle Aralık ayının ilk haftası istihdam ettikleri bölgelere geri döndükleri tarihler arasında inceleme yapılmıştır. Haberler de yer alan haber içerikleri, haber konusu, temalar, başlıklar değerlendirilmiştir. Araştırmanın yöntemi bulgular kısmında daha detaylı işlenmiştir.

1.5. Sınırlılıklar

- Araştırma, 2000-2016 yılları arası 16 yıllık bir süreci kapsamaktadır.
- Çalışma, Nisan ve Aralık ayları arasında yer alan 9 ay ile sınırlıdır.
- Çalışma, tirajları yüksek olan 10 gazete; Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni şafak, Star, Posta, Takvim, Akşam, Sabah ve Cumhuriyet ile sınırlıdır.
- Araştırmada, PR Net medya takip sistemi aracılığıyla özel taratılan anahtar sözcük “mevsimlik işçiliği” ile ilgili haberlerle sınırlıdır.
- Araştırma, Anadolu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü tez yazım kılavuzunda yer alan kurallar ile sınırlıdır.

2. TARIM, TARIM İŞÇİSİ KAVRAMLARI VE TÜRKİYE’DE TARIM POLİTİKALARI

Bu bölümde, tarım kavramı ve bu kavrama bağlı olarak tarımın tarihsel gelişim süreçleri ele alınmıştır. Osmanlı İmparatorluğu’nda ve Cumhuriyet döneminde tarımsal ilerlemeye değinilmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin tarihsel arka planının yanı sıra işçilerle ilgili sosyal, siyasal, hukuki ve ekonomik, temel hak ve yasal süreçler işlenmiştir. Tarımın göç ve yoksullukla nasıl bir ilişki içinde olduğu değerlendirilmiştir. Son olarak, mevsimlik tarım işçileri ile ilgili Dünya’da ve Türkiye’de örnek proje uygulamalarına yer verilmiştir.

2.1. Tarım Kavramı

Türkiye İstatistik Kurumu tarım istatistikleri verilerinde tarımı; toprağı ve tohumu kullanarak, bitkisel ve hayvansal ürünler üretmek ve bu ürünlerden daha değerli mamuller elde etmek için yapılan ekonomik faaliyet olarak tanımlamaktadır (TÜİK, 2008). Türk Dil Kurumu ise bitkisel ve hayvansal ürünlerin üretilmesi, kalite ve verimlerin yükseltilmesi, uygun koşullarda korunması, işlenip değerlendirilmesi ve pazarlanması, ziraat olarak tanımlamaktadır.²

Tarım sadece ekonomik bir faaliyet değil, aynı zamanda sosyal, bölgesel, kültürel, ekolojik ve sağlığın korunması konusunda büyük önem taşıyan bir toplumsal süreç olarak görülmektedir (TÜİK, 2008, s.1). Tarım sektörü, dünyada olduğu gibi Türkiye’de de 2. istihdam alanı olarak ifade edilmektedir. İnsanlık tarihinden beri varlığını sürdüren gelişmenin ve sürdürülebilir kalkınmanın temel nedeni sayılan tarım, toplumların gelişmişlik düzeyi ile de yakından ilişkilidir.

Tarım, 19. yüzyıldan sonra endüstri devrimiyle birlikte kalkınmada sırasını hizmet ve diğer sektörlerle nispi ölçüde kaptırmıştır. İnsanların ilk geliri ve ekonomik uğraşı olan tarım, sanayi, ticaret ve hizmet kesimlerinin gelişmesine bağlı olarak ekonomi içindeki ağırlığını giderek kaybetmiştir. Bugün, ileri sanayi ülkelerinde tarımın Gayri Safi Yurtiçi Hasıla içindeki oranı % 2’lerin altına inmiştir (Şahinöz, 2001, s. 91).

Türkiye’de tarımın ekonomi içindeki payın giderek küçülmektedir. Buna bağlı olarak, Türk tarımının GSYİH içindeki payı 1980 yılında % 26 seviyesinde iken, 2002 yılında % 13,8’e gerilemiştir. 1980 yılında toplam ihracat değerinin % 57’sini oluşturan

² http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TARIM (Erişim tarihi: 27.12. 2018).

tarım, 2002 yılı itibariyle % 6 seviyesine düşmüştür (Dinler, 2008, s. 391). TÜİK'e (2008) göre Türkiye'de önemli bir sektör olan tarımın, 2007 yılı verilerine göre sabit fiyatlarla GSYİH içindeki payı yaklaşık olarak % 8,9 tarımla uğraşan nüfusun iktisaden faal toplam nüfus içindeki payı ise yaklaşık % 23,2'dir.

2.1.1. Tarihsel süreçte tarım

Tarım, tarihsel süreç içerisinde birçok evrelerden geçerek günümüze kadar ulaşmıştır. Tarih boyunca insanlığın ekip, biçtiği topraklar üzerinde elde ettikleri ürünler geçim kaynağını oluştururken, yüzyıllar sonrasında ticarileşen tarım başka bir boyut kazanarak, ekonomik krizlerin ve savaşların temelini oluşturmuştur. Neolitik Çağ, İlkçağ, Ortaçağ, Modern Çağ olarak adlandırılan evrelerde tarım büyük bir değişim ve dönüşüm yaşamıştır.

Tarım, bugünkü bilgilerimizle tarih öncesi dönemlerin sonunda, Neolitik Çağ'da pek çok Homo Sapiens Sapiens toplumunu tetikleyen uzun bir evrim sürecinin sonucu olarak görünmektedir (Mazoyer, Roudart, 2010, s. 115, 116). Günümüzden önce 5 000-10 000 yılları arasında, Maden Çağı'nda önemli orman-tarım sistemleri meydana gelmiştir.

Neolitik Çağ'da el aletleriyle tarım yapan toplumlar Demir Çağıyla birlikte daha güçlü el aletleriyle tarım yapmaya başlamıştır. Bu tarihten itibaren demirin işlenmesiyle birlikte hayvan gücünden yararlanarak karasaban, iki tekerlekli yük arabası ve semer kullanılmaya başlanmıştır. Böylece İlk Çağ'ın sonunda Yakın Doğu, Kuzey Afrika, Asya, Avrupa'nın en ileri bölgelerinde uygulanan sulamalı tarım ve nadaslı tarım sistemlerine hafif saban araçları girmiştir (Mazoyer, Roudart, 2010, s. 516).

Orta Çağ'a gelindiğinde ağır sabanla yapılan tarım devam etmiştir. Orta Çağ boyunca gelişen bu tarım sistemi ile Modern Çağın önü açılmıştır. Orta Çağ'dan sonra da devam eden gelişmeler 20. yüzyıla kadar sürmüştür. Modern Çağ'da hafif karasaban ve ağır karasaban kullanılmaya devam edilmiştir. Ancak tarih sahnesinde birbirinden çok farklılaşmış tarım toplumları meydana gelmiştir. Böylece XX. yüzyılın ortalarında tarım sistemlerinin binlerce yıllık farklılaşma sürecinden sonra dünya halkları kendini üretkenlikleri son derece eşitsiz olan farklılaşmış tarımların mirasçısı olarak bulmuşlardır (Mazoyer, Roudart, 2010, s. 302- 517).

Bu noktadan hareketle, Mazoyer ve Roudart'ın da vurguladığı gibi Orta Çağ Tarım Devrimi ile birlikte yoksul köylüler, çiftçi ya da kiracılar en önemlisi de topraksız tarım işçilerinin ortaya çıktığı görülmektedir. Tarım Devriminin etkisiyle birçok ülkede tarımda çalışan ücretli işçiler ortaya çıkmıştır. Tarım ücretlisi olmaya, dilencilige, kent dışına sürülmeye, endüstri işçiliği ya da kolonilere göç etmeye zorlanan küçük İngiliz köylüsünün (yeomenler) büyük bir çoğunluğu böyle kaybolmuştur (Mazoyer, Roudart, 2010, s. 395).

Tarım Devriminin neden ve sonuçlarına baktığımızda ekonomik, kentsel, demografik ve kültürel gelişmelerin olduğu görülmektedir. Modern Tarım'a geçişle birlikte uzmanlaşma olarak adlandırılan bir çağa geçilmiştir. Aile ve küçük işletmelerin yok olduğu fabrikasyon üretiminin yayıldığı bir çağ insanları karşılamıştır. Motorlaşma ve makineleşme devri olarak adlandırılan 1950 ve 60'lı yıllardaki gelişmeleri Mazoyer ve Roudart dört evrede ele almaktadır.

Bu evreler; I. motorlaşma-makineleşme, II. motorlaşma-makineleşme, III. motorlaşma-makineleşme, dördüncü evre ya da IV. motorlaşma-makineleşme, beşinci evre ya da V. motorlaşma-makineleşmedir (Mazoyer, Roudart, 2010, s. 442-443).

2.1.2. Osmanlı'da tarım

1299 yılında küçük bir beylikken dünyanın en büyük imparatorluklarından biri haline gelen Osmanlıların bu başarısının en başta gelen nedeni olarak, uyguladığı toprak düzeni gösterilmektedir (Dinler, 2008, s. 21-22). 18. yüzyılda Osmanlı İmparatorluğu'nun bazı kıyı kesimlerinde Avrupa'nın etkisiyle bazı değişimlerin meydana geldiği ve bu değişimlerin tarımsal üretimin yeniden örgütlenmesine yol açtığı bilinmektedir (İnalçık, 2010, s. 34).

19. yüzyıla gelindiğinde Osmanlı İmparatorluğu tarım konusunda önemli bir gelişme gösteremeyen ülkelerden biriydi. Hangi unsurlara bağlı olarak Osmanlı İmparatorluğu'nda tarımı sınırlandırmaktaydı? Osmanlı tarımının yapısından doğan ve üretim teknolojisinin gelişmesini engelleyen nedenler var mıydı? (Güran, 1998, s.63).

Osmanlı İmparatorluğu'nda tarım arazisinin denetimi devlet ile birey arasında kesintisiz bir mücadeledir. Osmanlı İmparatorluğu'nda tarım arazisinin kullanımını düzenleyen hukuksal çerçeveyi ise şariat ile padişahların koyduğu örfi kanun

sağlamaktadır. Şeriat bireyin haklarını, kanun ise devletin tarım arazileri üzerindeki haklarını korumaktadır (İnalcık, 2010, s. 15).

Osmanlı köylü topluluklarının ekonomik kaynaklar dengesine uygun düşen teknoloji ve bunun zirai gelişme açısından önemlidir. Toprağın, sermayeye oranla daha bol olduğu, toprak ile emek faktörünü ilerletmenin gelişmiş teknolojiye ihtiyaç duymaktadır. Osmanlı İmparatorluğu'nda hayvancılığın daha önemli olduğu, tarımın ise hayvancılığın gerisinde kalmasının birçok sebebini bulunmaktadır. Bunlar arasında en dikkat çeken unsurlar nadas süresinin uzun olması ve tarım araçlarının ilkel olmasıdır (Güran, 1998, s. 69).

Osmanlı belgelerinde, çiftliklerde köle emeğinin ve mevsimlik olsun, yıllık olsun ücretli emeğin mevcut olduğunu, ancak bunların tek ya da hâkim emek biçimleri olmadıkları bilinmektedir (Veinstein, 2010, s. 56).

18. yüzyıl, dünya tarihi açısından, genişleme ve enflasyon dönemidir ve bu dönem Osmanlı İmparatorluğu'nun dünya ekonomisine bütünleşmesinin Doğu Akdeniz'in kırsal kesimleri üzerindeki etkileri tartışılırken göz önünde bulundurulması gereken arka planı oluşturmaktadır (Tabak, 2010, s. 146).

Osmanlı Devletinde toprak mülkiyetinin devletten özel mülkiyete geçmesiyle birlikte toprak bütünlüğünün de bozulduğu görülmektedir. Bu konuda İmparatorluğun sınırları içerisinde çalışan göçebelerin, bölge dışından gelen muhacirler, geçici işçiler, mevsimlik göçmenler ve geçici olarak yerleşen kişilerin varlığından söz edilmektedir (Public Records Office, s. 277-78'dan aktaran Kasaba 2010, s. 121).

Mevsimlik işçilerle ilgili olarak 1869'da, Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu'daki eyaletlerinde istihdam edilen mevsimlik ücretli işçilerin sayısı 200.000 olarak verilmiştir (Pamuk, 1987'den aktaran Kasaba, 2010, s.121).

Osmanlı tarımında göçmen emeği önemli bir yer tutmuş, Osmanlı İmparatorluğu'nun dünya ekonomisiyle bütünleşmesi süreçlerinde göçmen akışı etkili olmuş ve daha önce bu durum ise göz ardı edilmiştir (R. Kasaba, 2010, s. 129-130).

2.1.3. Cumhuriyet Döneminde tarım

Anadolu tarımı 19. yüzyılda hızla ticarileşmiş, tarımsal gelir Osmanlı İmparatorluğu'nun en önemli gelir kaynağı olmuştur. Cumhuriyetin ilk yıllarında ise öşürün kaldırılmasıyla birlikte devletin, tarım arazileri ile arasındaki bağ kopmuştur.

1930'lu yıllarda topraktan geçimini sağlayanları zarara uğratacak politikalar uygulanmıştır. 1960'lı yıllarda ise tarımda küçük köylü mülkiyeti hâkim olmaya başlamıştır (Arıcanlı, 2010, s. 136-138).

Cumhuriyet döneminde tarımsal dönüşümlerin temel sebebi, toprak mülkiyeti üzerindeki güçlerin mücadelesi, sanayi ve teknolojinin gelişmesidir. Bu noktada, tarım politikalarının önemi ortaya çıkmaktadır. Tarım politikası, kamunun müdahale tedbirleri toplamına denilmektedir. Dolayısıyla, her ülke ekonomisinin kendi koşullarına özgü tarım politikası bulunmaktadır (Kazgan, 1983, s. 4).

Cumhuriyet'in ilanından bu yana uygulanan tarım politikaları beş ayrı dönemde incelenmektedir. Bunlar sırasıyla; 1923-1950 dönemi, 1950-1960 dönemi, 1960-1980 dönemi, 1980-2000 dönemi ve 2000 sonrası dönemidir (Şahinöz, 2001, s. 95).

21. yüzyılın başında Türkiye için yeni tarım politikalarının amaçları üç noktada toplanmıştır;

- Sosyo-ekonomik ve teknolojik yapısal sorunlarını çözüme henüz kavuşturamamış bir tarım için; tarımsal verimliliği arttırmak ve üreticilerin yaşam düzeylerini yükseltmek,
- Hızlı artışını sürdüren ve kentleşen, ancak yetersiz beslenen bir nüfus için; gıda güvenliğini sağlamak ve beslenme düzeyini iyileştirmek,
- Sınırlı bir ihracat yeteneğine karşılık büyümesi büyük ölçüde ithalata bağlı bir ekonomi için; ihracat yoluyla ödemeler dengesine katkıda bulunmak (Şahinöz, 2001, s. 100).

2.1.4. Toprak ve mülkiyet ilişkileri

Mülkiyet kavramı 18. yüzyıldan 20. yüzyıla kadar varlığını sürdürmüştür (Cuno, 1980'den aktaran Arıcanlı, 2010, s. 134). Mülkiyetin tanımı; insanlar ve devlet arasında tarım arazileri üzerinden kurulan ilişkileri düzenleyen haklardır (Berry, 1987'den aktaran Arıcanlı, 2010, s. 132). Mülkiyet tüm toplumun ortak kabul edeceği bir niteliğe sahiptir. Toplumsal hakları içermektedir. Mülkiyet, aynı zamanda büyük toprak sahipliğinin ana damarını oluşturmaktadır (Arıcanlı, 2010, s. 131). Dolayısıyla, toprağa sahip olan, mülkiyete de sahip olmaktadır.

En eski uygarlıklar arasında yer alan Yunanlılarda ilk olarak aile mülkü kavramının ortaya çıktığı görülmektedir. Aile, hangi toprak üzerinde yaşıyorsa o toprak aile ve fertlerinin mülküdür. Aile mülkü kavramının temelinde ise dini inançlar etkili olmaktadır. Yine eski uygarlıklar arasında yer alan Roma İmparatorluğu'nda toprak mülkiyetini büyük mülkler (latifundia) oluşturmaktadır. Büyük mülklerin oluşmasının temelinde ise imparatorluğun topraklarını genişletmesi yatmaktadır. Romalılar, büyük topraklarını aristokratlar arasında paylaştırmıştır. Bunun yanı sıra mülkiyet hakkına da açıklık getirmiştir. Kişilerin mülkiyetleri üzerindeki hâkimiyetleri, yüzyıllar boyu tüm dünyaya yayılmıştır (Dinler, 2008).

2.1.5. Tarımsal yapının dönüşümü

Türkiye'de tarımsal yapının dönüşümü 1948'den sonra gerçekleştiği görülmektedir. Bu değişimin altında yatan temel etken tarımda insan ve hayvan gücünden, makine gücüne geçilmiş olmasıdır (Tekeli, 2008, s. 76).

Toprak mülkiyetindeki değişimlere bağlı olarak tarımda küçük, orta ve büyük üretim ilişkileri oluşmuştur. Buna bağlı olarak ortakçılık, kiracılık ve borçlanma gibi kavramlar ortaya çıkmış, köylü kendi ürettiği ürüne yabancılaşmış, ücretli işçi haline dönüşmüştür. Toprağını kaybeden köylü yoksullaşarak kırdan kente göç etmek zorunda kalmıştır.

Küçük köylü, belli bir toprağı olan geçimini bu topraktan sağlayan aile olarak tanımlanmaktadır. Küçük köylü dışında orta ve büyük köylü olarak tanımlanan kesimler ise toprağında işçi çalıştıran ve fazla kazanan kişilerdir (Tekeli, 1988, s. 154-155). Türkiye'de küçük köylülüğün temeli sayılan çiftçi ailelerin durumuna bakıldığında

yüzde 80'i 50 hektardan küçük tarım topraklarında çalışmaktadır (Yılmaz, 2015, s. 53). Dolayısıyla, Türkiye tarımının temelinde küçük köylülük yaygındır.

Tarımın modernleşmesiyle birlikte ülke geneline yayınlan üretim tarzı küçük çiftçiyi topraksız bırakarak, mülksüzleşmesine yani tarım işçisi haline gelmesine neden olmuştur. 1950 yılında yapılan tarım sayımına göre, mevsimlik veya devamlı tarım işçiliği yapanların sayısı 810.795 olarak tespit edilmiştir. Tarımsal yapıların dönüşümüne bağlı olarak kırsal aile yapısı da buna paralel olarak değişmiştir. Bunlar büyük ve orta toprak sahipleri, mülklerin bir kısmını büyük ve orta toprak sahiplerine kaptıran ancak kendine yetecek kadar üretim yapan aynı zamanda mevsimlik tarım işçisi olan kesim ve son olarak topraksız kalıp ücretli tarım işçisi haline dönüşen kesimdir (Tekeli, 2008, s. 76-118).

Türkiye'de tarımsal yapıların değişimine bağlı olarak köylünün topraksızlaşma oranları 1950'den 1973'e (bu sayı 300 binden 800 bine kadar çıkmıştır) kadar artarak ilerlemiştir. Topraksız ailelerin topraklı ailelere göre sayısı 23 yılda yarım milyon artmıştır. Bu artışın nüfus olarak ifadesi yaklaşık 2,5 milyon kişidir (İcen Börtüçene, s.199'dan aktaran Tekeli, 2008, s. 118).

Özetle, tarımsal yapıların dönüşümüne bağlı olarak köylünün daha fazla topraksızlaştığı, ücretli işçi haline dönüştüğü ve bunun her geçen yıl arttığı görülmektedir.

2.1.6. Kırsal nüfus

Türkiye'de kırsal nüfus oranı, 1950'lerden başlayarak azalmaktadır. Toplam nüfusa oranla azalan kırsal nüfus bir yandan da sayısal olarak artış göstermektedir. Türkiye'de kırsal nüfus bir başka ifadeyle bucak ve köylerde oturan nüfus: 1927'de yüzde 75,8'ini, 1950'de yüzde 75'ini, 1980'de yüzde 56,1'ini, 1985'de yüzde 47'sini oluşturmaktadır. Türkiye'de 1950'de toplamda 2.322.291 çiftçi ailesinin sadece 1.985.645'i topraklı çiftçi ailesi iken, 336.746'sı topraksız çiftçi ailesidir. Toplam çiftçi aileleri içinde topraksız çiftçi ailelerinin oranı 1950'de % 14,5 iken, 1981'de % 30,89'a yükselmiştir (Erdost, 1988, s. 187- 188).

Sonuç olarak, 1950'den 1985'e kadar kırsal nüfusta azalma görülmektedir. Bu azalmanın sebebi ise topraksız kalan köylünün, çiftçinin ücretli işçiye dönüşme ve yoksullaşmasıdır.

2.1.7. Küreselleşme ve tarım politikaları

1980’li yıllarda başlayan ve küreselleşme-globalleşme başka bir deyişle neoliberalizm olarak adlandırılan yeni dünya düzeninin ekonomik uygulamaları tarım sektörünü de etkilemiştir (Aysu, 2008 s. 13).

1980 öncesi döneme baktığımızda tarım sektöründe istihdam edilen kişi sayısı 24 milyondur. Bu rakam genel nüfusun yüzde 18’ine tekabül etmektedir. 1980’li yıllarda bu sayı yüzde 47 iken kırsal alandan kentlere göç nedeniyle nüfusta azalma görülmektedir (Yılmaz, 2015, s. 53-54).

Özellikle, bu yıllarda Türkiye’de 24 Ocak kararlarının tarım sektöründe önemli bir etkisi olmuş ve dünya piyasası ile güçlü bağlar kurulmuştur (Aysu, 2008, s.31).

24 Ocak kararları ve akabinde 12 Eylül darbesinden sonra tarım politikalarının değişmesine paralel olarak tarım ürünleri ve işçi ücretleri düşmüş, kar ve faiz oranları yükselmiştir (Erdost, 1988).

2.1.8. Dünya Bankası ve IMF’nin tarıma etkisi

1944 yılında Bretton Woods konferansı sonrasında Uluslararası Para Fonu ile birlikte Dünya Bankası da kurulmuştur. Banka, Aralık 1945’te çalışmalarına başlamış ve ilk ticari işlemi de 1946 tarihinde yapmıştır. Kuruluş amacı, ülkelerin yeniden yapılanma ve kalkınma ihtiyaçları için ticari bankalardan sağlayabilecekleri krediden daha ucuz kredi sağlamaktır. IMF, 27 Aralık 1945 yılında kurulmuş ancak dünya çapındaki faaliyetlerine ise 1947 yılında başlamıştır. IMF’nin kuruluş amacı, üye ülkelerden biri ekonomik bir krizle karşılaştığında son başvurulacak borç kurumu olmak ve uluslararası ticaretin genişlemesini sağlamaktır. Türkiye’nin DB ile ilk ilişkisi 1950 yılında kredi alımı ile başlamış, 1950’den bu yana DB ile toplamda 163 kredi anlaşması yapmıştır (Aysu, 2008, s. 119-174).

DB’nin toprak mülkiyeti ile ilgili uyguladığı politikalar küçük çiftçilerin topraklarını kaybetmesine neden olmuştur. Topraksızlaşan çiftçi aileleri mevsimlik tarım işçisi olmuş ve kırdan kente göç etmek zorunda kalmıştır. Türkiye, tarımını Dünya Bankası’nın bu politikalarına paralel olarak yeniden düzenlemiştir. Bu yeniden düzenleme Türkiye tarımına zarar vermiş, çiftçiliği ortadan kaldırarak, yerine şirket tarımcılığını getirmiştir. DB’nin Türkiye’deki tarım sektörü ile ilgili olarak istediği

değişiklikler; taban fiyat uygulamalarını dünya piyasa koşullarına göre ayarlamak, zamanla kaldırmak ve destekleme alımlarından vazgeçmektir (Aysu, 2008, s. 179-192).

Özetle, uygulanan tarım politikaları nedeniyle zayıflayan Türkiye tarımı, toprağında çalışan çiftçi ve köylüyü ücretli işçi haline getirmiştir. Yoksullaşan bu kesim ise kırdan kente göç etmek zorunda kalmıştır.

2.2. Mevsimlik Tarım İşçisi Kavramı

Mevsimlik tarım işçiliği kavramı ile ilgili literatürde resmi bir tanımlama mevcut değildir. Mevsimlik gezici/geçici tarım işçisi, mevsimlik tarım işçisi, mevsimlik göçmen işçi, mevsimlik mahalli tarım işçisi gibi farklı adlandırmalar bulunmaktadır. Bu adlandırmalardan hareketle birinde bir yerden başka bir yere göç eden sürekli hareket halinde olan işçiler kastedilirken, diğerinde sürekli kaldığı yerde tarım işçiliği yapan kesim olarak tanımlanmaktadır (Özpekmezci, Sahil, 2004, s. 262; Çınar, Lordoğlu 2010, s. 419; Yıldırak, Gülçubuk, Gün, Olhan, Kılıç, 2003, s. 2).

Kalkınma Atölyesi'nin yaptığı temel bir araştırmada mevsimlik gezici tarım işçileri ile ilgili resmi bir tanımlamanın bulunmadığını ileri sürmektedir. Sürekli ikamet ettiği yerleşim yerinden ayrılarak bir başka yerleşim yerinde bitkisel üretim, hayvancılık, arıcılık, ormancılık ve balıkçılık üretim süreçlerine ekonomik gelir elde etmek amacıyla en az bir gün katılan, ancak sürekli olarak bu işte çalışmayan kişiyi tanımlamak için kullanılmıştır (Kalkınma Atölyesi, 2014, s.37).

Yine aynı araştırmada mevsimlik tarım işçisi aynı adlandırılmayla tanımlanmaktadır. Herhangi bir resmi tanımın bulunmadığı ve sürekli aynı işte çalışmayan hareket halinde bir yerden başka bir yere çalışmak için göç eden kesim olarak tanımlanmıştır. Mevsimlik mahalli tarım işçisi ise, ikamet ettiği yerden ayrılmayan diğer tarım işçilerinin yaptığı tüm işleri yapan grup olarak tanımlanmaktadır.

Yapılan başka bir araştırmada mevsimlik tarım işçileri özel risk grubu olarak tanımlanmıştır. Mevsimlik tarımsal üretim için bir yerden bir yere göç eden ve sezon bitimi evlerine geri dönen işçiler için mevsimlik göçmen tarım işçisi kavramı kullanılmaktadır (Şimşek, 2012, s. 15). Mevsimlik tarım işçiliği bir kavram olarak iki özelliği bir arada taşıdığı görülür: bunlardan biri işin mevsimlik özellikler taşıması

diğeri ise ücretli işçilik niteliğidir. Bu iki özellik mevsimlik tarım işçilerinin işlerini olduğu kadar yaşam koşullarının da belirleyicisidir (Çınar, Lordoğlu, 2010, s. 2).

2.2.1. Dünya’da mevsimlik tarım işçileri

Mevsimlik tarım işçiliğinin dünyada ve Türkiye’de tarihsel arka planının incelenmesi ve tarihsel bir sürece oturtulması önem taşımaktadır. Konunun bütünsel olarak aktarılması tarihsel gelişim sürecinin işlenmesine bağlıdır.

Bu noktada sadece mevsimlik tarım işçilerinin tanımlanmasının yapılması yeterli değildir aynı zamanda bu konuda tarım işçilerinin sorunlara dönük sağlık, eğitim, ekonomik, hukuksal ve yasal haklar, göç, yoksulluk ve sosyal dışlanma gibi süreçlerinde işlenmesi konunun anlaşılması açısından önem taşımaktadır. Bu noktadan hareketle, bu kısımda mevsimlik tarım işçilerinin dünyada ve Türkiye’de tarihsel gelişimi anlatılarak, işçilerin günlük yaşam pratiklerini içine alan bir perspektifle konu ele alınmıştır.

Sürdürülebilir tarımsal üretimin kalbi olarak tanımlanan mevsimlik tarım işçileri, dünyada 1,1 milyar tarım işgücünün yaklaşık 450 milyonunu oluşturmaktadır (Hurst P ve vd. 2007’den aktaran Şimşek, 2012, s. 15). Mevsimlik tarım işçileri Amerika Birleşik Devletleri (ABD) Nüfus Dairesi tarafından; bir ülkeden başka bir ülkeye tarımda göç edenler, aynı ülke içinde tam zamanlı ya da yarı-zamanlı çalışmak için yer değiştirenler olmak üzere ikiye ayırmaktadır (Donham, Thelin 2006’dan aktaran Şimşek, 2012, s. 15).

Mevsimlik tarım işçileri zorlu çalışma şartları ve yaşam koşulları ve barınma sorunlarının en üst düzeyde yaşandığı grup olarak tanımlanmaktadır. Mevsimlik tarım işçileri iş kazası ve yaralanmalarda en riskli grubu oluşturmaktadır. Düşük ücretler karşılığı yaşam mücadelesi veren kalabalık aile fertleri sağlık ve eğitim hizmetlerine ulaşmakta güçlük çekmektedir. Son yıllara kadar da karar vericiler, kamu ve sivil toplum örgütlerinin yanı sıra, bilim insanları ve araştırma kurumlarınca görülmeyenler ve duyulmayanlar” olarak rapor edilmiştir (Hurst ve vd, 2007’den aktaran Şimşek, 2012, s. 16). Dünyada yaklaşık 90 milyon insanın mevsimlik işlerde çalışabilme umuduyla ulusal sınırların ötesine geçtiği görülmektedir (MİGA, 2012, s. 5).

Uluslararası Çalışma Örgütü (ILO)’nın 15 Aralık 2015 tarihinde yayımladığı Göçmen İşçiler Küresel Tahminler raporuna göre; göçmen işçilerin ağırlıklı olarak

hizmet sektöründe olmak üzere 106,8 milyon kişinin çalıştığı, bunu imalat, inşaat ve sanayi sektörünün 26,7 milyon kişi ile izlediği son olarak 16,7 milyon kişinin tarım işlerinde çalıştığını belirtmektedir.

ILO (2015)'e göre işgücü göçü dünyadaki tüm bölgeleri ilgilendiren bir olgu olmakla birlikte göçmen işçilerin hemen hemen yarısı yüzde 48,5 iki geniş bölgede toplanmaktadır: Kuzey Amerika ile Kuzey, Güney ve Batı Avrupa. Toplam yerli işgücü içinde yüzde 35,6 göçmen işçilerin en yüksek oranı oluşturdukları yer ise Arap Devletleridir.³ 2013 ile 2017 yıllarını kapsayan ILO Göçmen İşçiler Küresel Tahminler raporuna göre, dünya genelinde 164 milyon göçmen işçi bulunduğunu, 2013'teki 150 milyona göre %9 artış olduğunu tahmin etmektedir. Yine aynı rapora göre, erkek çalışanların sayısı 96 milyon, kadınların ise 68 milyon civarında olduğu belirtilmiştir. Bu dağılım, erkeklerin payında % 2 puanlık artış ile % 56'dan %58'e yükselişi ve kadınların payında da aynı miktarda azalış ile % 44'ten % 42'ye düşüşü temsil etmektedir (ILO, 2018).⁴

Yukarıda belirtilen raporlarda işgücü göçü verileri kapsamında verilen rakamların kaçta kaçının mevsimlik gezici işçi olduğunu tahmin etmek oldukça zor. ILO, 2015 raporun 16,7 milyon çalışanın tarım sektöründe çalıştığını belirtmektedir. Bu işçilerin tamamı göçmen işçilerden oluşmaktadır. İkinci Dünya Savaşı'nı takiben tarımda işgücü açığının ortaya çıkmasıyla 1943 yılında Acil Tarım İşçileri Programı yürürlüğe girmiştir. Bu programla birlikte, çoğu Meksikalı olan mevsimlik işçiler Amerika'da tarımın hasatçıları olmuştur (MİGA, 2012).

Bu ülkede yapılmış çok sayıda araştırmaya göre yasal korumadan yoksun tarımsal işgücünü oluşturanların genç, Meksikalı ve Hispanik kökenliler olduğu anlaşılmaktadır (Kandel ve vd. 2009'dan aktaran Çınar, 2014, s. 24). ABD resmi kayıtlarına göre tarımda yılda 2,5 milyon kişi çalışmakta, bunların yaklaşık 1,4 milyonunu gezici ve geçici mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır. Ancak resmi olmayan rakamlara göre bu sayı 3 ila 5 milyon arasındadır (MİGA, 2012).

Mevsimlik işçi göçü iletişim ağı, 2012 yılında yayımladığı raporda; bu işçilerin gelir düzeyinin 7,500-10,000 dolar arasında değiştiğini belirtmektedir. Yapılan

³ ILO, 2015. *Göçmen işçiler küresel tahminleri raporu*.

https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_440647/lang--tr/index.htm (Erişim tarihi: 02.01.2019).

⁴ ILO, 2018. *Göçmen işçiler küresel tahminleri raporu*.

https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_652525/lang--tr/index.htm (Erişim tarihi: 02.01.2019).

araştırmalarda işçilerin yaşadığı sağlık sorunları ve çalışma koşullarındaki olumsuzluklar ön plana çıkmaktadır. Kötü barınma koşulları, tarımda kullanılan böcek ilaçları ve kimyasallar, dil bilmemek, yoksulluk ve hareketlilik bu problemlerin ortaya çıkmasına zemin hazırlamaktadır. Geçici tarım işlerinin yaygın olduğu Avrupa Birliği’nde 500 bini yabancı olmak üzere 4,5 milyon işçi tarım sektöründe çalışmaktadır. AB yesi İşpanya, Fransa ve İtalya gibi ye ülkelerde tarımda çalışan geçici işçilerin sayısının düzenli çalışanlardan çok daha fazla olduğu tahmin edilmektedir (MİGA, 2012).

Mevsimlik gezici tarım işçileri iletişim ağı raporunda Kanada’da ise Mevsimlik Tarım İşçisi Programı (Seasonal Agricultural Worker Program- SAWP) adı altında uygulanan program sayesinde tarım işçileri çalıştırılmaktadır. Bu kapsamda, tarım işçilerinin belli çalışma şartlarına göre ülkede tarım işlerinde çalışmalarına izin verilmektedir. Ancak, her ne kadar işçilerin belli hakları bulunsa da eşitsizlik, dışlanmışlık ve ağır çalışma koşulları gibi sorunları bulunmaktadır.

Hindistan, Pakistan ve Batı Bengal’de tarımda mevsimlik işgücü göçü 1970’lerde tarımda dönüşümün ardından yoğunlaşmış ve ihtiyaç duyulan işgücü ülke içindeki geçici glerle karşılanmıştır. Burada işçilerle işverenler arasındaki çalışma ilişkisi enformel olarak yürütülmektedir (MİGA, 2012). İşpanya’da Afrikalı göçmen işçiler kayıt dışı olarak mevsimlik tarım işçiliği yapmaktadır (Hoggart, Mendoza 1999’dan aktaran ınar, 2010, s. 3). Norveç’te ise tarımda mevsimlik işçi olarak Doğu Avrupalıların çalıştığı görülmektedir (Rye and Andrzejewska, 2010’dan aktaran ınar, 2010, s.3).

Dünya’da görüldüğü üzere mevsimlik tarım işçilerin resmi ve kayıt dışı rakamlarda özellikle enformel sektörün içinde yer almaktadır. Tarımsal retim ve işgücünün kalbi olan işçilerin yaşam koşulları ve çalışma şartlarının ağır ve kötü olduğu gözlenmektedir.

2.2.2. Türkiye’de mevsimlik tarım işçileri

Türkiye’de tarımda kapitalizmin gelişmeye başladığı 19. yüzyıldan bu yana tarımsal işgücü içinde sayıları sınırlı da olsa tarım işçiliği yapan belli bir kesim ortaya çıkmıştır (Yıldırım, 2016, s. 87). Dolayısıyla, mevsimlik tarım işçilerinin varlığı, kapitalizmin kırsal alanlarda gelişmesi ile birlikte gözlenmiştir (ınar, 2010, s. 32).

Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği 1830’larda Kavalalı İbrahim Paşa’nın Sudan’dan getirttiği işçi-köleler tarafından Çukurova bölgesinde pamuk ekimiyle başlamıştır. Pamuk üretimi önce Çukurova’da daha sonra Ege ovalarında hızla genişlemiştir. Ekim alanlarının genişlemesiyle 20. yy başından itibaren on binlerce mevsimlik tarım işçisine ihtiyaç duyulmuştur (Akbiyık, 2008, s. 229).

Türkiye’de başta toprağa sahip olmayan ya da yeterince toprağı bulunmayan çiftçiler olmak üzere, tarım işletmelerinin miras gibi çeşitli nedenlerle giderek küçülmesi ve parçalı hale gelmesi birçok işletmeyi kendine yeterli olmaktan çıkarmıştır (Karaman, Yılmaz, 2011, s. 215). Kendi tarım işletmelerinden yeterli geliri elde edemeyen az topraklı veya topraksız aileler, geçimlerini sağlayabilmek amacıyla daha fazla tarımsal iş imkânı olan yörelere gezici mevsimlik ve/veya geçici günü birlik olarak giderek çalışmak zorunda kalmıştır (Karaman, Yılmaz, 2011, s. 215).

Cumhuriyetin ilk dönemlerinde, 1930 ve 1940’larda, tarımda ücretli olarak çalışanlar genellikle çiftçiler olmuştur (Çınar, 2014, s. 30). Türkiye’nin tarımsal yapısının farklılıklar gösterdiğini dile getiren bir rapora göre; tarımsal yapı; küçük ve orta büyüklükte toprak sahipliği; kadının ücretsiz emeği; cinsiyete dayalı iş bölümü; erkeğin uzun dönemli mevsimlik işçiliği; geçimlik üretim; yeniden üretim süreçleri olarak ortaya çıkmaktadır (MİGA, 2012).

Bu süreçlere bağlı olarak mevsimlik tarım işçi ailelerinin göç ettikleri yerlerde bir kısmının toprak sahibi olduğu, bir kısmının ise topraksız kaldığı yine raporda yer alan bilgiler arasındadır. Kırsal bölgelerde küçük ve orta ölçekli aile işletmelerinin hâkimiyeti, Osmanlı döneminin bir mirasıdır. Son iki yüz yılda Türkiye tarımında geniş kapsamlı değişimler olmuştur. 19. yüzyıldaki en önemli değişimlerden biri, 1840’lardaki Tanzimat reformlarının ardından, kırsal bölgelerde güvenliğin artmasıdır (Pamuk, 2009, s. 69-73).

Osmanlı döneminde toprak mülkiyeti devletin elinde, köylüler ise kiracı konumundadır. Buna bağlı olarak; uzun dönemde önemli etkisi olan kurumsal değişimlerden biri de, yavaş olsa da tarımsal alanlarda özel mülkiyeti tanıyan ve güvence altına alan 1858 Arazi Kanunnamesidir. İkinci Dünya Savaşı sonrasına kadar Türkiye tarımının en önemli özelliklerinden biri, düşük nüfus yoğunluğu ile yüksek toprak/emek oranıdır. Burada yine değinilmesi gereken bir başka nokta Pamuk’un da dikkat çektiği Türkiye tarımının küçük ve orta ölçekli işletmeler olması ve bu

işletmelerin pazara yönelmesidir. Ayrıca, birinci dünya savaşı ve ikinci dünya savaşının sonuna kadar aile işletmeleri devlet tarafından desteklenmiş ancak, son dönemlerde ise neoliberal politikalar etkisiyle bu destek geri çekilmiştir (Pamuk, 2009, s. 70).

1940'ların sonundan itibaren kırsal alanlarda mülksüzleşme ve işçileşme süreçleri daha belirgin bir hal almaya başlamıştır. Özellikle, 1950'lerde traktör tarımda yaygınlaşmaya başlamıştır. 1960'lı yıllarda devletin destekleri sayesinde pazara yönelik tarımsal üretimde gelişmeler yaşanmıştır. 1980'li ve 1990'lı yıllarda küçük meta üreticiliği tarımda ağırlığını sürdürürken tarımın istihdam yapısında önemli farklılaşmaların yaşandığı görülmüştür. Türkiye'de son 20-30 yılda mevsimlik tarım işçiliğinin yaygınlaşması genel olarak köylülüğün içinden geçtiği dönüşüm süreçleri ve bu dönüşüme bağlı sınıfsal kutuplaşmalarla doğrudan ilişkilidir (Yıldırım, 2014, s. 301-304). Kırsal alanda topraksız çiftçilerin yanı sıra tarım işletmelerinin başta miras hukuku olmak üzere çeşitli nedenlerle giderek küçülmesi ve parçalanması birçok işletmeyi kendine yeterli olmaktan uzaklaştırmıştır (Yıldırak vd, 2003, s. 2).

Yıldırak ve arkadaşları bu küçülme ve parçalanmanın sonucunda ailelerin geçimlerini sağlamak amacıyla farklı bölgelere göç ettiğini gezici mevsimlik veya geçici günübirlik işçi olarak çalıştıklarına dikkat çekmiştir. Bunların içerisinde özellikle mevsimlik tarım işçileri ağır şartlar altında çalışmaktadır.

Genellikle ya işleyecek toprağı bulunmayan veya yetersiz toprağı olan ya da çeşitli nedenlerle bu toprakları işleyemeyen aileler işgücü talebi yoğun olan yerlere giderek gezici veya geçici tarım işçiliğı yapmaktadır (Yıldırak vd., 2003). Çukurova'da pamuk toplama ile başlayan hikâye, Malatya'da kayısı, Giresun'da fındık, Polatlı'da soğan, Niğde'de kabak, ayçiçeğı gibi 48 ilde devam etmektedir. Mevsimlik göç, özellikle tarımsal yörelerde mevsimlere bağılı olarak işgücü arzı ile talebi arasındaki açığın kapatılmasına yönelik hareketlilik olarak ortaya çıkmıştır. Buna paralel olarak, gezici ve geçici niteliğı, kayıt dışı alana itilmesine yol açmıştır. Kayıt dışılık haricindeki bir diğere özelliğı ise Türkiye'de mevsimlik tarım işçisi olarak çalışanların % 90 gibi çok önemli bir kısmını Güneydoğı kökenlilerin oluşturmasıdır (Çelik ve vd, 2015, s. 7-9). Türkiye'nin 48 iline mevsimlik göç eden işçilerin harita üzerindeki dağılımı şöyledir (Görsel 2.1).

Görsel 2.1. Türkiye’de MİT’lerin çalıştıkları iller (Kaynak: Şimşek, Z. 2012. *Mevsimlik Tarım İşçilerinin ve Ailelerinin İhtiyaçlarının Belirlenmesi Araştırması*).

Mevsimlik tarım işçiliği göçü, hemen hemen Türkiye’nin her yerinde ve yılın her ayında gerçekleşmektedir. Bitkisel üretim süreçlerine bakıldığında göç genellikle çapalama ve hasat dönemlerinde yoğunlaşmaktadır. Resmi kayıtlara göre 350 bin kişi bitkisel üretim amacıyla mevsimlik göç sürecine katılmaktadır. Bu veriler, işçilerin göç sürecinde valilik ve jandarmaya yaptıkları kimlik bildirimine göre hesaplanmıştır (Kalkınma Atölyesi, 2014, s. 50- 51). Ancak, yapılan birçok alan ve saha çalışmalarında mevsimlik işçilerin sayılarına dair kesin bir bilgi mevcut değildir. Bununla birlikte sürekli hareket halinde olmaları ve bir bölgeden başka bölgelere yapılan kısa dönemli göçler etkili olmaktadır.

Doğu ve Güneydoğu bölgelerinden her yıl aile ve akrabaları ile göç eden işçilerin etnik kimlikleri(Arap, Kürt) dolayısıyla gittikleri yörelerde sosyal dışlanma ve ayrımcılık gibi toplumsal baskılarla karşı karşıya kalmaktadır. Ekonomik sebeplere bağlı olarak yaşadıkları yerleri terk eden işçiler düşük ücretler karşılığında güvencesiz olarak çalışmaktadır.

Arap ve Kürt işçilerin dışında Çingeneler⁵, Karadeniz bölgesinde Gürcü ve Azeri mevsimlik işçilerin yanı sıra 2011 yılında Suriye’de çıkan iç karışıklıklar ve savaş

⁵Selin Önen’in 2012 yılında bu alanda yaptığı bir çalışma mevcuttur. Çingene topluluklarının mevsimlik tarım işçileri içerisinde yoğun olduğunu belirtmektedir. Bu topluluğunda kendi içinde üç grup olduğunu bunların; Romanlar, Domlar ve Lomlar olarak dile getirmiştir.

dolayısıyla zorunlu göç ile gelen Suriyeli göçmenler Türkiye’de tarım sektöründe mevsimlik işçi olarak çalışmaktadır. Bu gruplar özellikle ucuz işgücünün yegâne kaynağıdır. Bu enformel çalışma alanında mevsimlik gezici tarım işçilerinin genel özellikleri gezicilik ve geçicilik olarak nitelenebilir. Önceleri geçici bir iş olarak değerlendirilen mevsimlik tarım işçiliği artık bir kesim için asıl meslek olmuştur. Kırsal ve kentsel yoksulların oluşturduğu mevsimlik tarım işçilerinin hiçbir sosyal güvencesi yoktur. İşçilerin yaşam ve çalışma koşullarını genel olarak aracılar belirlemektedir. Mevsimlik gezici tarım işçisi ailelerin yarısından fazlası için aracılar iş bulmakta; işveren ile ücret pazarlığı yapmakta; ulaşımı düzenleyerek ve ücretlerinden komisyon almaktadır (MİGA, 2012).

Çınar’a (2010) göre, Türkiye’de mevsimlik tarım işçileri her yıl ağırlıklı olarak Güneydoğu’dan ülkenin dört bir yanına birkaç aylığına çalışmak için göç eden bir işçi kitlesidir. Bu tanımdan yola çıkarak, işçiler daha çok tarım ürünlerinin hasat dönemlerine kadar sürekli göç etmektedir.

Türkiye’deki mevsimlik tarım işçilerinin en büyük sorunlarından birinin yaşadıkları ilde işsizlik olduğuna değinen Çınar, örneğin Güneydoğu’da kırsal alanda toprak dağılımının eşitsizliği, burada yaşayanlar için geçinme yöntemlerini oldukça azalttığını ifade etmektedir. Bunun sonucunda işsizlik, işçileri mevsimlik tarım işçiliği yapmaya zorlamaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin sayısının 1 ila 2 milyon arasında değiştiği kabul edilirse, işçilerin gittikleri bölgede yaşadıkları pek çok sorun bulunmaktadır. Özellikle bu alanda yapılan saha çalışmalarında tarım işçiliğinin yapıldığı yoğun yerler arasında başta Adana olmak üzere, Malatya, Sakarya, Giresun, Niğde, Eskişehir, Adıyaman, Şanlıurfa olduğu görülmektedir. Ülkemizde pamuk başta olmak üzere, fındık, çay, tütün, şekerpancarı, kayısı, narenciye gibi ürünlerin hasatlarında tarım işçileri yoğun olarak çalışmaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin çalışma ilişkileri, dayıbaşı ya da elçi olarak adlandırılan aracılar ve işverenlerden oluşmaktadır (Çınar, 2010, s. 32- 33).

Çınar’a (2010) göre işçilerin işverenlerden yasal olarak herhangi bir hak talep edememesi, çalışma dönemlerinde karşılaştığı zorluklar ve işveren karşısındaki güçsüz konumlarından dolayı elçilere duyduğu ihtiyaç arttırmaktadır. Elçiler, işçilerin çalışma yaşamları ile ilgili her türlü kararı vermektedir. İşçilerin tüm ihtiyaçlarını karşılayan ve

onların çevreleri ile iletişim kurmalarını kolaylaştırıcı önlemler alan elçilerin aslında bunu yapma sebeplerinin işçilerin onlara olan bağımlılığının artmasını sağlamaktır. Böylece, elçilerin işçiden ve işverenden aldığı komisyonlarla kendisine alternatif gelir kaynağı sağlamaktadır.

Mevsimlik tarım işçileri ile ilgili olarak özel bir yasa yoktur. MTİ'ler, genel olarak Borçlar Kanunu hükümlerinden ve 51 ve üstü işçi çalıştıran işyerlerinde İş Kanunu hükümlerinden yararlanmaktadır (MİGA, 2012). MİGA, mevsimlik tarım işçileri ile ilgili hazırladığı raporunda 4857 Sayılı İş Kanunu ve Borçlar Kanunun içerisinde bir takım dolaylı yollardan yararlanabileceklerini ifade etmektedir.

Bu kanunların yanı sıra 2016 tarihli başbakanlık genelgesi, tarım aracıları yönetmeliği, sosyal güvence ve yeşil kart gibi sağlık alanında yapılan düzenlemeler, toplu iş sözleşmesi ve grev gibi sendikal haklar konusunda önemli adımlar atılmıştır. Bu düzenlemeler ile ilgili bazı kanun, yönetmelik ve genelgeler aşağıda belirtilmiştir.

4857 Sayılı İş Kanunu 2003 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla birlikte 51 ve üstü işçi çalıştıran iş yerleri bu kanun kapsamına alınmıştır. Mevsimlik tarım işçileri bu kanun kapsamına dâhil edilmiştir. 5510 Sayılı Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu 2006 yılında yürürlüğe girmiştir. Tarım işçileri bu kanun kapsamına alınmıştır. Başbakanlık 2010/6 Sayılı Genelge 2010 yılında yürürlüğe gitmiştir. Bu genelge kapsamında, mevsimlik tarım işçilerinin başta sağlık, eğitim, ulaşım olmak üzere çalışma ilişkileri, çalışma ücretleri, sosyal güvenlik alanlarında sorunlarının giderilmesi amaçlanmıştır.

Tarım İş Aracıları Yönetmeliği 2010 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında mevsimlik tarım işçilerinin işverenler ile bağlantı kuran tarım aracıları ile ilgili usul ve esasları kapsamaktadır. Tarım aracılarına izin verilmesi ve çalışma ilişkilerinin düzenlenmesi gibi düzenlemeler bu yönetmelikte yer almaktadır. Milli Eğitim Bakanlığının 2011/25 Sayılı Genelgesi 2011 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu genelge kapsamında mevsimlik göç dolayısıyla eğitime devam edemeyen ya da eğitime erişim konusunda sıkıntı yaşayan tarım işçi çocuklarının sorunlarının giderilmesi amaçlanmıştır.

6331 Sayılı İş Sağlığı ve Güvenliği Kanunu 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun sayesinde mevsimlik tarım işçi hakları da güvence altına alınmıştır. 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında işçilerle

ilgili olarak iş ücretlerinin düzenlenmesi, işçi sözleşmesi, tatil ve izin hakları ile borçlarını düzenlemek amacıyla çıkarılmıştır. Bu kanun kapsamında mevsimlik tarım işçilerinin de faydalanması sağlanmıştır.

6356 Sayılı Sendikalar ve Toplu İş Sözleşmesi Kanunu 2012 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu kanun kapsamında mevsimlik tarım işçilerinin sendikal haklarının önünde bir engel olmadığı kabul edilmiştir. Toplum Sağlığı Merkezi ve Bağlı Birimler Yönetmeliği 2015 yılında yürürlüğe girmiştir. Bu yönetmelik kapsamında mevsimlik tarım işçileri ve göçmenlerin sağlık hizmetlerine erişiminin kolaylaştırılması amaçlanmıştır. Yönetmelikle birlikte bu dezavantajlı bulundukları alanlarda sağlık hizmetleri sunulması hedeflenmiştir (Kalaycı vd., 2016).

Yukarıda belirtilen düzenlemelerin yanı sıra son dönemde mevsimlik tarım işçileri ile ilgili çıkarılan ve önemli bir yasal düzenleme olan Başbakanlık 2017/6 Sayılı Genelge resmi gazete de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu yasanın yayımlanmasıyla birlikte daha önce 27531 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan Başbakanlık 2010/6 Sayılı Genelge yürürlükten kaldırılmıştır.

Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin yasal hakları ile ilgili son 10 yıl içerisinde önemli atılımlar gerçekleşmiştir. Bu yasal hakların bilinmesi ve mevsimlik tarım işçilerine aktarılması önemli bir çalışma alanı olarak önümüzde bulunmaktadır.

Türkiye’de mevsimlik tarım işçileri ile ilgili 2000’li yıllardan sonra çalışmalar ivme kazanmış olsa da bu çalışmalar yeterli olmadığı görülmektedir. Örneğin; mevsimlik işçiler ile ilgili tüm bilgilerin yer aldığı bir veri tabanının oluşturulmamış olması da önemli bir eksikliktir.

2.2.3. Türkiye’deki mevsimlik işçilerinin sorunlarına genel bakış

Araştırmanın, bu bölümde mevsimlik tarım işçilerinin sahip olduğu sorunlar ele alınmıştır.

2.2.3.1. Eğitim

Türkiye’nin en büyük dezavantajlı grupları arasında yer alan vasıfsız iş gücü olarak değerlendirilen, tarımsal faaliyetlerde kol kuvvetinden yararlanan insanlar mevsimlik tarım işçileri olarak tanımlanmaktadır (TBMM, 2015, s. 78). İşçi aileleri ve çocukları eğitime erişim konusunda çok büyük sıkıntılar yaşamaktadır. Mevsimlik tarım işçilerinin tüm çalışanlarda olduğu gibi, temel sorunları, eğitim düzeylerinin düşüklüğü

ve yapmış oldukları işe yönelik eğitim almamış olmalarıdır (Görücü, Akbıyık, 2010, s. 209).

Mevsimlik tarım işçileri ile ilgili yapılan bir araştırmaya göre kadınlarda okuma yazma bilmeyenlerin oranının %83,1 ile yüksek olduğu tespit edilmiştir. Okuldan terk olanların gerekçelerini maddi yetersizlik, çalışmanın gerekliliği ve ailenin izin vermemesi gibi nedenler sıralanmıştır. Eğitimin giderek maliyet gerektirmesi ve sürekli ikametgâhın olması şartı bu durumu zorlaştırmaktadır (Geçgin, 2009, s. 97-98).

Bu alanda sadece kadınlar değil, aynı zamanda çocuklarda eğitim konusunda en dezavantajlı grubu oluşturmaktadır. Sürekli göç halinde olan aile içerisinde çocuklarda Nisan aylarında aileleri ile göç ederek Kasım ayına kadar eğitimine devam edememektedir. Aileleri ile tarlada çalışan çocukların % 50'si okulu tamamen terk etmişken, geri kalanları ise okula düzensiz olarak devam etmektedir. Aileleri ile göçe çıkan ancak tarlada çalışmayan çocukların %23'ü okulu tamamen terk ederek, % 43'ü okula düzensiz olarak devam etmiştir. Türkiye'de yaklaşık 1 milyon çocuk işçi bulunmaktadır ve bunun 400 bini yani % 40'ı mevsimlik tarımda çalışmaktadır. Bu rakam oldukça ürkütücü görünmektedir. Bunun yanı sıra Kalkınma Atölyesi'nin "Mevsimlik tarım göçünden etkilenen 6-14 yaş grubu çocuklar için temel araştırma" yaptığı ve buna yönelik yürüttüğü mücadele programı kapsamında mevsimlik tarımda çocuk işçiliğine dikkat çekilmiştir. Araştırmada çocuk işçiliği kapsamında eğitim konusuyla ilgili çok çarpıcı veriler paylaşılmıştır (Hayata Destek Derneği, 2016).

Araştırmaya göre, mevsimlik işlerde çalışan 342 çocuğun (yani yüzde 97'sinin) okula kaydı bulunmamaktadır. Okul kaydı olmayan çocukların yüzde 3'ünün okula kayıt yaptırmama nedenleri arasında "ailenin istememesi, mevsimlik tarımda göçe gitme, maddi zorluklar, Türkçe bilmeme, okulun uzak olması" yer almaktadır. Mevsimlik tarım göçüne katılan 6-14 yaş grubundaki çocukların yüzde 3'ünün ilköğretime kayıtları bulunmamaktadır. Okul öncesi eğitim alanların oranı ise yalnızca yüzde 9,6'dır. Kalkınma Atölyesinin 2012 yılında yaptığı fındık hasadında çalışan çocuklar için eylem planı araştırmasında, mevsimlik tarım işçi çocuklarının sadece yüzde 5'inin okul öncesi eğitim aldığı, çocuklarının yarısının ilköğretime 7 yaşında başladığı ve yüzde 25'i gibi büyük oranda kesimin ise 8 veya 9 yaşında okula başladığı tespit edilmiştir. Tarım işçi çocuklarının yüzde 75'i ise okula sürekli devam

edememektedir. Bunun sebebi ise mevsimlik göç dolayısıyla ailelerin çalışma koşulları gösterilmiştir (Development Workshop, 2012, s. 19-43).

Yapılan başka bir araştırmada ise, mevsimlik tarım işçisi ailelerin çocuklarında ilköğretim net okullaşma oranı (6-13 yaşlar) kızlarda % 74, erkeklerde %78'dir. Lise için (14-16 yaşlar) net okullaşma oranı kızlarda yaklaşık %23 iken, erkeklerde % 33'dür (Şimşek, 2011, s. 13). Aynı araştırmaya göre mevsimlik tarım işçisi çocukların birçoğunun örgün eğitime devam edemediği, buna bağlı olarak yarısının açık ilköğretim ve liseye devam ettikleri belirtilmiştir.

Mevsimlik tarım işçiliği ailelerin eğitim düzeyi ile ilgili yapılan birçok araştırma gösteriyor ki; kadınların 19,63 okuma yazma oranları erkeklerden %54,20 düşük olduğudur (Özbekmezci, Sahil, 2004). Buna bağlı olarak çocukların eğitim düzeyleri de oldukça düşüktür. Eğitim düzeylerinin düşük olmasındaki önemli sebeplerden biri de Türkçe iletişim kuramamalarıdır (TBMM, 2015, s. 81). Evde konuşulan dil % 60'ında Kürtçe, %30'unda Arapça ve yaklaşık % 10'unda Türkçedir (Şimşek, 2012, s. 61).

Bu soruna çözüm noktasında, Milli Eğitim Bakanlığı'nın en son yayımladığı 2016/5 Sayılı Genelge olan "Mevsimlik Tarım İşçileri ile Göçer ve Yarı Göçer Ailelerin Çocuklarının Eğitime Erişimi" önemlidir. Daha önce konuyla ilgili olarak yayımlanan "Mevsimlik Gezici Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimi" 2011/25 Sayılı Genelge, 2016 yılında yayımlanan genelge sonrasında yürürlükten kaldırılmıştır.

2.2.3.2. Sağlık

Toplunun sağlık düzeyini; biyolojik faktörler, fiziksel çevre faktörleri, sosyal çevre faktörleri, çalışılan ortam ve kamu hizmetlerinin erişilebilirliği ve niteliği birlikte belirlemektedir (TBMM, 2015, s. 48). Sağlık hizmetlerine erişim ve bu hizmetlerden yararlanma mevsimlik gezici tarım işçileri için oldukça zor ve maliyetlidir (Kalkınma Atölyesi, 2014, s. 94).

MİGA, yayımladığı raporda tarım işçilerinin sağlık sorunları ile ilgili ciddi sorunlar yaşadığını belirtmiştir. Mevsimlik tarım işçileri arasında yaygın olarak görülen sağlık sorunlarının; halsizlik, yorgunluk, bel ağrısı gibi kas iskelet sistemi yakınmaları olduğu tespit edilmiştir. "İshaller; solunum yolu enfeksiyonu; yara, çıban, egzama, uyuz, bit gibi cilt hastalıkları; güneş çarpması; baş ağrısı; tarım ilaçları ile zehirlenmeler; anksiyete, depresyon ve intihar girişimleri sağlık sorunlarının başında

gelmektedir. Yine aynı rapora göre, her 10 kişiden yaklaşık birinin kimlik numarası bulunmadığından aile hekimlerinde kayıtları yoktur ve yılın 8 ayı tarlalarda yaşamaları nedeniyle temel sağlık hizmetlerine (ana-çocuk sağlığı, bulaşıcı hastalıkların kontrolü, sağlık eğitimi vb.) erişememektedir. Gebe ve bebe izlemi, aşılar gibi koruyucu sağlık hizmetlerinden coğrafi uzaklık nedeniyle tarım işçileri yeterince yararlanamamaktadır. Aile hekimi olanlar ise, farklı illerde çalıştıkları için bu sisteme istenilen düzeyde dâhil olmamaktadır (MİGA, 2012).

Kalkınma atölyesinin 2012 yılında Çukurova’da mevsimlik tarım işlerinde çalışan çocuklar için model eylem planı araştırmasında çocukların % 6.9’una hiç aşı yapılmadığı, çocukların % 67.6’sının ise düzenli aşı olmadığı belirtilmiştir (Development Workshop, 2013, p.21).

Mevsimlik tarım işçilerinin barındıkları alanlarda temiz ve düzenli (klorlanmış) içme-kullanma suyu kaynağı ve şebekesi çoğunlukla bulunmamaktadır. Su ihtiyacı, içilemeyecek nitelikteki dere ve akarsulardan sağlanabilmektedir (TBMM, 2015, s. 49). Bunun yanı sıra mevsimlik tarım işçileri çalıştıkları yerlerde yanlarında yiyecek maddesi getirmektedir. Bu şekilde daha ucuz beslenmekte fakat yeterli ve sağlıklı beslenememektedir (Özbekmezci, Sahil, 2004, s. 268). Bu duruma bağlı olarak mevsimlik tarım işçileri arasında hastalıklarda artış yaşanmaktadır.

Bursa Tabip Odası’nın 2010 yılında mevsimlik gezici tarım işçileri ile ilgili yürüttüğü ve 2014 yılında birçok kamu kurum ve kuruluşları ile sivil toplum örgütleriyle birlikte yayımladığı çalışmasında; sağlık sorunlarına dair çarpıcı bilgiler bulunmaktadır. Kamplarda yaşayan tarım işçilerinin bulaşıcı hastalıklara çabuk yakalanacağı ortamlarda yaşadıkları, ortak kullandıkları tuvalet ve banyoların risk taşıdığı belirtilmektedir (Bursa Tabip Odası, 2014, s. 25).

Mevsimlik tarım işçiliği aynı zamanda sık yaralanma ve ölümlerin yaşandığı bir çalışma alanıdır. İş makinelerine bağlı yaralanma olaylarının yanı sıra trafik kazası olayları da çok sık yaşanmaktadır. Her yıl ana akım medyada tarım işçileri ile ilgili trafik kazası haberlerine rastlanmaktadır.

Sosyal Güvenlik açısından mevsimlik tarım işçileri herhangi bir sosyal güvenlik sistemine dâhil değildir. Ancak, yapılan bir çalışmada mevsimlik işçilerin sosyal güvenlik sisteminden belirli ölçüde faydalandığı tespit edilmiştir. Araştırmaya göre, genel sağlık sigortası primi devlet tarafından ödenenlerin oranı yüzde 64’e ulaşmıştır

(Kalkınma Atölyesi, 2014). Bunun yanı sıra aynı araştırmada, primi işveren tarafından ödenenlerin oranı % 16,6 ve isteğe bağlı sigorta kapsamında Bağkur veya Tarım Sigortası'na prim ödeyenler % 3,6 oranında tespit edilmiştir.

2.2.3.3. Barınma

Tarımda, kol emeği ihtiyacının artmasına bağlı olarak yüz binlerce tarım işçisinin çalışmak üzere başka bölgelere gitmesi, işçilerin geçici kaldıkları yerlerde yaşam alanlarıyla ilgili barınma sorunu ortaya çıkarmaktadır (TBMM, 2015, s. 44). Barınma sorunu sadece Türkiye'de değil, tarım işgücünün yoğun olduğu ABD Kuzey Carolina bölgesinde yaşayan tarım işçilerinin de önemli sorunları arasındadır. Yapılan bir araştırmada konut ihlallerinin yaşandığı, göçmen tarım işçilerinin kamplardaki durumunun iyi olmadığı tespit edilmiştir (Arcury vd., 2013). Mevsimlik tarım işçileri çapa ve hasat dönemlerinde “göçebe barınaklar” denilen kolaylıkla sökülebilen ilkel barınaklar kurmaktadır. Çukurova'da bu işçi barınaklarına “çadır”, “hayma” gibi isimler verilmektedir. İşçiler, bu çadırları özel eşyalarını, yiyecek, giyecek ve yatacak yerler olarak güneşten ve dışsal koşullardan korunmak için yapmaktadır (Özbekmezci, Sahil, 2009).

Mevsimlik tarım işçilerinin konaklama yerleri çoğunlukla küçük çadır öbekleri halinde dağınık bir biçimdedir. Tarım işçileri barınma alanlarında elektrik, su, kanalizasyon gibi alt yapı imkânlarından mahrum durumdadır (TBMM, 2015, s. 45).

Mevsimlik gezici tarım işçilerinin çalıştığı esnada, barınma ve konaklama yerlerinin, genel olarak çalışma alanına yakın olacak biçimde kurulduğu bilinmektedir. Kalkınma Atölyesinin yaptığı araştırmada, tarım işçilerinin barınma şekli çadır, kapalı konutlar ve ahşap/bitkisel çardak olmak üzere üç gruba ayrılmıştır. Çadırlar, yapı malzemesine göre bez ve naylon çadır olmak üzere ikiye ayrılmıştır. Çadır alanı olarak kullanılan yerlerde, işçiler çoğunlukla tek göz çadırlarda konaklamaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2014, s. 85-86).

Yine kalkınma atölyesinin 2012 yılı pamuk üretiminde çalışan çocuklar için eylem planı araştırmasında çocukların % 41'i naylon, bez, branda veya kamıştan yapılmış çadırlarda konakladığı belirtilmiştir. Çocukların % 11,7'si ev ya da damlarda barındığı tespit edilmiştir (Development Workshop, 2012, s. 19). Bu araştırma kapsamı, her ne kadar tarım işçi çocuklarının barınma sorunlarını ifade etse de bu oranlar aslında genel

olarak o bölgede yaşayan tüm tarım işçilerinin barınma koşulları hakkında bilgi vermektedir.

Hayata Destek Derneği'nin 2014 yılında "Mevsimlik Gezici Tarım İşçiliği 2014 Araştırma Raporu"na göre, mevsimlik tarım işçisi ailelerin % 82'si ortalama 7 kişilik aileler olarak 16 metrekarelik çadırlarda, en temel ihtiyaçlarına erişimde zorluk çekerek ve sağlıksız koşullarda yaşamlarını sürdürdüğünü tespit etmiştir. Afyonkarahisar bölgesinde, aynı çadır toplanma alanını paylaşan 500 ailenin kullanımı için sadece iki tuvaletin yer aldığı görülmüştür. Aynı araştırmaya göre, ailelerin % 70'i hayati önem taşıyan içme suyuna çeşmelerden zorlukla erişmektedir. Ailelerin % 56'sı çadırlarının yanındaki banyoları kullandıklarını belirtirken, geri kalan aileler ortaklaşa kullanılan banyolarda % 11 veya devletin yaptığı kısıtlı sayıdaki banyolarda %9 temizlik ihtiyaçlarını gidermektedir. Ailelerin % 49'u çadırların yanına kurulan tuvaletleri kullandıklarını belirtirken, % 30'u ortak tuvaletlerde, % 17'si devletin yaptığı kısıtlı sayıdaki tuvalette, % 3'lük bir kesimi ise tuvalet erişiminin olmadığını belirtmiştir. Ailelerin % 56'sının elektriğe erişimi yoktur. Dolayısıyla ailelerin radyo, buzdolabı, çamaşır makinası, televizyon gibi ev aletlerini kullanma imkânı hiç yok ya da çok kısıtlıdır (Hayata Destek Derneği, 2016).

Yapılan araştırmalarda görüldüğü gibi MTİ'lerin çok ciddi anlamda barınma sorunları olduğu gözlenmektedir. Bu sorunlara ilişkin devletin ve kamu kurum ve kuruluşların yürüttüğü projeler bulunmaktadır. Bu projeler arasında "Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi"(METİP) önemli bir adımdır. Bu proje kapsamında, mevsimlik tarım işçilerinin barınma, alt yapı ve çeşitli tesislerin yapılması için 72 milyon TL bütçe ayrılmıştır.

2.2.3.4. Ulaşım

Bir yerden başka bir yere sürekli olarak taşınmak durumunda olan mevsimlik tarım işçileri ulaşım aracı olarak çoğunlukla kamyon ve kamyonetleri tercih etmektedir (Yiğit vd., 2017, s. 5). Mevsimlik tarım işçilerinin büyük oranda midibüs ve minibüs gibi araçları kullanmaktadır. Ulaşım masraflarının düşürülmesi amacıyla uygun olmayan koşullardaki ulaşım, toplumsal gündeme özellikle yaz aylarında facia haberleriyle yansımaktadır. Kazaların, çoğunlukla araçların kapasitesinin üzerinde yolcu

taşıması, teknik yetersizlik vb. nedenlerle gerçekleşmektedir (Görücü ve Akbıyık, 2010, s. 197). Mevsimlik tarım işçilerinin ulaşımında traktör, kamyon, kamyonet gibi araçları kullanmalarının diğer bir nedeni de taşımak zorunda oldukları eşyaların fazlalığıdır (TBMM, 2015).

Mevsimlik tarım işçilerinin ulaşım sorunları sadece Türkiye’de çalışan işçiler için geçerli değildir. Bu sorun aynı zamanda Meksika’dan ABD’ye çalışmak üzere gelen mevsimlik tarım işçilerinin de büyük sorunudur. Kuzey Carolina bölgesinin en önemli tarım işgücü olan işçilerin zorlu yaşam koşullarına bağlı olarak ulaşım sorunu ilk sırada gelmektedir. Sınırdan geçen tarım işçilerinin nakliye araçları ile yaptıkları kalabalık yolculuklar ölümle sonuçlanmaktadır (Arcury, Quandt, 2011).

Bursa Tabipler Odası’nın yaptığı araştırmada da mevsimlik gezici tarım işçilerinin Bursa’ya genellikle kiraladıkları minibüs ve kamyonetlerle geldiklerini, uygun olmayan bu ulaşım koşullarının sadece Bursa’da çalışan işçilerin değil, tüm tarım işçilerinin sorunu olduğuna dikkat çekmiştir. Diğer bir ulaşım sorunu barındıkları çadır kamplardan tarlalara giderken yaşanmakta, 12 kişilik minibüse 25 kişinin binmesi ya da kamyon kasasında yapılan tehlikeli yolculuk ile çalışacakları tarlalara taşınmaktadır (Bursa Tabipler Odası, 2014, s. 24).

Yukarıda belirtilen noktalarda MTİ’lerin ulaşım sorunlarının temelinde ekonomik temelli yoksulluk gelmektedir. Günlük çalışma ücretlerinin düşüklüğüne bağlı olarak ulaşım masraflarını aza indirmeye çalışan işçiler, hayatlarını hiçe sayarak tehlikeli yolculuk yapmaktadır. Ana akım medyada çıkan haberlerde aynı aileden 4 kişinin ölümü ile sonuçlanan kazalar yaşanmaktadır.

Bu konuda son yıllarda çıkarılan Başbakanlık Genelgesi ve Aile, Çalışma ve Sosyal Hizmetler Bakanlığı’nın yürüttüğü çalışmalar önemli bir adımdır. Ancak, bu genelge ve yasal düzenlemelerin yanı sıra işçi ücretlerinin yükseltilmesi, yaşam ve çalışma şartlarının iyileştirilmesi ulaşım sorununa daha köklü bir çözüm getirilmesi gerekmektedir.

2.2.3.5. Sosyo-kültürel ilişkiler

Mevsimlik tarım işçileri sosyal çevre ve ilişkilerinde sorunlar yaşamaktadır. Gerek bağlı oldukları etnik yapı gerekse sahip oldukları farklı kültür, gelenek ve görenekler onları çevrelerinden soyutlanmalarına neden olmaktadır.

Özellikle, Kürt ve Arap olan tarım işçilerinin dil sorunu yaşamaları çevreleriyle olan iletişimlerini engellemektedir. Bu engel sadece çevresel değil, eğitim diğer sosyal ve toplumsal ilişkilerine yön vermektedir. Farklı etnik kökenden gelen, çoğunlukla Kürt, Roman, Arap kökenli olan bu işçiler, çalıştıkları yörede farklı ayrımcılıklara maruz kalmaktadır. Kendi dillerini konuşmaları bile çoğu zaman bu ayrıma uğramanın gerekçesini oluşturmaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2014, s. 14). Son yıllarda tarım işçisi olarak çalışan Suriyeli göçmenlerde bu ayrımcılık daha ağır yaşanmaktadır.

2.2.3.6. Kayıt dışı istihdam

Mevsimlik tarım işçileri çalışma koşullarına bağlı olarak kayıt dışı istihdam içerisinde yer almaktadır. Tarım işçilerinin başındaki “mevsimlik” ibaresi ise bize bu kesimin kayıt altına alınmadan çalıştığını ifade etmektedir. Bu konuda, emek piyasasını üçe ayırarak kayıt dışı istihdamı açıklayan Mütevellioğlu ve Işık genel anlamda bir çerçeve çizmektedir.

Türkiye emek piyasası üç ana gruba ayrılmakta; birinci grup, emek piyasasının dışında bırakılanlar, yani bu kesim geniş anlamda işsizlik tanımı içinde değerlendirilmektedir. İkinci grup, emek piyasasının hem içinde hem dışında olanlardır. Büyük çoğunluğu ücretsiz aile işçisi olan yevmiyeli statüdeki kayıt dışı çalışanlar, mevsimlik çalışanlar ve eksik (düşük) istihdamda olanlar, bu gruptadır. Üçüncü grup olarak içeridekiler ise, işçi sınıfının çekirdeğini oluşturan imalat sanayi işçileri ile sanayide ve hizmet sektöründe, büyük işletmelerde çalışan kayıtlı işçilerdir (Boratav, 2007’den aktaran Mütevellioğlu, Işık, 2009, s. 166).

Kayıt dışı istihdamın artış göstermesinde ekonomik, siyasi, kültürel temelli birçok neden yatmaktadır. Kentsel alanda yeterli istihdam artışı sağlanmadan tarımsal üretimi tasfiye ederek iç göçü hızlandıran politikalar, kayıt dışı istihdamın büyümesine doğrudan katkıda bulunmuştur (Mütevellioğlu ve Işık, 2009, s. 180).

2.3. Mevsimlik Tarım İşçilerinin Yasal Hakları

Bu başlık altında, mevsimlik tarım işçilerinin uluslararası ve ulusal boyutta sahip olduğu haklara kısaca değinilmiştir. Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarına çözüm üretilmesi ve buna bağlı olarak mücadele programlarının oluşturulması açısından yasal mevzuatlar, genelgeler, tebliğler önem taşımaktadır.

2.3.1. Uluslararası alanda mevsimlik tarım işçi hakları

Bu alandaki düzenlemeler genellikle belli kapsamda tarım işçilerini içermektedir. Bunlar özellikle ILO’nun belirlediği ve Türkiye gibi birçok ülkenin taraf olduğu yasal düzenlemelerdir. Çocuk işçiliğinin önlenmesi için alınan pek çok düzenleme görülmektedir.

“Çocuk Haklarına Dair Sözleşme, ILO’nun 138 sayılı Sözleşmesi ve 146 sayılı Tavsiye Kararı, ILO’nun 182 sayılı Sözleşmesi ve 190 sayılı Tavsiye Kararı, OECD Guidelines for Multinational Enterprises (Kalkınma Atölyesi, 2013, s. 32)”.

Bu sözleşmelerin yanı sıra; Tarım İşçilerinin Dernek Kurma ve Birleşme Hakları Hakkında 11 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi (ILO Sözleşmesi), Tarımda Asgari Ücret Tespiti Usulleri Hakkında 99 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi (ILO Sözleşmesi) yer almaktadır. Özellikle çocuk işçiliği konusunda ILO 182 sayılı sözleşmesi çok önemlidir. Kötü Şartlardaki Çocuk İşçiliğinin Yasaklanması ve Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Acil Önlemler Hakkında 182 Sayılı Uluslararası Çalışma Sözleşmesi sayılmaktadır.

2.3.2. Ulusal alanda mevsimlik tarım işçi hakları

Mevsimlik tarım işçilerinin Türkiye’de yasal haklar çerçevesinde son 10 yıl içinde önemli adımlar atılmıştır. Kalkınma Atölyesi’nin hazırladığı raporda birçok düzenleme yer almaktadır. Ulusal alanda bu düzenlemeler;

“MEB Mevsimlik Tarım İşçisi Çocuklarının Eğitimi Genelgesi, Tarımdan Sayılan İşlerde Çalışan İşçilerin Çalışma Koşullarına İlişkin Yönetmelik METİP Genelgesi, Tarımda İş Aracılığı Yönetmeliği, İşçileri Sosyal Sigortalar Kanunu (2925), İşkur Kanunu (4904), İş Kanunu (4857), Tarım, Çocuk ve Genç İşçilerin Çalıştırılma Usul ve Esasları Hakkında Yönetmelik, Ağır ve Tehlikeli İşler Yönetmeliği, Sosyal Sigortalar ve Genel Sağlık Sigortası Kanunu(5510), Temel Eğitim ve Öğretim Kanunu (222) (Kalkınma Atölyesi, 2013, s. 32)”.

Şimşek (2012), sağlık alanında yürüttüğü çalışmalar kapsamında mevsimlik tarım işçileri ile ilgili yukarıda belirtilen yasal düzenlemelerin yanı sıra şu düzenlemelere de yer vermiştir: Gebe ve Emziren Kadınların Çalıştırılma Şartlarıyla Emzirme Odaları ve Çocuk Bakım Yurtlarına Dair Yönetmelik, Biyolojik Etkenlere Maruziyet Risklerinin

Önlenmesi Hakkında Yönetmelik, Kimyasal Maddelerle Çalışmalarda Sağlık ve Güvenlik Önlemleri Hakkında Yönetmelik.⁶

2.4. Mevsimlik Tarım İşçilerine Yönelik Yürütülen Örnek Uygulamalar ve Projeler

Çalışmanın bu bölümde, mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarına yönelik dünyada ve Türkiye’de örnek projelere ve uygulamalara ışık tutulacaktır. Bu bağlamda, tarım işçilerinin sorunlarına çözüm getirmesi ve pilot çalışma alanlarında yürütülen bu değerli ve özverili uygulamaların incelenmesi önem taşımaktadır.

2.4.1. Uluslararası Örnekler

Mevsimlik tarım işçilerinin dünya üzerinde rakamsal büyüklüğünün 1.1 milyar olduğunu daha önceki bölümlerde bahsetmiştik. Dünya üzerinde belli ülkelerde tarım işgücünü oluşturan ve tarımsal üretim kalbi olan işçilere dönük yapılmış olan uygulamalara yer verilmiştir. Bu örnek uygulamalar belli başlı ülkeler kapsamında incelenmiştir. Bunlar sırasıyla; Kanada, İngiltere, Fransa ve İtalya’dır.

2.4.1.1. Kanada

Kanada’nın mevsimlik işçilere olan talebi, tarımsal üretimde ve ihracatında özellikle meyve-sebze yetiştiriciliği ve bahçe bitkilerinin artan önemi ile yakından ilgilidir. Bu alanda çalışacak işçilerle ilgili Kanada Mevsimlik Tarım İşçileri Programı (CSAWP) ilk olarak 1960’lı yıllarda Ontario’lu çiftçiler tarafından “Kanada Tarım İş Programı (CFLP)” kapsamında tütün plantasyonlarında çalışmak üzere Jamaikalı işçiler için özel bir girişim olarak başlamıştır. İlk olarak özel bir girişimle başlayan program daha sonra Kanada Hükümeti kontrolüne geçmiştir. Kanada Mevsimlik Tarım İşçileri Programı, Kanada ile katılımcı ülkeler (Meksika, Barbados, Dominik, Jamaika, Grenada ve diğer Karayip ülkeleri) arasında imzalanan ikili anlaşmalara göre yürütülmektedir.

Bu program kapsamında işçilerin 18 yaşını doldurmuş olması, anlaştıkları ülkelerin vatandaşları olmaları ve tarım işlerinde tecrübeli olmaları gibi bir takım özelliklere sahip olmaları beklenmektedir. Mevsimlik tarım işçilerinin ulaşım, barınma ve yemek gibi bir takım giderleri belli bir miktarda işverenler tarafından karşılanmaktadır.

⁶ <http://www.mevsimliktarimiscileri.com/sayfadetay.aspx?id=5> (Erişim tarihi: 21.04.2019).

Kanada'ya gelen göçmen işçilerin çalışma süreleri de bu program kapsamında düzenlenmiştir. Bu kapsamda istihdam süresi 8 aydan uzun, 6 haftalık süre içerisinde 240 saatten az olmayacağı yönünde bir karar alınmıştır. Bunun yanı sıra, haftalık asgari çalışma süresi 40 saat olup haftada 6 gün arka arkaya çalışan işçiye 1 günlük dinlenme süresi verilmektedir. Bu hakların yanı sıra, sağlık sigortası, iş sağlığı ve güvenliği ve çalışma izinleri konusunda da program kapsamında belli başlı işçilerin hakları bulunmaktadır (TBMM, 2015, s. 130-131).

2.4.1.2. İngiltere

İngiltere'de gerek çalışma hayatı, gerekse sosyal güvenlik bakımından mevsimlik işçilere özgü ayrı bir mevzuat bulunmamaktadır. Ancak, İngiltere İçişleri Bakanlığı çiftçilerin kısa dönemli zirai işlerde çalıştırmak üzere yurtdışından niteliksiz işçi getirmelerine imkân veren “Mevsimlik Tarım İşçileri Programı” (Seasonal Agricultural Workers Scheme-SAWS) olarak adlandırılan bir programı uygulamaktadır. Bu program kapsamında, işlerin herhangi bir özel beceriye sahip olmaları istenmemekle beraber, çiftçiler daha çok tarım konusunda bilgi sahibi ve İngilizce bilen işçileri tercih edilmektedir. Program dâhilinde, işçilerin katılım süresi 6 ay olmak üzere belirtilip, çalışanların izin süresi ve çalışma kartları da yine bu kapsamda verilmektedir. SAWS kapsamında, İngiltere mevzuatı (göç, istihdam, iş sağlığı ve güvenliği) uygulamaktadır. Aynı zamanda çiftçiler cüzi bir para karşılığında işçilere barınma imkânı sağlamaktadır (TBMM, 2015, s. 136-137).

2.4.1.3. Fransa

Avrupa Birliği (AB) üyesi ülkeler arasında Fransa mevsimlik işçiler konusunda en fazla uygulamanın görüldüğü ülkeler arasında yer almaktadır. Fransa'da işçiler genellikle meyve-sebze toplama, hasat ve bağ bozumu işlerinde istihdam edilmektedir. Fransa'da tarım sektöründe aktif olarak çalışan 1,2 milyon çalışanın yaklaşık % 70'ini mevsimlik tarım işçileri oluşturmaktadır. Fransa'da işçiler “Mevsimlik İş Sözleşmesi” kapsamında öngörülen işlerde çalışmaktadır. Bu kapsamda işçilerin hakları normal statüde çalışan işçilerin haklarıyla aynıdır. Kıdem tazminatı ve iş sağlığı ve güvenliği ile çalışma izni ve çalışma ücretleri de bu sözleşme kapsamında değerlendirilmektedir (TBMM, 2015, s. 137-139).

2.4.1.4. İtalya

İtalya, 2010 yılı itibariyle mevsimlik göçmen tarım işçisi (80.000)'ne tarımsal ürünlerin hasadı için geçici işlerde çalışma imkânı sağlamaktadır. İtalya'da yaklaşık olarak 2,5 milyonun üzerinde çiftlik işletmeciliği şeklinde iş imkânı bulunmaktadır. İtalya'nın güney bölgelerinde Eylül ve Ekim aylarında üzüm toplamak ve şarap yapmak amacıyla ikili anlaşma yaptığı ülkelerden işçiler getirmektedir. Bu ülkeler arasında; Tunus, Arnavutluk, Fas, Moldova, Mısır, Karadağ, Bosna-Hersek, Makedonya, Kosova, Hırvatistan, Hindistan, Gana ve Pakistan yer almaktadır. Bu ülkelerden gelen mevsimlik göçmen tarım işçileri belirli şartlar altında çalışmaktadır. İtalya ulusal toplu iş sözleşmeleri kapsamında işçilerle ilgili bir takım hükümler vermektedir. Bu kapsamda, işçilerin çalışma ve dinlenme süreleri, iş sağlığı ve güvenliği, ücret vb. konularda atıfta bulunmaktadır. İtalyan mevzuatında işçilerle ilgili “mevsimlik iş”, “mevsimlik tarım işçisi” tanımı bulunmamakla birlikte yapılan toplu iş sözleşmelerinde işçilerle ilgili hükümlere atıfta bulunmaktadır. İşçiler bu kapsamda bir takım haklara sahiptir (TBMM, 2015, s. 140).

Özet olarak; incelenen 4 ülke uygulamasında mevsimlik tarım işçileri, mevsimlik göçmen işçilerle ilgili mevzuat düzenlemelerinde belirli bir tanım bulunmamaktadır. Ancak; bir takım uygulama ve programlar kapsamında işçilerin hakları düzenlenmekte ve koruma altına alınmaktadır.

2.4.2. Ulusal Örnekler

Çalışmanın bu kısmında, Türkiye’de uygulanmış ve etkileri süren pilot olarak yürütülmüş uygulama örnekleri ve projelerine yer verilmiştir. Bu konuda uluslararası alanda mevsimlik tarım işçilerinin hakları ve uygulama çalışmalarına binaen ulusal uygulamalara da ışık tutulması önem arz etmektedir.

2.4.2.1. Göç okulu projesi

Göç okulu projesi diğer bir adıyla “Mevsimlik Tarım İşçilerine Yönelik İletişim, Farkındalık ve Savunuculuk Projesi” 2013 ila 2016 yılları arasında Anadolu Üniversitesi, Milli Eğitim Bakanlığı (MEB) ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu (UNFPA)’unun ortaklaşa yürüttüğü bir proje olmuştur. Proje, pilot yer olarak seçilen Eskişehir’in Alpu ilçesinde yürütülmüştür.

Proje kapsamında, her yıl Güneydoğu Anadolu Bölgesi'nden Eskişehir'e gelen, sayıları yerleşim yerlerine göre 1 ila 5 bin arasında değişen mevsimlik tarım işçilerinin sosyal, ekonomik, kültürel ve sağlık gibi temel ihtiyaçların giderilmesine dönük çalışmalar yürütülmüştür. Temel olarak; mevsimlik tarım işçilerinin medyada görünürlüğünün sağlanması, farkındalığının artırılması ve savunuculuk çalışmalarının yapılmasını hedeflemiştir. 2014 yılında Anadolu Üniversitesi'nin projeye hibe ettiği 2 adet eğitim çadırı sayesinde mevsimlik tarım işçi çocuklarına eğitimler verilmiştir. Projenin, ilk imzalama töreni Görsel 2.2'de görülmektedir.

Görsel 1.2. Göç Okulu Projesi 2013 tarihli protokol imzalama töreni

Göç okulu, mevsimlik tarım işçi çocuklarını, gençleri, kadınları yani; özellikle kırılgan grupları eğitim, sağlık, topluma ve sosyal yaşama katılım ve iletişim konularında güçlendirmeyi; bilgi, beceri ve olumlu davranış geliştirmeyi, kamu hizmetlerinden yararlanılmasını hedeflemiştir. Bu çerçevede proje sayesinde tarım işçilerine yönelik eğitim, sağlık, iletişim, savunuculuk, sosyal yaşam, genel kültür, eğitim, bilgi, hizmet sunma alanlarında atölyeler gerçekleştirilmiştir. Proje, kapsamında 4 yıl boyunca belli başlı şu faaliyetler yürütülmüştür;

- Temelde, okul öncesi 4-6 yaş grubu toplamda 65 mevsimlik tarım işçisi çocuğa bir dönem boyunca eğitimler verilmiştir. Mevsimlik tarım işçisi çocuklara hijyen, beslenme alanlarında temel eğitim hizmeti sunulmuştur.

- Temel 10-25 yaş arası genç tarım işçilerine ortalama bir dönem boyunca 500 kişiye eğitim verilmiştir. Bu kapsamda yaklaşık 30 yetişkin (18-25 yaş arası) Halk Eğitim Müdürlüğü aracılığıyla ortaokul ve lise diploması almıştır.
- Bu eğitimler kapsamında yetişkin bireylere, kadınlara, yaşlılara temel eğitim, mesleki, sağlık ve beslenme eğitim hizmeti sunulmuştur.
- MEB tarafından İlçe Milli Eğitim Müdürlüğü ve Halk Eğitim Müdürlüğü aracılığıyla eğitim çadırlarında toplamda 5 branş öğretmeni; 2 sınıf öğretmeni, 1 matematik öğretmeni, 1 fen bilgisi öğretmeni, 1 Türkçe öğretmeni ve 1 okul öncesi öğretmeni bir dönem boyunca çadır okulda görevlendirilmiştir. Hedef gruba, ilk etapta okuma-yazma tespiti yapılarak daha sonra branş dersleri verilmeye başlanmıştır.
- Bu hedefler doğrultusunda; MEB'in 2016 yılında MEB 2016/6 Sayılı Genelge Resmi Gazetede yayımlandı. Bu genelge maddelerinde yer alan şartlar Eskişehir pilot çalışması alanında gerçekleştirilmiştir. 2015 yılı içerisinde ise Anadolu Üniversitesi iki prefabrik eğitim konteyneri projeye hibe ederek, eğitimler bu konteynerlarda yürütülmüştür.
- Mevsimlik tarım işçileriyle ilgili 4 bin fotoğraflık bir arşiv oluşturulmuştur.
- Arapça, İngilizce, Kürtçe ve Türkçe olmak üzere 4 dilde radyo spotları hazırlanmıştır.
- Tarım işçilerinin öykülerinin yer aldığı bir göç dergisi çıkarılmıştır.
- Toplamda, mevsimlik tarım işçilerini konu alan 4 adet belgesel çekilmiştir.
- Mevsimlik tarım işçilerini konu alan afişler, spotlar, görsel ve yazılı materyaller hazırlanmış, bunlar medya organlarıyla paylaşılmıştır.
- Proje ile ilgili sosyal medya hesapları açılarak geniş kitlelere ulaşılması sağlanmıştır.⁷

Eskişehir'in Alpu ilçesinde kurulan çadırlarda verilen eğitim Görsel 2.3'te görülmektedir.

⁷Göç Okulu. <https://www.facebook.com/gocokulu/> (Erişim tarihi: 10.04.2019).

Görsel 2.2. Göç Okulu Projesi 2014 tarihli eğitim çadırı Eskişehir Alpu İlçesi

Göç Okulu projesi ulusal ve yerel basın organlarında oldukça geniş yer almıştır. Bunlardan biri de 2015 yılında proje protokolünün yenilendiği tarihi içeren haberle ilgilidir.⁸

Proje, sadece mevsimlik tarım işçisi çocukların değil aynı zamanda yetişkinlerinde umudu olmuştur. Tarım işçi çocuklarının eğitimi devam ederken, yetişkin gruba ise ihtiyaçları doğrultusunda kısa eğitimler verilerek sertifikaları dağıtılmıştır.

⁸Göç Okulu, (2015) Milliyet Gazetesi <http://www.milliyet.com.tr/anadolu-universitesinde-goc-okulu-projesi-eskisehir-yerelhaber-727020/> (Erişim tarihi: 21.04.2019).

Görsel 2.3. Göç Okulu 2015 tarihli mevsimlik tarım işçi çocukları konteyner eğitimi

Proje kapsamında, birçok kamu kurum ve kuruluşların destekleriyle mevsimlik tarım işçisi ailelere yardımlar ulaştırılmıştır. Uzun soluklu eğitimler verilmiştir. Projenin amacına ulaştığını gösteren en temel nokta ise; göç okulunda eğitim gören mevsimlik tarım işçisi bir kız çocuğunun Birleşmiş Milletler tarafından eğitim hayatı boyunca masraflarının karşılanması sağlanmıştır.⁹

Her yıl Şanlıurfa'nın Uluhan Köyü'nden Eskişehir'in Alpu İlçesine mevsimlik tarım işçisi olarak ailesi ile birlikte çalışmaya gelen 10 yaşındaki Azize Önay (Görsel 2.5.) her mevsimlik işçi çocuğu gibi eğitime ara vermek zorunda kalmıştır. 5. sınıf öğrencisi olan Önay, Göç Okulu Projesi sayesinde hayatı boyunca eğitim masrafları Birleşmiş Milletler tarafından karşılanması sağlanmıştır. Doktor olmak istediğini söyleyen Önay, sınıftaki akranları arasında oldukça başarılı bir öğrencidir. Göç Okulu sadece Azize Önay'ın değil tüm tarım işçi çocuklarının eğitim olanaklarından faydalanması için önemli adımlar atmıştır. Proje, her yıl aileleri ile göç etmek zorunda olan işçi çocuklarının eğitim sorununu belli bir oranda çözmüştür.

⁹ Hürriyet, (2016). Azize'nin eğitimine BM'den destek. <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/azizenin-egitimine-bmden-destek-40254092> (Erişim tarihi: 10.04.2019).

Görsel 2.4. *Sözcü Gazetesi 20 Ekim 2016 tarihli görseli*

2.4.2.2. METİP projesi

Mevsimlik Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Projesi (METİP) mevsimlik gezici tarım işçilerinin ulaşım, sağlık, barınma, eğitim, güvenlik, sosyal çevreyle ilişkileri konusunda yürütülen bir projedir. Proje, Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığınca hazırlanan Mevsimlik Gezici Tarım İşçilerinin Çalışma ve Sosyal Hayatlarının İyileştirilmesi Strateji ve Eylem Planı, Başbakanlık 2016/6 Sayılı Genelgesine takiben başlatılan bir uygulama olmuştur. Bakanlık bünyesinde, “Mevsimlik Gezici Tarım İşçileri İzleme Kurulu” oluşturulmuştur. Çalışma ve Sosyal Güvenlik Bakanlığı’nın hazırladığı eylem planı çerçevesinde valilikler tarafından hazırlanan proje kapsamında il özel idareleri bütçelerine ödenek aktarılmıştır. Bu kapsamda, tarım işçilerinin tüm ihtiyaçlarının karşılanması hedeflenmiştir.

2010 yılından bu yana 38 il valiliğince hazırlanan 65 projeye yaklaşık 96 milyon TL ödenek verilmiştir. Barınma, alt yapı için 72 milyon TL, eğitim için 5 milyon TL, sağlık için 3 milyon TL ve diğer harcamalar için 16 milyon TL ödenek aktarılmıştır. Proje kapsamında 328.039 mevsimlik gezici tarım işçisine ulaşılmış ve işçiler bu projeden yararlanmıştır (TBMM, 2015, s. 121-124).

2.4.2.3. Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin sağlığını geliştirme programı

Harran Üniversitesi'nin öncülüğünde 2004 yılında başlatılan mevsimlik tarım işçilerinin sağlığına yönelik programlar geliştirilmiştir.¹⁰ İlk pilot uygulama Birleşmiş Milletler-Sabancı Ortak Programı aracılığıyla küçük fonlarla yürütülmüştür. Şanlıurfa'da İl Genel Meclisi ile iş birliği yapılarak 4 adet içi Sağlık Ocağı tarzında tasarlanmış araçlar mobil hizmet vermiştir.

2011 yılında Harran Üniversitesi ve Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu tarafından Birleşmiş Milletler 5. Ülke programı kapsamında bu program yürütülmüştür. Bu kapsamda, Türkiye genelinde mevsimlik gezici tarım işçilerinin eğitim, sağlık vb. temel hizmetler verilmiştir (TBMM, 2015, s. 127).

Birleşmiş Milletler Nüfus Fonu Programlar Koordinatörü Dr. Gökhan Yıldırımkaaya 22 Aralık 2015 tarihli program değerlendirme toplantısında proje ile ilgili sonuçları katılımcılarla paylaşmıştır (Görsel 2.6.).

Görsel 2.5. MTİ 2015 tarihli çalışma ve sosyal hayatlarının iyileştirilmesi toplantısı

2.5. Göç Kavramı

Göç, bir ülkede ya da uluslararası sınırlardaki insanların hareketine verilen addır. Birleşmiş Milletler Gıda ve Tarım Örgütü (FAO); nedenleri, süresi ve gönüllü ya da

¹⁰ <http://www.mevsimliktarimiscileri.com/> (Erişim Tarihi: 26.04.2019).

istem dışı olup olmadığına bakılmaksızın her türlü hareketi ifade etmek için göç terimini kullanmaktadır (FAO, 2017. s.2). Göç, bir devlet içinde veya uluslararası bir sınırı geçerek, süresi, yapısı ve nedeni ne olursa olsun insanların yer değiştirdiği nüfus hareketleri olarak tanımlanmaktadır (Çiçekli, 2009, s. 22). Uluslararası göç hareketleri son yüzyıllarda artan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır. Bazı sosyal bilimciler bu dönemi “göçler çağı” olarak adlandırmaktadır. Göç hareketleri, 16. yüzyıl ve 19. yüzyılı da içine alarak özellikle endüstri devrimi ile birlikte kırdan kentlere yoğun olarak gerçekleşmiştir (Castles & Miller, 2008). Söz konusu yer değiştirme hareketleri gönüllü ya da zorunlu sebeplerle gerçekleşebilmektedir. Silahlı çatışmalar, doğal afetler, siyasal ve ekonomik sebeplerle milyonlarca insan doğup büyüdüğü toprakları terk etmektedir.¹¹

Toplumbilim Terimleri Sözlüğü’nde Özer Ozankaya ise göç ve göçün türleri şöyle tanımlamaktadır:

“Göç: Bireylerin ya da toplumsal kümelerin yerleşmek üzere bir yerden başka bir yere gitmeleri. İç göç: Bir ülke sınırları içinde bireylerin ya da toplumsal kümelerin bir yerden başka bir yere gidip yerleşmeleri. Dışa göç: Bir ülkedeki kimi bireylerin ya da toplumsal kümelerin başka bir ülkeye göç etmeleri (Ozankaya, 1975, s.33-49-55)”.

Göç birden çok faktöre bağlı olarak ortaya çıkan ve özgünlüğünü koruyan bir olgudur. Ayrıca, göç nüfus ve coğrafi temelli hareketliliğinin dışında sosyolojik olarak; sınıfsal, etnik, dinsel, ırksal ve toplumsal cinsiyet temelli bir içeriğe sahiptir (Güneş, 2012, s. 185). FAO (2015)’e göre göç çeşitleri üçe ayrılmaktadır. Bunlar sırasıyla; çaresizlikten kaynaklanan göç, zorunlu göç ve gönüllü göçtür.

Temelde bir yer değiştirme olayı olmakla beraber göç; mesafeye, olayın gerçekleştiği yerlere, sürekliliğine ve nedenlerine göre farklı türlere ayrılmaktadır. Bu noktada göçlerin arasında bazı ayrımlar bulunmaktadır. Bunlar “isteğe bağlı”, “zoraki” olmak üzere nitelendirilmektedir. Ayrıca, göçü insanların bir yere taşınması ya da yer değiştirmesinden ayırmak için “devamlı göç” ya da “geçici göç” tanımı kullanılmaktadır. Burada geçici göç örneğine; mevsimlik gezici tarım işçileri verilmektedir (Bülbül, Köse, 2010).

¹¹İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2015). *Türkiye ve Göç*, s. 6-7.
http://www.goc.gov.tr/icerik6/turkiye-ve-goc_363_382_1445_icerik. (Erişim tarihi: 21.04.2019).

2.5.1. İç göç olgusu

Günümüzde iç göç belli bir zaman dilimi içinde belli bir yerleşme alanında yaşayanların kendi iradeleriyle yaşam yerlerini söz konusu yerleşme alanı dışına taşıyanların miktarı olarak tanımlanmaktadır (Tekeli, 2008, s. 173). Ancak Tekeli, bu tanımın sanayi ve modern toplumlar için geçerli olduğunu, tarım toplumlarında ise insanların toprağa bağlı olarak yer değiştirmesinin kendi iradeleriyle olmadığını ifade etmektedir. Ozankaya (1975), iç göçü; bir ülke sınırları içinde bireylerin ya da toplumsal kümelerin bir yerden başka bir yere gidip yerleşmeleri olarak tanımlamıştır. Türkiye’de toplumsal değişim ve dönüşümün yaşandığı 1950’li yıllarda hızlı bir şekilde devam eden kırsal yerleşim yerlerinden kentsel yerleşim yerlerine yani, doğu illerinden batı illerine doğru ekonomik temelli göç dalgaları yaşanmıştır (Bülbül, Köse, 2010).

Ülkemizde özellikle endüstrileşme hareketinin başladığı dönem diyebileceğimiz 1950-70 yılları arasında, “köyün itici gücü”, “köyün çekici gücü”nden daha ağır basmıştır (Dinler, 2008, s. 110). Bu da iç göçü hızlandıran en önemli faktör olmuştur. Bu konuda Hacettepe Üniversitesi Nüfus Etütleri Enstitüsü tarafından 2006 yılında yürütülmüş olan “Türkiye Göç ve Yerinden Olmuş Nüfus Araştırması” bu konuda dikkat çekici tespitlerde bulunmaktadır. Sabahat Tezcan, Türkiye’de 1950’li yıllarda iç göç olgusunun artış gösterdiğini ifade etmektedir. Tezcan (2006), nüfusbilimin ana konuları arasında yer alan göç ve nedenlerini, kırsal alanlardan kente yani az gelişmiş yerlerden gelişmiş bölgelere doğru bir hareketliliğin yaşandığını söylemektedir. Burada iç göçün daha çok sosyo-ekonomik koşullara bağlı olarak ortaya çıktığına vurgu yapmaktadır. Yarım yüzyıldan beri ve özellikle son yirmi yıl içinde Doğu ve Güneydoğu’da yaşanan terör olayları ve buna bağlı olarak ortaya çıkan güvenlik sorunu, kalkınma projeleri, doğal afetler dolayısıyla insanlar yaşadıkları yerleri terk etmiş ya da terk etmek zorunda kalmıştır.¹²

Tekeli (2008)’e göre, 1980’li yıllar sonrası küreselleşmenin etkisiyle birlikte dünyada ve sanayi toplumlarında iç göç hareketlerinin kentleşme sorunsalı olmaktan çıktığı, göç ile ilgili tanımlamaların 1990’lı yıllardan sonra yeniden yapılması gerekmektedir.

¹²Hacettepe Üniversitesi Nüfus Enstitüsü (2006). *Türkiye göç ve yerinden olmuş nüfus araştırması*. s.1.

2.5.2. Mevsimlik tarım işçiliği ve iç göç

Türkiye’de 1950 yıllara kadar ki süreçte il içi göçlerin ve mevsimlik işçi göçleri ile karşılaşmıştır. Özellikle bu yıllarda yaşanan tarımdaki gelişme ve kırsal dönüşüm etkileri makineleşme ve sanayileşmeye bağlı olarak iç göç hareketliliğini arttırmıştır (Bülbül, Köse, 2010). Köylerden kentlere doğru göçün başladığı, doruklara ulaştığı ve sonra yavaşladığı dönem, 1950-1985 arasındaki 35 yıldır (Akşit, 1998, s. 4).

Ülkemizde kırdan kente göç olgusu, 1950’li yıllarda yoğunlaşmaya başlamış bu yıllarda Amerika’dan alınan Marshall yardımları sayesinde tarımda makineleşme kendini göstermiş, ulaşım alt yapı ve teknolojik ilerlemeler sayesinde kırdan kente doğru ekonomik temelli nedenlere bağlı göç yaşanmıştır (Tümtaş, 2009, s. 114).

Tümtaş’a (2009) göre, 1960’lı yıllar göçün kent yapılarına yansıdığı, 1970’li yıllara kadar bu durum sürmüş, 1980’li yıllar ise tarımda yaşanan politik değişimler ve neo-liberalleşme süreçleri ile topraksız köylülüğün kırsal alandan kopuşuna zemin hazırlamıştır. 1990’lı yıllarda ise, zorunlu göç adı verilen bir göç türü ortaya çıkmıştır. Doğu ve Güneydoğu Anadolu bölgelerinde yaşanan terör olaylarına bağlı olarak güvenlik sorunu kaygısıyla göçler yaşanmıştır.

Tüm bu süreçte bir diğer göç türü de “mevsimlik göç” olmuştur. Önce tarım sektöründe özellikle pamuk, çay ve fındık toplama işleriyle başlayan mevsimlik göç hareketleri, diğer sektörlerde de görülmüştür (Tümtaş, 2009, s. 115). Mevsimlik göç, ekonomik temellerin yanı sıra, mevsimlere bağlı olarak tarım işgücünün arz ve talep arasındaki açığın kapatılmasına yöneliktir (Kalkınma Atölyesi, 2014, s. 41).

2.6. Yoksulluk Kavramı

Yoksulluk, tarih boyunca tüm toplumlarda farklı biçimlerde de olsa önemli sorunlardan biri olmuştur (Öztürk, 2008, s. 606). 20. yüzyılın sonlarıyla birlikte yoksulluk kavramı konuşulmaya başlanmıştır. Kapitalizmin gelişimine bağlı olarak özellikle 1980’li yıllarda oldukça yaygın bir hal almıştır. Teknolojinin gelişimiyle birlikte, işsizlik oranı artmış, gelir düzeyinde eşitsizlikler nedeniyle yoksulluk daha fazla hissedilmiştir (Karacan, 2104, s. 75). 1990’lı yıllarda ise yoksulluk kavramı uluslararası platformlarda tartışılmaya başlanmış ve yoksulluğun azaltılması için mücadele verilmiştir (Öztürk, 2008).

Bu konuda Birleşmiş Milletler Örgütleri Dünya Bankası, IMF gibi çeşitli uluslararası kurum ve kuruluşlar yoksulluk kavramına özellikle eğilmiştir. Birleşmiş Milletler Örgütü'nün “Binyıl Kalkınma Hedefleri” arasında yer alan yoksulluk ve yoksulluğun son bulması ile ilgili yürütülen çalışmalar hedeflerinin birinci sırada yer almaktadır. Birleşmiş Milletler Kalkınma Programının sürdürülebilir kalkınma hedeflerinin birinci basamağında da “yoksulluk” bulunmaktadır. FAO'nun yaptığı araştırmalarda, 1990 ile 2015 yılları arasında aşırı yoksulluk içinde yaşayan insanların sayısının 1,9 milyardan 836 milyona düşmüş olmasına rağmen büyük bir kesimin hala temel ihtiyaç ve gereksinimlerini karşılayamadığını belirtmektedir.¹³

Yoksulluk kavramının birçok tanımı bulunmaktadır. Genel olarak yoksulluk maddi kaynakların yanı sıra kültürel kaynaklardan da yoksun olma durumunu ifade etmektedir. Ekonomik düzeyi toplumda kabul edilen standartların altında bulunan kişiler yoksul olarak tanımlanmaktadır (Karacan, 2014, s. 75). Yoksulluğun en önemli belirleyicilerinden biri ülke ekonomisinin kuşkusuz istihdam yaratamaması ve düşük istihdam kapasitesinden kaynaklanmaktadır (Dansuk, 1997, s. 80). Öztürk (2008) ise yoksulluğu şöyle ifade etmektedir:

“Yoksulluk ‘düşük gelir düzeyi’, ‘yetersiz ve dengesiz beslenme ile sağlıksızlık’, ‘sosyal yalıtım ve düşük sosyal katılım’, ‘psikolojik ve ekonomik bireysel güvensizlik’, ‘şoklara açıklık ve risk ve belirsizliğe cevap verememe’, ‘doğal çevrenin bozulması ve sosyal çevrede kısır döngü’ gibi aksaklıkların bir bütün olarak algılanmasıdır (Öztürk 2004’den aktaran Öztürk, 2008, s. 607)”.

Yoksulluğun, üçüncü dünya ülkelerinde yapısal bir sorun olduğu, sosyal bilim literatüründe kabul edilmektedir. Yoksulluğun ölçümünde iki kavram kullanılmaktadır. Bunlardan biri mutlak yoksulluk, bir diğeri ise göreceli yoksulluktur. Mutlak yoksulluk; bir insanın günlük asgari kalori gereksinimine göre hesaplanmaktadır. Göreceli yoksulluk ise, iki şekilde hesaplanmaktadır. Birincisi gelir dağılımı yüzdeleri baz alırken, diğeri ise kişi başına ortalama gelirin belirli bir oranını yoksulluk sınırı olarak kabul edilmektedir (Dansuk, 1997, s. 36).

2.6.1. Yoksulluğun göç ile ilişkisi

Göç, bazen yoksulluğun sonucu olarak bazen de yoksulluğun nedeni olarak değerlendirilmektedir. Türkiye’de yoksulluk ile göç ilişkisi bu iki ekseninde şekillendiği

¹³UNDP, <http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>. (Erişim tarihi:08.01.2019).

görülmektedir (Tümtaş, 2009). 1990 sonrası Türkiye’de yoksulluk ve göç birbirleriyle kesişen olgular olmuştur (Güneş, 2012, s. 191).

Klasik göçün nedenleri arasında yer alan kırsal alanın iticiliği, kentin çekiciliğine dayalı zorluklar ve buna bağlı olarak kırsal alandaki ekonomik yetersizlikler ve kırsal alandaki yoksulluk kırdan kopuşa zemin hazırlamıştır (Tümtaş, 2009). Bu noktada, yoksulluğun temel belirleyicilerinden olan sosyo-ekonomik yetersizlik ve diğer nedenlere bağlı olan temel zorlayıcı etkenler göçün de nedeni olmuştur. Göç genellikle ekonomik temeller ve istihdam sorunlarına bağlı olarak yaşanmaktadır. Buradan da anlaşılacağı gibi yoksulluk ile göç arasında sıkı bir bağ bulunmaktadır.

Bu bağlamda, göç olgusu kimi zaman zorunlu göçlerde olduğu gibi yoksulluğun nedeni olurken, kimi zamanda yoksulluk mevsimlik göçlerde olduğu gibi göçe neden olan bir olgu olarak karşımıza çıkmaktadır (Tümtaş, 2008, s. 116).

2.6.2. Yoksulluk ve mevsimlik tarım işçileri

Yoksulluk araştırmalarında özellikle ön plana çıkan, kırsal alanın yoksulluğa temel teşkil ettiği yönündeki yaklaşımlardır. Mevsimlik tarım işçiliği ise, işçilerin kırdan kente göç etmeleri süreçlerini kapsayan ve yoksulluk nedeniyle yaptıkları bir iş olarak karşımıza çıkmaktadır (Güneş, 2017 s. 145).

Dansuk’a (1997, s. 95) göre, mekân olarak bakılırsa, kırsal yapı yoksulluğun ana kaynağıdır; asgari beslenme standardına göre mutlak yoksulluğun %61,88’i, tüketim harcamasına göre mutlak yoksulluğun %63,33’ü kırdadır. Bölgesel olarak ise Doğu ve Güneydoğu Anadolu Bölgeleri dikkat çekmektedir.

Türkiye’de her 100 kişiden 13’ü asgari beslenme standardından uzakta, her 100 kişiden 24’ü asgari tüketim kalıbının altında yaşamaktadır. Her 100 kişiden 47’si ortalama tüketim standardının, her 100 kişiden 30’u Türkiye’deki kişi başına ortalama gelirin altında yaşamaktadır (Dansuk, 1997, s. 68).

Yapılan bir araştırmada, dünyada mevsimlik tarım işçilerinin % 60’ından fazlasının yoksulluk sınırının altında yaşadığı, zor çalışma koşulları ve yoksullukla ilişkili olarak mevsimlik tarım işçilerinde sağlık sorunları tespit edildiği görülmektedir (Şimşek, 2012, s. 20). Aynı araştırma sonucuna göre, Şanlıurfa ve Adıyaman illerinde mevsimlik tarım işçileri içerisinde her beş aileden üçünün yoksulluk sınırının altında olduğu belirtilmiştir.

Mevsimlik tarım işçileri yoksullarında yoksulları olarak karşımıza çıkmaktadır. Yaşam şartları, çalışma ilişkileri, kayıt dışı istihdam içinde varlıkları; sağlık, eğitim, ulaşım, sosyal güvenlik gibi imkânlarla ulaşım sıkıntıları veya ulaşamamaları, yeme-içme, barınma gibi en temel ihtiyaçlarını karşılayamamaları bunun yanı sıra sosyal olarak dışlanmaları bu kesimin yoksulluk ile bağlarını ortaya koymaktadır.

Tarım işçileri ile ilgili yapılan bir alan araştırmasında, işçilerin tamamının kendini yoksul olarak gördüğü, tarım işçilerinde cinsiyet ile yoksulluğu kader olarak görme arasında sıkı bir bağ olduğu ve % 73,6 gibi yüksek bir oranda her iki cinsiyette de bu fikri savunanların bulunduğu tespit edilmiştir (Geçgin, 2009, s. 127).

Son olarak, Kalkınma Atölyesi'nin de belirttiği gibi mevsimlik tarım işçiliğinde yoksulluğun en temel belirleyici etken olduğunu buna bağlı olarak toprak mülkiyetindeki değişimler, bölgenin istihdam yaratamaması, düşük gelir düzeyi etkili olmaktadır. Bunun yanı sıra mevsimlik tarım işçileri arasında yüksek doğurganlık hızı, ekonomik temelli sürekli göç, ücretli tarım işçisi olarak çalışmaları sayılmaktadır (Kalkınma Atölyesi, 2014, s. 13).

2.6.3. Yoksulluk ve medya ekseninde mevsimlik tarım işçileri

Çağdaş toplumbilim, gelir dağılımındaki eşitsizliklerin ve beraberinde yoksulluğun olağanüstü düzeyde artmasını, küreselleşmenin etkileri arasında saymaktadır. Yoksulluk dünyada olduğu gibi Türkiye'de de yaşanan sorunların temelinde yer almaktadır. Eğitimsizlikten şiddete, zorunlu göçten cinsiyet ayrımcılığına, emek sömürsünden mezhepsel ve etnik ayrışmalara kadar sayısız toplumsal, kültürel ve politik dışlanmanın kronikleşmiş örnekleri, yoksul kesimin yaşam pratikleri arasında yer almaktadır. Tam da bu noktadan hareketle yoksulluğun medyada sunumu ve yoksulların haber medyasında ötekileştirilerek dışlanması söz konusudur. Yoksullar yaygın olarak suçun ve şiddetin kaynağı olarak gösterilmekte ya da yaşadıkları yoksulluk seyirlik hale getirilmektedir. Yoksulluğun kaynağı olarak yoksulların kendileri gösterilmektedir. Sermayenin denetiminde olan medyada yoksulluk, ekonomik-politik bir sorun olmaktan çıkarılarak, kişiselleştirilip bağlamından koparılmaktadır (Ergül vd., 2012, s. 18-192). Medya bu konuda tabiri yerindeyse “kör, sağır, dilsiz” rolünü üstlenerek olayları bağlamından koparıp temsil etmektedir.

Yine Ergül vd'nin yapmış olduğu bir araştırmada ¹⁴ Tuchman'ın kadınların “simgesel olarak yok edilmesi” kavramsallaştırılmasından yola çıkarak yoksulların ana akım medyada yok edilerek temsil edildiği vurgulanmaktadır (Ergül vd., 2012, s. 2).

Mevsimlik tarım işçileri de medyada sıklıkla trafik kazası haberleriyle gündeme gelmektedir. Yoksulluk sınırının altında yaşayan bu kesim dramatik ve trajik haber metinleri içerisinde yer almaktadır. Ekonomik yetersizlik nedeniyle kamyon kasalarında veya midibüs gibi araçlarla kapasitenin üstünde yolculuk yapmak zorunda kalan tarım işçi aileleri çoğu zaman ölümle sonuçlanan olaylarla karşı karşıya gelmektedir. Haber metinlerinde ise yoksulluktan çok kaza sebebinin şoförün suçu olduğu, yolun sağlıklı olmadığı ya da trafik kurallarına uyulmadığı gibi söylemlerle haber ykleştirilmekte ekonomik bağlamdan koparılarak haber kurgulanmaktadır (Ergül vd, 2009). Buna bağlı olarak yoksulluk haber metinlerinde doğallaştırılmaktadır.

Aşağıdaki haber metnini incelediğimizde aracın kapasitesinden fazla yolcu taşıdığı, aşırı yükten midibsn freninin patladığı, aracın şoförü olan ve aynı zamanda “dayıbaşı” yani iş aracısı olan kişinin 17 kişinin ölümü ve 28 kişinin yaralanmasına sebep olduğu için suçlu olarak sunulduğu haber bir “facia” olarak nitelendirilmiştir (Görsel 2.7). Yoksulluk ve düşük ücretler karşılığı çalışan işçilerin ekonomik yoksunluktan kaynaklı bu elzem olayın yaşandığı haber metninde yer almamıştır. Kazanın, sebebi olarak yine bireyler gösterilmiştir. Bu da daha önce yapılan çalışmalarda yoksulluğun yok edilerek temsil edildiği varsayımını güçlendirmektedir.

¹⁴ Bu çalışmanın belli bir bölümünde, kaza haberleriyle medyada yer bulan mevsimlik tarım işçilerinin nasıl temsil edildiği işlemektedir.

Görsel 2.6. Star gazetesı 1 Kasım 2014 tarihli haberi

Konuyla ilgili olarak bir sonraki bölümde basılı medyanın mevsimlik tarım işçileri nasıl sunduğuyla ilgili veriler detaylı olarak paylaşılmıştır.

3. MEVSİMLİK TARIM İŞÇİLERİNİN TÜRK YAZILI BASININDA SUNUMU

Bu bölümde, çalışmanın içerik analiz yöntemi çerçevesinde ele alınan mevsimlik tarım işçileri ile ilgili veriler paylaşılmıştır. Çalışmanın yöntemi, evreni, örnekleme, bulgular ve sonuç kısmına yer verilmiştir. Türk yazılı basınında mevsimlik tarım işçilerinin nasıl betimlendiği işlenmiştir.

3.1. Araştırmanın Yöntemi

Bu araştırmada içerik analiz yöntemi kullanılmıştır. İçerik analizi 40-50 yıldan bu yana oldukça yoğun olarak kullanılan bir yöntemdir. Bu yöntem, toplum bilimlerinin hemen hemen her alanında kullanılmakla birlikte, asıl ortaya çıkışı ve önem kazanması, kitle iletişim araçlarının yaygınlaşması ile olmuştur. Günümüzde daha çok kitle iletişim araçlarının içerikleri, iletileri ile ilgili araştırmalarda kullanılmaktadır (Aziz, 2008, s.

119). İçerik analizi sosyal bilimcilerde arşivlerden, dokümanlardan ve kitle iletişim araçlarından elde edilmiş ham bilgilerin incelenmesi ve bir mana kazandırılmasında sistematik bir yöntem sağlamaktadır (Demirci ve Köseli, 2010, s. 344).

Her türlü yayının, dokümanın ve iletişim aracının içerik analizi yapılabilmektedir. Başkalarının ürettiğı iletişim materyalinin içerdikleri mesajlar, karakterler, simgeler, kimlikler, bilgiler, sloganlar vb. açılardan incelenmesi, sayısallaştırılması ve gerekiyorsa grafik ve tabloların oluşturulması içerik analizi sürecini oluşturmaktadır (Arıkan, 2011, s. 55-56).

İçerik analizi, her türlü yazılı yapıtları analiz etmeye uygun bir yöntemdir. İçerik analizinin amacı, kamusal alana yönelik üretilen ve kurgulanan tüm yazılı yapıtları, yani metinleri çözümlenektir (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 319). İçerik analizinde temel amaç, toplanan verileri açıklayabilecek kavramlara ve ilişkilere ulaşmaktır (Yıldırım, Şimşek, 2008, s. 227).

İçerik analizi yazılı ve sözlü materyallerin sistemli bir analizidir. İçerik analizi, insanların söyledikleri ve yazdıklarının açık talimatlara göre kodlanarak nicelleştirilmesi-sayısallaştırılması süreci olarak tanımlanmaktadır (Balcı, 2010, s. 212). İçerik analizi kategorilerle çalışmakta olduğunu belirten Türkdoğan ve Gökçe içerik analizinin, araştırmanın sorusu doğrultusunda, metinlerin içeriklerinden önem arz eden bilgilerin seçilmesi, sınıflandırılması, kodlanması ve yorumlanması olarak ifade etmektedir (Türkdoğan, Gökçe, 2012, s. 322).

Kodlama, verilerin içerik analizine tabi tutulması, yani veriler arasında yer alan anlamlı bölümlere (bir sözcük, cümle, paragraf gibi) isim verilmesi süreci olarak ifade edilmektedir. Kategori yani tema ise içerik analizinde elde edilen kavramların birbirleriyle belirli bir tema altında sınıflandırılmasıdır (Yıldırım, Şimşek, 2008, s. 227-228). İçerik analizinde belki de en önemli adım ve karar, araştırılmak istenen-ölçölmek istenen şeyleri doğru olarak temsil eden kategorilerin seçilmesidir (Balcı, 2010, s. 213). İçerik analizi bir metnin nasıl anlaşıldığı, metnin bugün açısından ne anlama geldiğı sorusu üzerinde odaklanmaktadır (Türkdoğan ve Gökçe, 2012, s. 327).

Bu araştırmada da içerik analiz yöntemi kullanılarak, mevsimlik tarım işçilerinin basında nasıl sunulduğı incelenmiştir.

3.2. Araştırmanın Evren ve Örneklemi

Mevsimlik tarım işçi haberlerinin basında nasıl sunulduğunu ele alan bu çalışma 2000-2016 yılları arasında 16 yıl boyunca günlük tirajları yüksek olan 10 ulusal gazetede yayınlanmış mevsimlik tarım işçi haberlerini incelemektedir. Çalışmanın ilk aşamasında araştırma soruları belirlenmiştir. Çalışmanın ikinci aşaması olan örneklem belli bir evrenden, belli kurallara göre seçilmiş ve seçildiği evreni temsil yeterliği kabul edilen küçük kümedir (Karasar, 2009, s. 110). Bu tanımdan yola çıkarak çalışmanın örneklemini ise tiraj rakamları göz önünde bulundurularak günlük yayınlanan ve tirajları yüksek ulusal gazeteler Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni Şafak, Star, Posta, Takvim, Akşam, Sabah ve Cumhuriyet olarak belirlenmiştir.

Evren, araştırma sonuçlarının genellenmek istendiği elemanlar bütünü olarak ifade edilmektedir. Yani, evren ortak özellikleri olan canlı cansız bütün elemanları içermektedir (Karasar, 2009, s.109). Bu bağlamda çalışmanın evrenini ise Türk yazılı basını oluşturmaktadır. Gazetelerde yer alan mevsimlik tarım işçi içerikli haberler PRNET medya takip şirketinin sunmuş olduğu bir veritabanı üzerinden haberler taranmıştır.

Örneklem alınan gazetelerin yılın ilk ayı olan Ocak ayının ilk haftası tiraj rakamları baz alınarak hesaplama yapılmıştır (Tablo 3.1.) Gazete tirajları 50 binin altında olan günlük yayınlanan gazeteler örnekleme dâhil edilmemiştir. Gazeteler 2011 ve 2016 yılları arasında tiraj hesaplaması yapılmıştır. Toplam tiraj rakamları 100 binin üzerinde olan gazeteler örnekleme dahil edilmiştir.

Tablo 3.1. *Gazetelerin ocak ayı haftalık tirajının yıllara göre dağılımı*

Gazete/Tiraj	2011	2012	2013	2014	2015	2016	TOPLAM
Sabah	328.990	347.599	318.674	319.216	304.813	303.084	1.922.376
Hürriyet	444.270	422.432	422.508	409.399	359.388	348.605	2.406.602
Posta	494.735	486.179	469.645	417.704	380.410	325.004	2.573.677
Milliyet	171.488	128.405	179.042	167.907	160.414	143.714	950.970
Türkiye	133.043	133.957	169.565	183.650	163.162	148.566	931.943
Star	143.137	121.475	144.543	136.062	101.717	102.443	749.377
Takvim	118.283	115.362	106.523	108.605	105.463	115.325	669.561
Yeni Şafak	120.283	101.821	101.227	127.270	108.889	108.818	668.308
Akşam	142.736	107.225	102.624	103.869	101.959	105.382	663.795
Cumhuriyet	54.209	51.009	50.393	53.281	51.583	50.515	310.990
TOPLAM	2.151.174	2.015.464	2.064.744	2.026.963	1.837.798	1.751.456	11.847.599

Arama motorunda en geniş kapsamlı kelime olan “mevsimlik işçi” anahtar kelimesi girilerek haberlere ulaşılmıştır. Mevsimlik işçilerle ilgili 1175 haber içeriğine erişilmiştir. Ancak 529 haber örnekleme dâhil edilerek incelenmiştir. Haber içerikleri ile ilgili olmayan haberler örnekleme dışında bırakılmıştır. Buna ilişkin bilgiler Tablo 3.2’te sunulmuştur.

Tablo 3.2. *Mevsimlik işçilerin gazete taramalarında elde edilen genel içerik bilgisi*

Yıllar	Örnekleme Alınan Haber Sayısı	Elenen Haber Sayısı	GENEL TOPLAM
2000	14	54	68
2001	11	57	68
2002	10	21	31
2003	9	17	26
2004	15	21	36
2005	33	31	64
2006	20	42	62
2007	18	13	31
2008	29	39	68
2009	42	27	69
2010	33	32	65
2011	26	33	59
2012	37	16	53
2013	38	47	85
2014	77	52	129
2015	79	78	157
2016	38	66	104
TOPLAM	529	646	1175

Mevsimlik tarım işçilerini içeren haberlerin 2000 yılında başlayarak incelenmesinin sebebi bu konuda 2000’li yıllarla birlikte kamu kurumları ve sivil toplum örgütleri tarafından mevsimlik tarım işçi sorunlarının üzerine gidilmesi ve bu konuda yasal düzenlemelerin yapılmasıdır. Akademik çevreler tarafından tarım işçi sorunlarının makalelerde yoğun olarak işlenmesi aynı zamanda medya gündeminde sık yer alması göz önünde bulundurularak bu tarih araştırmanın başlangıç tarihi olarak belirlenmesinde etkili olmuştur.

3.3. Verilerin Toplanması ve Analizi

Bu çalışmada, içerik analiz yöntemi aracılığıyla mevsimlik tarım işçileri ile ilgili PRNET medya takip sisteminin sunmuş olduğu programda yer alan Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni şafak, Star, Posta, Takvim, Akşam, Sabah ve Cumhuriyet gazetelerinde 2000-2016 yılları arasında yayımlanmış haberler seçilmiştir.

İçerik analizi yöntemi kapsamında oluşturacak kodlama için örneklem alınan haberler yıllara göre ayrı ayrı klasörlerde toplanmıştır. Her bir klasör içinde yer alan haberler incelenmiş, aralarında haber içerikleri ile alakasız olanlar elenmiştir. Geriye kalan haberler tekrar klasörler oluşturularak yıllara göre numaralandırılarak düzenlenmiştir.

İçerik analizi kodlamasında oluşturulan kategorilerin tutarlılığının ölçülmesi için güvenilirlik testi uygulanmıştır. Birçok çalışmada olduğu gibi bu çalışmayı oluşturan amaç soruları kapsamında güvenilirlik analizi yapılması çalışmanın kodlamasının yansız, kategorilerin ve alt kategorilerin tutarlı olduğunun kanıtlaması açısından önem taşımaktadır. Bu sebepten dolayı kodlayıcılar arasında güvenilirlik ölçülmektedir. Sınıflanan 100 üzerindeki haberin 1/3'ünde hatta, 1/5'inde uyumsuzluk görülürse araştırma sonuçlarının tutarlı olmadığı belirtilmektedir (Poindexter ve McCombs 200'den aktaran Yüksel vd. 2009). Yani, çalışmada kodlayıcılar arasındaki güvenlik katsayısının 0.90 ve üzeri kodlamanın kabul edileceği belirtilmektedir. Bu bağlamda uyumluluk katsayısı formülü şu şekilde hesaplanmıştır:

Tablo 3.3. *İçerik çözümlemesinde kodlayıcılar arası uyum hesaplaması*

$$\text{Güvenlik katsayısı} = \frac{2(\text{Üzerinde uzlaşılan kodlama sayısı})}{\text{Birinci kodlayıcı tarafından yapılan kodlama sayısı} + \text{İkinci kodlayıcı tarafından yapılan kodlama sayısı}}$$

Bu noktadan hareketle, çalışma için yapılan güvenilirlik testi araştırmacı ve bir bağımsız kodlayıcının yaptığı kodlama sonuçları değerlendirilerek % 90 ve üzeri olması hedeflenmiştir. Bu da çalışmanın güvenilirliğinin artması için bir ön koşul kabul edilmiştir.

2000-2016 yılları arasında haber sayısının fazla olduğu 5, 6, 7 ve 8. aylar içerisinde örneklem olarak seçilen 100 haber araştırmacı ve bir bağımsız kodlayıcı tarafından kodlanmıştır. Kodlayıcılar arasındaki uyum katsayısı ilk etapta % 79 çıkmıştır. Daha sonra kategoriler ve alt kategoriler yeniden düzenlenerek örneklem olarak seçilen 50 haber üzerinden tekrar kodlamalar hesaplanmıştır. İkinci aşamada % 95 üstü bir oran elde edilerek haber kategorileri ve alt kategoriler güvenli olduğu kabul edilmiştir. Bununla beraber başta kodlanan 100 haber dâhil olmak üzere araştırma için

529 haber kodlanmıştır. İçerik çözümlemesi sonucunda elde edilen tüm veriler bilgisayar programında işlenerek frekans analizi alınmış ve tablolar oluşturulup yorumlanmıştır. Bu konuyla ilgili ulaşılan tüm veriler “Bulgular” başlığı altında ayrı olarak incelenmiştir.

3.4. Bulgular

Çalışmanın bu kısmında Türk yazılı basınında mevsimlik tarım işçi haberlerinin nasıl sunulduğuyla ilgili örneklem olarak alınan 10 ulusal gazetede (Hürriyet, Milliyet, Türkiye, Yeni şafak, Star, Posta, Takvim, Akşam, Sabah ve Cumhuriyet) 2000-2016 yılları arasında yayımlanmış olan metin ve görseller içerik analizi yöntemi ile incelenmiştir. Bulgu ve yorumlara ilişkin unsurlar çalışmanın temel araştırma soruları kapsamında metin ve görseller olmak üzere iki alt başlık şeklinde sunulmuştur.

3.4.1. Metinlere İlişkin Bulgular

Bu başlık altında mevsimlik tarım işçi haberlerinin haber sayısı, gazetelerin haber sayısı, metinlerin yayımlandığı tarih, metinlerin türü ve son olarak metinlerin sayfa konumlarına yer verilmiştir.

3.4.1.1. Haber sayısı

Mevsimlik tarım işçisi haberlerinin basında yer alış biçimine göre tespit edilmek üzere örneklem alınan 10 ulusal gazetede 16 yıllık süreçte 529 haber incelenmiştir. Bu kapsamda haber sayıları yıllara göre belirtilmiştir (Tablo 3.4). Örneklemde en çok haberin yayımlandığı yıl 2015’dir (f:79; %14,93). 2015 yılını sırasıyla 2014 yılı (f:77; %14,56), 2009 yılı (f:42; %7,94), 2013 yılı (f:38; %7,18) ve 2016 yılı (f:38; % 7,18) takip etmektedir. En düşük haber sayısının yayımlandığı yıl ise 2003’tür (f:9; % 1,70). 2003 yılını sırasıyla 2002 (f:10; %1,89), 2001 (f:11; %2,08) ve 2000 yılı (f:14;%2,65) takip etmektedir (Tablo 3.4.).

Bu bağlamda, mevsimlik tarım işçi haberlerinin 2000 ila 2008 yılına kadar çok az haber yapıldığı 2009 yılında bu haber sayısının görece ivme kazandığı ancak; 2013 yılından sonra haber sayılarında ciddi bir artış olduğu görülmektedir. Burada özellikle 2010 yılında Başbakanlık Genelgesi’nin yayımlanması, birçok bakanlığın bu konuda ciddi çalışmalar yapması ve özellikle 2015 yılında TBMM tarafından oluşturulan meclis komisyonunun yayımladığı rapor etkili olduğu söylenebilir.

Ayrıca; 2000’li yıllarla birlikte en çok basında trafik kaza haberleri ile anılan tarım işçilerinin gündeme gelmiştir. Ancak bu soruna yönelik herhangi bir somut adımın atılmaması gündemde az yer bulmasına neden olmuştur. 2010 yılı ile birlikte yukarıda söylenilen nedenlere bağlı olarak ve özellikle 2014 yıllarında yaşanan trafik kazalarının ve bu konuda alınacak önlemlerin kamuoyunda geniş yer alması haber sayısındaki artışı da beraberinde getirmiştir. Bunun dışında özellikle 2013 yılı sonrasında yürütülen projeler bu konuda duruma karşı hassasiyeti üst düzeye taşıdığını dile getirebiliriz.

Tablo 3.4. *MTİ haberlerinin yıllara göre dağılım*

Yıllar	Haber Sayısı	Yüzde (%)
2000	14	2,65%
2001	11	2,08%
2002	10	1,89%
2003	9	1,70%
2004	15	2,84%
2005	33	6,24%
2006	20	3,78%
2007	18	3,40%
2008	29	5,48%
2009	42	7,94%
2010	33	6,24%
2011	26	4,91%
2012	37	6,99%
2013	38	7,18%
2014	77	14,56%
2015	79	14,93%
2016	38	7,18%
TOPLAM	529	100,00 %

3.4.1.2. Gazetelerin haber sayısı

Örnekleme alınan gazetelerin mevsimlik tarım işçileriyle ilgili en çok haberlere yer veren gazeteler şu şekilde sıralanabilir: Cumhuriyet (f:84;%15,88), Milliyet (f:80;%15,12), Türkiye (f:72;%13,61), Posta (f:55;%10,40), Sabah(f:48;%9,07), Takvim (f:46;%8,70), Yeni Şafak (f:44; %8,32). En düşük haberin yer aldığı gazete Star (f:27;%5,10); ardından sırasıyla Hürriyet (f:35;%6,62) ve son olarak Akşam (f:38;%7,18) gazeteleri yer almaktadır (Tablo 3.5).

Tablo 3.5. *Gazetelerin haber sayısına göre dağılımı*

Gazete Adı	Haber Sayısı	Yüzde(%)
Hürriyet	35	6,62%
Milliyet	80	15,12%
Türkiye	72	13,61%
Star	27	5,10%
Posta	55	10,40%
Yeni Şafak	44	8,32%
Sabah	48	9,07%
Akşam	38	7,18%
Takvim	46	8,70%
Cumhuriyet	84	15,88%
TOPLAM	529	100,00 %

3.4.1.3. Metinlerin türü

Çalışmada metinlerin türü ayrı bir kategori olarak ele alınmıştır. Metin türü 6 alt kategori olarak sınıflandırılmıştır. Buna bağlı olarak alt kategoriler haber, köşe yazısı, yazı dizisi, röportaj, söyleşi ve araştırma-inceleme olarak belirlenmiştir. İncelenen yazı türlerinde en çok %79,58 oranıyla haber türü yer almıştır. Haber türünü ikinci sırada köşe yazısı (f:97; % 18,34) takip etmiştir (Tablo 3.6). Ardından yazı dizisi (f:9;%1,70), Röportaj (f:1; % 0,19) ve araştırma-inceleme(f:1;%0,19) izlemiştir. Söyleşi türüne ise hiç rastlanılmamıştır.

Tablo 3.6. *MTİ içerikli yazı türleri*

Yazı Türü	Toplam	Yüzde(%)
Haber	421	79,58%
Köşe Yazısı	97	18,34%
Yazı Dizisi	9	1,70%
Röportaj	1	0,19%
Söyleşi	0	0,00%
Araştırma-İnceleme	1	0,19%
TOPLAM	529	100,00 %

3.4.1.4. Metinlerin sayfa ve konumu

Çalışmada haberlerin hangi sayfada yer aldığı haberin önemlilik düzeyini de ifade etmektedir. İncelenen haberlerde ilk sayfada yer alan haberler en önemli haberler olarak kabul edilmiştir. Bunun yanı sıra haberlerin yer aldığı sayfa konumlarında da üst kısımda yer alan haberler yine değerli sayılmıştır. İncelenen bazı haberlerin hem birinci

sayfada hem de iç sayfada olduğu görülmüştür. Kodlama şablonunda buna uygun olarak kodlanmıştır. Dolayısıyla hem ilk sayfada hem de iç sayfada yer alan haberler bulunmaktadır. Bu noktadan hareketle elde edilen verilerde; mevsimlik tarım işçisi haberleri en çok gazetelerin üçüncü sayfasında (f:45;%8,51) yer almıştır. Bunu dördüncü sayfa (f:22;%4,16) haberleri izlemektedir. İlk sayfa ve devamı şeklinde yer alan haberlerin sayısı 54 olmasının nedeni iç sayfa haberlerinin birlikte kodlanmış olmasıdır. İlk sayfa (f:10;%1,89) haberleri yer almaktadır. Son olarak iç sayfalarda yer alan haberler diğer (f:398;%75,24) sayfalar olarak kodlanmıştır.

Mevsimlik işçi haberlerinin en çok üçüncü sayfa haberlerinde kodlanması daha çok trafik kazası, cinayet ve katliam haberleri olarak kamuoyunda algılanmasına neden olduğunu belirtebiliriz.

Tablo 3.7. *Metinlerin yayımlandığı sayfaların dağılımı*

Sayfa Önemlilik Sırası	Toplam	Yüzde(%)
1	10	1,89%
1 ve devamı	54	10,21%
3	45	8,51%
4	22	4,16%
Diğer	398	75,24%
TOPLAM	529	100,00 %

Araştırmada yer alan ve yine haberlerin önemlilik sıralamasında sayfa kadar önemli olan konumların incelenmesi değerli sayıldığından kodlamaya dâhil edilmiştir. Elde edilen verilerden yola çıkarak en çok haberler gazetelerin “Üst Kısım”nda (f:141;%26,65) yer almıştır. Bunu “Orta/Göbek Kısım” (f:91;%17,20) izlemiştir. Ardından “Alt Kısım” (f:86;%16,26), “Birinci Sayfa” (f:53;%10,02) yer almıştır (Tablo 3.8). “Tam sayfa” ve “Manşet” kısmında yer alan haberler (f:6;%1,13) aynı oranda seyretmiştir. Köşe yazılarının gazetelerde yer aldığı konumlarda ayrıca kodlama da yer almıştır. Buna bağlı olarak köşe yazıları en çok “Sağ Sütun” (f:37;%6,99) da yer alırken, “Sol Sütun” (f:29;%5,48) da ise daha düşük oranda yer aldığı tespit edilmiştir.

Son olarak PRNET medya takip sistemine bağlı olarak oluşan hatalarda erişilemeyen konumlar ise teknik sorun olarak kodlanmıştır. Bu oran ise “Teknik Sorun” (f:78;%14,74) olduğu belirlenmiştir.

Tablo 3.8. *MTİ konulu gazetelerde yer alan metinlerin sayfa konumları*

Konum	Toplam	Yüzde(%)
Manşet	6	1,13%
Sürmanşet	2	0,38%
Birinci Sayfa	53	10,02%
Tam Sayfa	6	1,13%
Üst Kısım	141	26,65%
Orta/Göbek Kısım	91	17,20%
Alt Kısım	86	16,26%
Sağ Sütun	37	6,99%
Sol Sütun	29	5,48%
Teknik Sorun	78	14,74%
TOPLAM	529	100,00%

3.4.2. Metinlerin İçeriklerine İlişkin Bulgular

Araştırmanın bu kısmında metin içeriklerine bağlı olarak haber kaynakları, haberin menşeleri, haberlerin teması, haberlerde dil anlatımı ve üslup sorularına yanıt aranmıştır.

3.4.2.1. Haber kaynakları

Çalışmada habere kaynaklık eden, konuşan, bilgi veren, bilgi alan şahıslar, kurum ve kuruluşlar bu kategori altında kodlanmıştır. Haber kaynakları üç ayrı sütun olarak kodlanmıştır. Eğer bilgi kaynağı belirtilmemiş ise “Bilgi Yok N/A” şeklinde belirtilmiştir. Haber kaynağı alt kategorileri üç ayrı sütunda kodlanmıştır. Haber kaynakları kategorilere göre şu şekilde sıralanmıştır; ilk olarak “Bilgi yok” ardından sırasıyla; “Sağlık Kurumları, Sağlık Profesyonelleri, Kızılay”; “İl ve İlçe Müdürlüğü, Valilik, Kaymakamlık, Belediyeler”; “Sivil Toplum Örgütleri, Vakıflar, Dernekler, Platformlar”; “Üniversiteler, Araştırma Merkezleri”; “Kalkınma Ajansları, TÜİK, Türkiye İş Kurumu”; “Kooperatifler, Odalar, Barolar Birliği”; “Siyasi Parti Temsilcileri, Hükümet Yetkilileri, Bakanlıklar”; “Sendika Temsilcileri/Temsilcilikleri”; “Emniyet Genel Müdürlüğü”; “Kent Konseyleri”; “Ekonomi Çevreleri, Bankalar”; “Adliye, YSK”; “Uluslararası Kuruluşlar (BM, UNICEF, ILO, AB vd.)”; “Sanatçı, Ünlü Kişiler, İş adamı”; “Tarım aracıları, Tarla Sahibi, Tarım İşçileri vd.”; “Uzman, Yetkili Kişi, Akademisyen”; “Kamu Kurum ve Kuruluşları (THY, TCDD, KGM)”; “Tv Kanalları, Yarışmalar, Festivaller”; “Diğer”.

Elde edilen verilerde en yüksek haber kaynaklarının “Bilgi Yok”(f:114;%70,20) belirtilmediği gözlenmiştir. Göz önünde bulundurulmuş kaynakların dışında belirtilen

“Diğer” (f:93;%5,86) kategorisi ikinci sırada yer almıştır. Bunların yanı sıra en dikkat çeken haber kaynakları “Siyasi Parti Temsilcileri, Hükümet Yetkilileri, Bakanlıklar” (f:89;%5,61), “Tarım aracıları, Tarla sahipleri, Tarım İşçileri vd” (f:79;%4,98), “İl ve İlçe Müdürlükleri, Valilik, Kaymakamlık, Belediyeler” (f:47;%2,96) son olarak “Sivil Toplum Örgütleri, Vakıflar, Dernekler, Platformlar” (f:36;%2,27) oluşturmaktadır. Ayrıca; “Kalkınma Ajansları, TÜİK, Türkiye İş Kurumu” (f:27;%1,70), “Kooperatifler, Odalar ve Barolar Birliği” (f:22;%1,39), “Uluslararası Kuruluşlar (BM, UNICEF, ILO, AB vd.) ile “Uzman, Yetkili Kişi, Akademisyen” (f:21;%1,32) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bunların yanı sıra en düşük haber kaynağı “Emniyet Gene Müdürlüğü” (f:1;%0,06), “Üniversiteler, Araştırma Merkezleri”, “Kent Konseyleri”, “Adliye, YSK” (f:2;%0,13) oranında takip etmektedir (Tablo 3.9).

Daha önceki başlıklar altında haber sayılarının belli yıllara göre oransal artış göstermesinin bağlı olduğu nedenleri açıklanırken siyasi parti, hükümet yetkilileri ve bakanlıkların yaptığı çalışmaların haberlere etki ettiği belirtilmişti. Bu savdan yola çıkarak haber kaynaklarının kimler olduğu ile ilgili oransal saptamalar bize bu savın doğru olduğunu göstermektedir. Her ne kadar yüksek oranda haber kaynağı belli olmasa da belli ölçüde habere kaynaklık edenlerin oranı göz ardı edilmemelidir.

Tablo 3.9. Haber kaynaklarının dağılımı

Kaynaklar	Toplam	Yüzde (%)
Bilgi Yok N/A	1114	70,20%
Sağlık Kurumları , Sağlık Profesyonelleri	4	0,25%
İl ve İlçe Müdürlüğü, Valilik, Kaymakamlık, Belediyeler	47	2,96%
Sivil Toplum Örgütleri, Vakıflar, Demekler, Platformlar	36	2,27%
Üniversiteler, Araştırma Merkezleri	2	0,13%
Kalkınma Ajansları, TÜİK, Türkiye İş Kurumu	27	1,70%
Kooperatifler, Odalar ve Barolar Birliği	22	1,39%
Siyasi Parti Temsilcileri, Hükümet Yetkilileri, Bakanlıklar	89	5,61%
Sendika Temsilcileri /Temsilcilikleri	12	0,76%
Emniyet Genel Müdürlüğü	1	0,06%
Kent Konseyleri	2	0,13%
Ekonomi Çevreleri, Bankalar	4	0,25%
Adliye, YSK	2	0,13%
Uluslar arası Kuruluşlar (BM, UNICEF, ILO, AB vd.)	21	1,32%
Sanatçılar, Ünlü Kişiler, İş Adamı	4	0,25%
Tarım aracıları, Tarla sahibi, Tarım İşçileri	79	4,98%
Uzman, yetkili kişi, akademisyen	21	1,32%
Kamu Kurum ve Kuruluşları(TCDD, THY)	4	0,25%
TV Kanalları, Belgeseller, Yarışmalar, Festival	3	0,19%
Diğer	93	5,86%
TOPLAM	1587	100,00 %

3.4.2.2. Haberin menşei

Çalışmada örneklem alınan haberlerin kimler tarafından yapıldığı, hangi kurum ya da kuruluşların haberlerin yazımında etkili olduğu haberin “menşei” olarak tanımlanmaktadır. Haberin menşeinin güvenilir olması kamuoyunda etki alanını genişletmektedir. Bu bağlamda incelenen haberlerin kim tarafından yapıldığı Tablo 3.10’da belirtilmiştir.

Buna bağlı olarak haberlerin menşeleri en çok “Bilgi Yok” (f:147; %27,79) kategorisinde yer aldığı tespit edilmiştir. İkinci sırada ise haberlerin “Muhabir” (f:146;27,60) tarafından yapıldığı görülmektedir. Ardından sırasıyla “Köşe Yazarı” (f:102;%19,28), “Haber Ajansları” (f:90;%17,01), “Gazetenin Kendisi” (f:34;%6,43) olduğu belirlenmiştir.

Bunun yanı sıra en düşük haberin “Dış Haberler ve Haber Ajansları” (f:2;%0,38) tarafından yazıldığı görülmektedir. Son olarak “Diğer” (f:8;%1,51) kategorisi yer almaktadır.

Tablo 3.10. MTİ haberlerinin menşei dağılımı

Menşei	Toplam	Yüzde(%)
Bilgi Yok N/A	147	27,79%
Muhabir	146	27,60%
Köşe Yazarı	102	19,28%
Haber Ajansları (AA, İHA, DHA)	90	17,01%
Gazetenin Kendisi	34	6,43%
Dış Haberler ve Haber Ajansları	2	0,38%
Diğer	8	1,51%
TOPLAM	529	100,00 %

3.4.2.3. Haberlerin teması

Mevsimlik tarım işçilerinin haberlerde işlenen temalarının belirlenmesi, genel anlamda hangi konu içerikleriyle gündeme yansındıklarının tespit edilmesini de kolaylaştırmaktadır. Bu anlamda bize genel çerçevede bir tablo ortaya koymaktadır. Bu noktadan hareketle, haberin teması olarak örneklem alınan 529 haber kodlanmıştır. Üç sütun halinde kodlanan tema kategorisi Tablo 3.11’de sunulmuştur.

Belirtilen tablodan yola çıkarak 529 haber içeriğinde yer alan ve en çok işlenen tema “Ulaşım Boyutu” (f:193;%12,16) olduğu görülmektedir. Ulaşım Boyutu kapsamında trafik kazaları, kapasite üstü yük ve yolcu taşıma önemli bir yer tutmaktadır. Ulaşım Boyutunu sırasıyla izleyen temalar ise şöyle “Sağlık Boyutu” (f:180;%11,34), “Diğer” (f:132;%8,32), “Çalışma Boyutu” (f:127;%8,00), “Eğitim Boyutu” (f:119;%7,50) ve “Sosyal Dışlanma ve Ötekileştirme” (f:114;%7,18) olarak tespit edilmiştir.

En az işlenen tema ise “Sosyal Yardım Boyutu” (f:13;%0,82), bunu sırasıyla “Barınma Boyutu” (f:19;%1,20), “Göç Boyutu”, “Siyasi Boyut” (f:34;%2,14), “Sosyal Güvenlik Boyutu” (f:53;%3,34), “Ekonomik Boyut” (f:58;%3,65), “Hak İhlalleri Boyutu” (f:70;%4,41) izlemektedir. Gazetelerde hiç işlenmeyen tema ise “Yasal Hakların Düzenlenme Boyutu” olduğu görülmektedir. Son olarak; PRNET medya takip

sisteminin teknik sorununa bağılı olarak erişilemeyen temaların sayısı ise oransal olarak “Teknik Sorun” (f:441;%27,79) karşımıza çıkmaktadır.

Tablo 3.11. Gazetelerde yer alan MTİ haberlerinin tema dağılımı

Tema Adı	Haber Sayısı	Yüzde (%)
Eğitim Boyutu	119	7,50%
Sağlık Boyutu	180	11,34%
Ulaşım Boyutu	193	12,16%
Barınma Boyutu	19	1,20%
Göç Boyutu	34	2,14%
Çalışma Boyutu	127	8,00%
Ekonomik Boyut	58	3,65%
Sosyal Güvenlik Boyutu	53	3,34%
Sosyal Dışlanma ve Ötekileştirme	114	7,18%
Hak İhlalleri Boyutu	70	4,41%
Sosyal Yardım Boyutu	13	0,82%
Yasal Hakların Düzenlenmesi Boyutu	0	0,00%
Siyasi Boyut	34	2,14%
Diğer	132	8,32%
Teknik Sorun	441	27,79%
TOPLAM	1587	100,00%

Burada elde edilen veriler ışığında mevsimlik işçilerin en çok ulaşım boyutunda basında yer aldığı; bu da genelde trafik kazası ve buna bağılı ölümlerin yüksek oranda olduğunu göstermektedir. Bunun yanı sıra kapasite üstü yük ve yolcu taşıma, uygun olmayan araçlarla yolculuk (kamyon, traktör, açık kasa araçlar) yer almaktadır. İkinci sırada sağlık boyutunda genellikle çalışma şartlarının ağırlığına bağılı ölümler, iş kazaları, doğal afetlerde ölümler ve psikolojik travmalara bağılı ölümler ve cinayetler yer almaktadır. Eğitim boyutunda daha çok tarım işçi çocuklarının çalışma sürelerine bağılı olarak ve göç ettikleri aylara göre okula devam edememeleri, eğitimi yarı da kalması büyük yer tutmaktadır. Bu konuda yürütülen eğitim projeleri de destek haberleri de ağırlıklı olarak haberlerde işlenmektedir.

Çalışma boyutu diğer işlenen ve ön plana çıkan konular arasındadır. Bu noktada, işçilerin çalışma şartları, süreleri, ücret düşüklüğü, tarım araçlarıyla olan anlaşmazlıklar yer almaktadır. Sosyal dışlanma ve ötekileştirme boyutu kapsamında işlenen tarım işçilerinin etnik ayrımcılık, ırkçı yaklaşımlar, kimliksel dışlanma ve toplumda marjinal grup olarak anılmaktadır. Hak ihlalleri boyutunda daha çok çocuk işçilik, erken yaşta evlilik, çift eşlilik, şiddet gibi konular ön plana çıkmaktadır. Göç Boyutunda genellikle

işçilerin Doğu ve Güneydoğu illerinden göçe başladıkları tarihlerde basında yer almaktadır. Trenlerle yapılan yolculuk en çok işlenen konular arasındadır.

3.4.2.4. Haberlerde dil ve anlatım

Haberlerde ele alınan dil “sade dil” ve “akademik dil” olarak iki kategoride incelenmiştir. Elde edilen bulgulara genellikle haberler sade dil yani halk dili kullanıldığı belirlenmiştir. Akademik dil ise daha çok istatistik bilgiler ve bazı köşe yazarlarının köşelerinden kaleme aldıkları yazılarda görülmektedir.

Haberlerin dil ve anlatım özellikleri Tablo 3.12’de sunulmuştur. Buna bağlı olarak en çok “Sade Dil” (f:515;%97,35) kullanıldığı görülmüştür. “Akademik Dil” (f:14;%2,65) oranında kullanıldığı ortaya çıkmıştır. Haberlerde genellikle sade dilin kullanılması toplumda haberlerin daha geniş kitlelere ulaşabildiğini de göstermektedir.

Tablo 3.12. *Haberlerde dil ve anlatım dağılımı*

Dil	Toplam	Yüzde(%)
Sade Dil	515	97,35%
Akademik Dil	14	2,65%
TOPLAM	529	100,00 %

3.4.2.4. Haberlerde üslup

Araştırmada örneklem alınan 529 haber içerisinde haberlerin dil ve anlatım özellikleri incelenmiştir. Üslup, haberin anlaşılması ve okur kitlesi tarafından nasıl algılandığının anlaşılması açısından değerlidir. Bu bağlamda örneklem alınan haberlerde “Ötekileştirici/Dışlayıcı Anlatım”, “Mağdur/Kurban”, “Facia/Katliam”, “Patetik(Acıma Duygusu)”, “Panik Uyandırıcı Anlatım”, “Uyarıcı Anlatım”, “Olayın Yorumsuz/Direkt Verildiği Haber” alt kategoriler şeklinde kodlanmıştır. Kodlanan haberlere ilişkin bilgiler Tablo 3.13’te sunulmuştur.

Bu veriler ışığında, “Mağdur/Kurban” (f:204;%38,56) en çok kullanılan üslup özelliği olarak saptanmıştır. Bunu sırasıyla “Olayın Yorumsuz/Direkt Verildiği Haber” (f:128;%24,20), “Patetik (Acıma Duygusu)” (f:122;%23,06), “Uyarıcı Anlatım” (f:42;%7,94) ve son olarak “Facia/Katliam” (f:21;%3,97) izlemektedir.

En düşük oran ise “Panik Uyandırıcı Anlatım” (f:4;%0,76) olduğu tespit edilmiştir. Son olarak “Ötekileştirici/Dışlayıcı Anlatım” (f:8;%1,51) olduğu görülmektedir.

Tablo 3.13. *Üslup özelliklerinin dağılımı*

Üslup	Toplam	Yüzde(%)
Ötekileştirici / Dışlayıcı Anlatım	8	1,51%
Mağdur /Kurban	204	38,56%
Facia /Katliam	21	3,97%
Patetik (Acıma Duygusu) Anlatım	122	23,06%
Panik Uyandırıcı Anlatım	4	0,76%
Uyarıcı Anlatım	42	7,94%
Olayın Yorumsuz /Direkt Verildiği Haber	128	24,20%
TOPLAM	529	100,00%

3.4.3. Görsel Unsurlara İlişkin Bulgular

Bu başlık altında gazetelerde yer alan mevsimlik tarım işçisi haberlerin görsel unsurlarla nasıl desteklendiğinin sorusuna yanıt aranmıştır. Görsel unsurlarla desteklenen haberler görsel sayısı, görsel türü, görsellerde cinsiyet ve son olarak görsellerde destekleyici malzeme sayısına ait bulgular elde edilmiştir.

3.4.3.1. Metinlerde kullanılan görsel sayısı

Metin içeriklerine bağlı olarak 529 habere eşlik eden ya da etmeyen görseller üç alt kategoride değerlendirilmiştir. Bu kategorilere bağlı olarak Tablo 3.13’te belirtilen bilgilere ilişkin 529 habere eşlik eden yani “Var” (f:374;%70,70) görselin var olduğu tespit edilmiştir. Haberlere eşlik etmeyen “Yok” (f:75;%14,18) oran ortaya çıkmıştır. “Teknik Sorun”a bağlı olarak (f:80;%15,12) görsele ise erişim sağlanamamıştır.

Tablo 3.14. *Metinlerde görsel durum*

Metinlerde Görsel Durum	Toplam	Yüzde(%)
Var	374	70,70%
Yok	75	14,18%
Teknik Sorun	80	15,12%
TOPLAM	529	100,00%

3.4.3.2. Görsellerin türü

Görsellerin türü analiz edilirken altı alt kategori belirlenmiştir. Bunlar “Fotoğraf”, “Grafik, Tablo ve Şekiller”, “Şemalar ve Haritalar”, “Resim çizimi, Karikatür”, “Afiş” ve “Bilgi yok” olarak kodlanmıştır. Buna bağlı olarak görsellerin yarısından fazlasını “fotoğraf” (f:363;%68,62) türü oluşturduğu tespit edilmiştir. En az haberlere eşlik eden görsel türleri ise sırasıyla “Resim çizimi, Karikatür” (f:6;%1,13), “Grafik, Tablo ve Şekiller” (f:4;%0,76), “Şemalar ve Haritalar” (f:3;%0,57) ve “Afiş” (f:1;%0,19) olarak ortaya çıkmıştır. Hiç görsel türünün olmadığı “Bilgi Yok” (f:152;%28,73) oranında olduğu görülmektedir.

Tablo 3.15. Görsellerin Türü

Görsel Türü	Toplam	Yüzde(%)
Fotoğraf	363	68,62%
Grafik, Tablo ve Şekiller	4	0,76%
Şemalar ve Haritalar	3	0,57%
Resim Çizimi, Karikatür	6	1,13%
Afiş	1	0,19%
Bilgi Yok	152	28,73%
TOPLAM	529	100,00%

3.4.3.3. Görsellerde şahısların cinsiyeti

Görsellerde bireylerin cinsiyeti analiz edildiğinde sadece 57 fotoğrafta (%10,78) kadın ile ilgili bir görsel kullanılmıştır. Bunun yanı sıra 156 erkek görseli (%29,49) kullanıldığı görülmektedir. Hem kadın hem de erkeğin yer aldığı 110 görsel (%20,79) oranında tespit edilmiştir. Herhangi bir cinsiyetin kullanılmadığı “Bilgi Yok” (f:206;%38,94) olarak karşımıza çıkmaktadır.

Bu bilgilere ilişkin Tablo 3.15’te yer alan veriler değerlendirildiğinde kadın cinsiyetinin en az kullanıldığı kadına oranla erkek cinsiyetinin daha fazla ön plana çıktığı belirtilmektedir.

Tablo 3.16. Görsellerde cinsiyet dağılımı

Görsellerde Cinsiyet	Toplam	Yüzde(%)
Kadın	57	10,78%
Erkek	156	29,49%
Her ikisi de	110	20,79%
Bilgi Yok N/A	206	38,94%
TOPLAM	529	100,00%

3.4.3.4. Görsellerde destekleyici malzeme sayısı

Görsellerde cinsiyete ait görüntüler dışında hangi görsel malzemelerin kullanıldığının analiz edilmesi için destekleyici görseller incelenmiştir Tablo 3.16’da belirtilen bilgilere ilişkin bu kategori altında toplamda 13 alt kategori belirlenmiştir. Üç sütunda kodlanan görsel destekleyici malzemenin detaylı bir analizi yapılmıştır.

Buna bağlı olarak en çok görsel malzeme “Diğer” (f:154;%9,70) kategorisinde olduğu tespit edilmiştir. Bunu sırasıyla “Konaklama yerleri” (f:93;%5,86), “Tarım işçisi, işçi görüntüsü” (f:92;%5,80), “Çocuk işçi, çocuk görüntüsü” (f:90;%5,67), “Köşe yazarı, siyasiler, ünlü kişiler” (f:77;%4,85), “Ulaşım araçları (Kamyon, Midibüs, Tren vd.) (f:54;%3,40) izlemektedir. En az destekleyici görsel ise “Okul, okul bahçesi, mobil okul” (f:9;%0,57) olduğu belirlenmiştir. Bunu sırasıyla “İnsan vücudu, ölü yaralı, kurtarma ekibi” (f:13;%0,82), “Kaza görüntüleri, cenaze, jandarma, polis”, “İşçilerin özel eşyaları (bavul, çuval vd.) (f:19;%1,20) ve son olarak “Tren istasyonu, vagon görüntüleri” (f:21;%1,32) ve “Hasat ürünleri, meyve, sebzeler” (f:32;%2,02) olarak görülmektedir. Bu veriler doğrultusunda “Görsel Yok” (f:914;%57,59) oranında görselin bulunmaması da dikkat çekici bir bulgudur.

Tablo 3.17. Gazetelerde yer alan destekleyici içeriklerin dağılımı

Destekleyici Görüntüler	Toplam	Yüzde(%)
Kaza Görüntüleri, Cenaze, Jandarma, Polis	19	1,20%
Ulaşım Araçları (Kamyon, Midibüs, Tren vd.)	54	3,40%
Konaklama Yerleri (Çadır, Baraka, Tarla vd.)	93	5,86%
Tarım İşçisi, İşçi Görüntüsü	92	5,80%
Çocuk İşçi, Çocuk Görüntüsü	90	5,67%
Okul, Okul Bahçesi, Mobil Okul	9	0,57%
Hasat Ürünleri, Meyve ve Sebzeler	32	2,02%
Tren İstasyonu, Vagon Görüntüleri	21	1,32%
İşçilerin özel eşyaları (Bavul, Çuval vd.)	19	1,20%
Köşe Yazarı, Siyasiler, Ünlü Kişiler vd.	77	4,85%
İnsan Vücudu, Ölü, Yaralı, Kurtarma Ekibi	13	0,82%
Görsel Yok	914	57,59%
Diğer (Baraj, Göl, Deniz vd.)	154	9,70%
TOPLAM	1587	100,00%

Sonuç olarak; mevsimlik tarım işçisi haberlerinde kullanılan görsel malzemelerin barınma yerleri, çalıştıkları alanlar yani; tarlalar, barakalar, çadırlar olduğu saptanmıştır. Bunun yanı sıra tarım işçi görüntüsü ve çocuk işçi görüntüleri de bu görüntüleri izleyen görsel unsurlardır. En çok kaza haberleri ile basında yer aldığı söylenen mevsimlik

tarım işçilerinin haber görsellerinde kaza görüntüsü, insan vücudu ve yaralı görüntülerinin çok yer almadığı bilgisine ulaşılmıştır.

Ayrıca büyük oranda köşe yazılarının incelendiği düşünüldüğünde köşe yazarı, siyasi kişiler ve ünlü kişilerin de görsel malzeme olarak kullanıldığı sonucuna ulaşılmıştır. Çoğu zaman birinci sayfanın yanı sıra iç sayfalarda yer alan haberlerin görsel içerik taşımadığı tespit edilmiştir.

Tarımda çocuk işçiliğin işlendiği haberlere oranla görsel malzeme de bir o kadar habere eşlik etmiş olduğu ortaya çıkmaktadır. Çocuğun görsel bir malzeme olarak kullanılması doğru olmasa da bu oranın tarımda çalışan çocuklarda epeyce fazla olduğu görülmektedir. Bu duruma eğitim konusu da eklendiğinde, çocukların görsel malzeme olarak kullanılmasının kaçınılmaz olduğu görülmektedir. Ayrıca; hasat ürünleri genellikle tarım işçileri görsellerinde beraber kullanıldığı saptanmıştır.

4. SONUÇ

Tarım insanlık tarihi kadar eski bir geçmişe sahiptir. Tarım, aynı zamanda dünyada ve Türkiye’de ikinci istihdam alanı olarak kabul edilmektedir. Tarımsal yapıların dönüşümü, toprak mülkiyetine bağlı değişimler toplumsal birçok sorunu beraberinde getirmiştir. Bunların başında toprak mülkiyetinin el değiştirerek köylülerin topraksızlaşması, köylü ve çiftçilerin ücretli işçi haline gelmesi, küçük, orta ve büyük ölçekli işletmelerin gelişimi, toprak yapılarının parçalanması ve buna bağlı olarak köylünün mülksüzleştirilmesi sayılabilir. Ücretli işçi haline gelen köylü yoksulluğa bağlı olarak kırdan kente göç etmek zorunda kalmıştır. Bu gelişmeler Türkiye’nin tarımdaki değişimlerinin bir panoramasını göstermektedir. Dünyada ise Amerika, Fransa, İngiltere gibi tarımda gelişmiş ülkelerde de işleyiş pek farklı değildir.

Küçük ve orta ölçekli işletmelerin yok olarak büyük ölçekli işletmelere dönüşmesi ve topraksızlaşan köylünün toprağında ücretli işçi haline gelmesi tarımsal gelişimin önünde en önemli sorunsal haline gelmiştir. Aile işletmesinde ücretsiz çalışan aile fertleri kendi geçimini sağlarken, ücretli işçi haline gelen aileler hem toprağını kaybetmiş hem de geçinemez hale gelmiştir. Tüm bu gelişmelerin yanı sıra tarımsal bir takım reformlar ve IMF, DB gibi uluslararası kuruluşların tekeli altına alınan tarım daha büyük bir çıkmaza girmiştir. Devlet desteği ile tarımsal yapının güçlendirilmeye çalışılması çabaları sonuçsuz kalmıştır. Ancak, dünya pazarında rekabet edebilecek bir hale getirilmek istenen tarımda gerçekçi çözümler üretilmemiştir. Tarımın gelişmesinin aksine topraklar ekilemez hale gelmiştir. Tarım ülkelerin kalkınmışlık düzeyi ile yakından ilişkilidir. Bir ülkenin gelişimi tarıma verdiği değerle ölçülmektedir. Fakat, günümüzde sanayi ve hizmet sektörüne ham madde sağlayan tarım ne yazık ki, ekonomik ve iktisadi alanda büyük bir sıkışma yaşamaktadır.

Türkiye’de 1950’li yıllarla birlikte değişim gösteren tarım, artık ücretli işçilerin yani, mevsimlik işçilerin oldukça sık çalıştığı bir alan haline gelmiştir. Türkiye’nin Doğu ve Güneydoğu’sunda yaşayan halkın topraklarını ekememesi, maliyetlerin yüksek olması, teknolojinin gelişimine bağlı giderlerin artması, işsizlik ve yoksulluğun yoğun yaşandığı iller olması hasebiyle kırdan kente göçün hızlandığı yıllar olmuştur. Doğu’da GAP ile birlikte sulama sorunun giderilmesi her ne kadar sağlanmak istense de istenilen sonuç tam olarak alınamamıştır. Örneğin; her yıl Şanlıurfa’dan büyük kitlelerin göçü batı illerine doğru yaşanması engellenememiştir. İstihdam sorununun olduğu ve kayıt

dışı istihdamın yaygın yaşandığı Doğu illerinde sadece ekonomik temelli göçler değil, aynı zamanda terör olaylarına bağlı zorunlu göçlerde sebep olmuştur. İşsizlik ve yoksulluk arasında sıkışan kitlelerin tek kurtuluş olarak gördükleri meslek mevsimlik işçilik diğer bir adıyla mevsimlik tarım işçiliği olmuştur. Bu kadar sorunu içinde barındıran tarım elbette tarımsal üretimin kalbi olan işçilerinde sorunlarını geçmişten günümüze taşımıştır.

Her yıl Doğu ve Güneydoğu'dan Türkiye'nin 48 iline göç eden mevsimlik tarım işçileri, tarımsal işgücünün yarsından fazlasını oluşturmaktadır. Gittikleri illerde pancar çapasından soğan hasadına, narenciyeden kayısıya, fındıktan çaya ve daha birçok ürünün hasadını yapan işçiler yılın 8 ayı göç halindedir. Genellikle trenlerle ya da kamyon kasalarında yolculuk yaptığını medyadan işittiğimiz işçiler trafik kazalarına kurban gitmektedir. Sayıları birçok kaynakta farklı verilen mevsimlik tarım işçilerinin, kayıt dışı istihdama bağlı olarak sayıları tam olarak bilinmemekle birlikte resmi rakamlara göre 300.000 oldukları tahmin edilmektedir. Buna ayrıca aile fertleri de eklendiğinde yaklaşık bir milyon insan her yıl göç etmektedir.

Herhangi bir sosyal güvencesi olmayan, düşük ücretler karşılığı uzun ve ağır şartlarda çalışan, su, elektrik gibi temel ihtiyaçlarını karşılamakta zorlanan işçiler çadır ya da barakalarda yaşamlarını sürdürmektedir. Devletin tahsis ettiği meralarda ya da devlet hazinesine ait olan yerlerde konaklayan işçiler harcamalarını düşürmek için sağlıksız koşullarda yaşamaktadırlar. Tarım aracısı olarak bilinen “dayıbaşı, çavuş” gibi kişilerin aracılığıyla tarla sahibiyle anlaşılan işçilerin ücretlerinin belli bir kısmına da bu araçılar el koymaktadır. İşçiye ise oldukça düşük bir meblağ kalmaktadır. Çaresiz bunu kabul eden işçiler yine giderlerini azaltmak için canlarını hiçe sayarak ya kapasite fazlası midibüslerle ya da traktör, kamyon kasası arkasında yolculuk yapmakta, ne yazık ki trafik kazalarının kurbanı olmaktadır. Ancak biz bunu medya da sayısal verilerle ifade edilen işçilerin birer sayıya dönüştüğü tarihlerde duymaktayız.

Basında, yapılan haberlerde genellikle yoksulluğa bağlı bir kazanın değil şoför hatasına bağlı kazalar olarak lanse edilmektedir. Bu konuda hem devlete hem de sivil toplum örgütlerine çok iş düşmektedir. Kayıt dışı istihdamın azaltılması, işsizliğe çözüm üretilmesi, işçilerin ücretlerinin iyileştirilmesi, sağlık, eğitim ve ulaşım olanaklarından yararlanması, barınma sorunlarının çözülmesi, sosyal güvencelerinin olması acil bir ihtiyaç olarak hale durmaktadır.

Son yıllarda sivil toplum örgütlerinin çabasıyla ve devletin özellikle 2010 yılı sonrası çıkarmış olduğu genelge ve yönetmelikler kayda değer bir yerdedir. Ancak, mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarıyla ilgili oluşturulan maddelerin sadece genelgede kalmayarak gerçek hayatta uygulanması ve bunun takibinin yapılması acil bir ihtiyaçtır. Dünyada 1,1 milyar iş gücünü oluşturan Türkiye’de 6,5 milyon tarımsal işgücünün yarısını ifade eden işçilerin sorunlarının çözülmesi tarımsal üretimin artması, gıda sağlığının yanı sıra işçilerin sağlığının korunması eş değerdedir. Çocuk işçiliğinin, erken yaşta evliliklerin, çift eşliliğin yoğun olarak yaşandığı bu alanda kökten çözümlerin bulunması gerekmektedir. Bu konuda ILO ve UNICEF gibi uluslararası kuruluşların yerli iş birlikçiler ile yürüttükleri projeler ve çalışmalar önemli bir yerde durmaktadır. Etnik ayrımcılık, sosyal dışlanma gibi sorunlarla karşı karşıya kalan işçilerin toplumsal bir sağduyuya ihtiyaçları bulunmaktadır.

Bu konuda çalışmaların duyulması, çözüm önerilerinin topluma yayılması aynı zamanda dördüncü kuvvet olan medyanın da görevidir. Ancak, medya mevsimlik tarım işçilerini trafik kazaları ya da göç ettikleri zamanlarda görmektedir. Bunun dışında işçi sorunlarının gündeme getirmekte, fakat bu yetersiz ve cılız bir sesin ötesine gidememektedir. Tam da bu noktada literatüre katkı sağlayacağını düşünülen bu araştırmanın öncelikli hedefi; 2000 ile 2016 yılları arasında medyanın mevsimlik tarım işçilerini nasıl sunduğu ve genel anlamda nasıl bir çerçeve oluşturduğunu tespit etmek için yapılmıştır. Yani, Türkiye’deki ulusal 10 gazete de 16 yıl boyunca nasıl bir sunuş ile kamuoyuna yansımıştır. Önce bu tespiti yapmak medya profesyonellerine genel bir tabloyu çizmek ardından bundan sonra yapılacak çalışmalara ışık tutması açısından önem taşımaktadır. Oldukça uzun bir aralığı kapsayan çalışma, daha önceki çalışmalarda sıklıkla bahsedilen trafik kazalarının da ne yoğunlukta kullanıldığını açıkça ortaya koymaktadır. Bunun yanı sıra sadece tema olarak değil, haber sayısı, gazetelerde haber sayısı, metin türü, menşei, haber kaynakları, metinlerin sayfa ve konumları, dil ve anlatım özellikleri ile üslubu içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir. Görsel öğelerde aynı zamanda içerik analizine tabi tutulmuştur. Metinlere eşlik eden görsellerin sayısal oranları incelenmiştir. Bunun sonucunda şu bulgulara ulaşılmıştır:

- PRNET medya takip sisteminde “mevsimlik işçi” anahtar kelimesiyle 16 yıl ve 10 ulusal gazetenin taranması sonucu; toplamda 1175 habere ulaşılmıştır.

Bunların mevsimlik tarım işçileri ile ilgili olanlarının sayısı ise 529'dur. Örneklem alınan 529 haber içerik analiz yöntemi ile çözümlenmiştir.

- Yapılan içerik analizinde en çok haberin yapıldığı yıl 2015 ve 2014 olmuştur. En az haberin yapıldığı yıllar ise 2003 başta olmak üzere 2002, 2001 ve 2000 yılları olmuştur.
- En çok haberin yapıldığı gazeteler Cumhuriyet, Milliyet ve Türkiye olurken, en az haberi ise Star ve Hürriyet gazeteleri yapmıştır.
- Haberlerle birlikte köşe yazıları da incelenmiştir. Metin türü kısmında en çok haber türünün yapıldığı, ikinci sırada köşe yazılarının olduğu tespit edilmiştir. Bunun yazı sıra yazı dizisi ve röportajında yer aldığı bilgisine ulaşılmıştır.
- En çok haberler üçüncü sayfa da yer alırken, genellikle haber konumu üst kısımda yer almıştır. Birinci sayfa ve iç sayfalarda yer alan haberlerin çoğu trafik kazası haberleri olduğu tespit edilmiştir.
- Haber kaynaklarına bakıldığında ilk sırada siyasi parti temsilcileri, hükümet yetkilileri, bakanlıklar, ikinci sırada tarla sahipleri, tarım aracıları ve tarım işçileri geldiği tespit edilmiştir. Bunun yanı sıra il ve ilçe müdürlükleri, valilik, kaymakamlık ve belediyeler, sendika temsilcilikleri, kooperatif, odalar ve barolar birliği, sivil toplum örgütleri, vakıf, dernek ve platformlar geldiği görülmektedir. Buradan özellikle 2010 yılı sonrasında bu alanda yapılan proje, çalışmalar ve çabaların etkili olduğu tespit edilmektedir. Tarım işçilerin sesinin duyurulduğu ancak, çözümün bir parçası olmadığı görülmektedir. Ancak, haber kaynaklarının yarısından fazlası ise bilinmektedir.
- Haber menşei kısmında ise, en fazla haberi yapanın bilinmediğidir. Ardından muhabir, köşe yazarı, haber ajansları ve gazetenin kendisi gelmektedir. Yine burada da haberi yapanın bilinmemesinin oran olarak çokluğu kamuoyunda habere olan güven sarsılmakta, olumsuz bir yargı da oluşturacağı söylenebilir.
- Metinlerin teması en çok ulaşım, sağlık, eğitim, çalışma boyutu ve sosyal dışlanma, hak ihlalleri ön plana çıkarken, en az sosyal yardım, barınma sorunu ve siyasi boyut konusu işlendiği tespit edilmiştir.
- Ulaşım boyutunda trafik kazaları, ölümler, kapasite üstü yük ve yolcu taşıma, ucuz yolculuk yapma gibi alt başlıklar ön plana çıkarken, sağlık alanında daha çok ölümler, yangın, sel ve benzeri olaylarda yaralanan kişiler ve ölenler, iş kazaları, zehirlenme ve psikolojik travmalara bağlı cinayetler gibi alt başlıklar

ön plana çıktığı görülmektedir. Eğitim boyutunda çocukların göçe bağlı olarak eğitime devam edememeleri, eğitim projeleri ve hizmetleri yer almaktadır. Sosyal dışlanma da; etnik ayrımcılık, ırkçı yaklaşımlar, terör olaylarına bağlı toplumsal ayrışma haberleri işlenmiştir. Hak ihlallerinde çocuk işçilik en çok işlenen konu olmuştur. Bunu erken yaşta evlilik, kuma, kadına şiddet takip etmiştir. Sosyal yardım boyutunda daha çok eğitim projeleri ön plana çıkmıştır. Siyasi boyutta ise mevsimlik tarım işçilerinin seçimin kaybedeni olarak görülmesi, göçe bağlı oy kullanamaması, seçimlerde oy potansiyeli olarak tartışmalara konu olduğu bulgusuna ulaşılmıştır.

- Metinlerde dil ve anlatım sade bir dil ile halka hitap edilmiştir. Bu da haberin hedef kitleye daha rahat ulaşmasını sağlamıştır. Köşe yazılarında akademik dile başvurulduğu tespit edilmiştir.
- Metinlerin üslup özelliklerinde ise en dikkat çeken anlatım; mağdur/kurban ve patetik(acıma duygusu) bir anlatımın tercih edildiği bulgusuna ulaşılmıştır.
- Metinlerde görsel duruma bakıldığında en yüksek görsellerin kullanıldığı tespit edilmiştir. Görselin kullanılmadığı durumlar daha azdır.
- Görsellerde cinsiyete bakıldığında her iki cinsin daha fazla olduğu bunu erkek cinsiyetinin izlediği ve en az kadın cinsiyetinin kullanıldığı tespit edilmiştir.
- Görsel tür olarak en çok fotoğrafın olduğu tespit edilmiştir.
- Metinlere eşlik eden görsel malzeme ya da destekleyici görüntüler ise yarısından fazlasında görselin eşlik etmediği, görselin eşlik ettiği yerlerde çadır, tarla, baraka, tarım işçisi, çocuk işçi ve çocuk görüntülerinin sık kullanıldığı görülmüştür. Kaza olayları ve yaralı, insan vücudu en az kullanılan görsel malzeme olmuştur.

Yapılan araştırma da mevsimlik tarım işçilerinin hem görüldüğü hem de duyulduğu ifade edilebilir ancak; çarkın var olan sorunu yok sayarak sunduğunu göstermektedir. Sorunların normalleştirildiği ve bağlamından koparıldığı söylenebilir. Araştırma, literatüre katkı sunması açısından istatistiksel veriler sunmaktadır. Daha önce böyle bir çalışmanın yapılmamış olması da çalışmaya ayrı bir değer katmaktadır. Çalışma, medya profesyonellerine de genel çerçevede haberlerin sunumuna daha farklı bir bakış açısı sunması dolayısıyla önemlidir.

KAYNAKÇA

- Akbıyık, N. (2008). Türkiye’de tarım kesiminde işgücü piyasalarının yapısı. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 7(24), (s. 220-237).
- Akbıyık, N.(2011). Malatya’da çalışan mevsimlik tarım işçilerinin sosyal ve ekonomik sorunlarının incelenmesi. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*, 10(36), (s.132-154).
- Akşit, B.(1998). *İçgöçlerin nesnel ve öznel toplumsal tarihi üzerine gözlemler: köy tarafından bir bakış*. İstanbul: Türkiye ekonomik ve toplumsal Tarih Vakfı Yayınları, (s.22-37).
- Arcury, T. A., Weir, M., Chen, H., Summers, P., Pelletier, L. E., Galvan, L., Bischoff, W. E., Mirabelli, M. C., Quandt, S. A. (2013). Migrant farmworker housing regulation violations in North Carolina. *Am J Ind Med*; 55(3): 191-2014 July.
- Arcury, T., A., Quandt, S., A. (2012). Living and working safely: Challenges for migrant and seasonal farm workers. *N C. Med J*; 72(6): 466-470.
- Arıcanlı, T. (2010). *19. yüzyılda Anadolu’da mülkiyet, toprak ve emek*. Çev: Zeynep Altıok. Ç. Keyder, F. Tabak (Ed.), Osmanlı’da toprak mülkiyeti ve ticari tarım içinde (s.131-142). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.
- Arıkan, R. (2011). *Araştırma yöntem ve teknikleri*. Birinci basım, Ankara: Nobel Akademik Yayıncılık.
- Aysu, A. (2008). *Küreselleşme ve tarım politikaları*. Birinci baskı, İstanbul: Su Yayınevi.
- Aziz, A. (2008). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemleri ve teknikleri*. Dördüncü basım, Ankara: Nobel Basımevi.
- Balcı, A. (2010). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntem, teknik ve ilkeler*. Sekizinci baskı, Pegem Akademi.
- Boratav, K. (1980). *Tarımsal yapılar ve kapitalizm*. Ankara: Ankara Üniversitesi Basımevi.

Boratav, Korkut (2004). *Yeni dünya düzeni nereye?*. İkinci baskı, Ankara: İmge Kitabevi.

Bursa Tabip Odası (2014). Mevsimlik gezici tarım işçilerinin barınma koşulları: Bursa'nın batısında Karacabey/Mustafa Kemalpaşa örneği.

Bülbül, S., Köse, A. (2010). Türkiye'de bölgelerarası içgöç hareketlerinin çok boyutlu ölçekleme yöntemi ile incelenmesi. *İstanbul Üniversitesi İşletme Fakültesi Dergisi*, 39(1), (s.75.94).

Castles, S., Miller, M. J. (2008). *Göçler çağı*. İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Çelik, K. vd. (2015). Gezici mevsimlik tarım işinde çalışan kadınların çalışma ve yaşam koşullarının irdelenmesi.(s. 7-9).

Çınar, S. (2014). *Öteki proletarya de-proletarizasyon ve mevsimlik tarım işçileri*. Birinci Baskı, Ankara: NotaBene Yayınları, (s. 24-30).

Çınar, S.(2010). Türkiye'de mevsimlik tarım işçilerine dair kısa bir değerlendirme. (s.32-33).

Çınar, S., Lordoğlu, K. (2010). Mevsimlik tarım işçileri: Marabadan ücretli fındık işçiliğine.

Çınar, S., Lordoğlu, K. (2010). Mevsimlik tarım işçiliğinde tekil bir analiz: Karasu fındık toplama işçileri. *Mesleki sağlık ve güvenlik dergisi*, 10(38). <http://www.ttb.org.tr/dergi/index.php/msg/article/view/131> (Erişim Tarihi:28.12.2018).

Çınarlı, İ, Şimşek, Z. (2013). Doğru ve etkili sağlık iletişimi için 'sağlık haberciliği-programcılığı rehberi'. Tarım iş sağlığı ve güvenliği uygulama ve araştırma merkezi Yayınları, (s. 1-69).

Çiçekli, B.(2009). *Göç terimleri sözlüğü*. Uluslararası Göç Örgütü, Cenevre.

Dansuk, E. (1997). Türkiye'de yoksulluğun ölçülmesi ve sosyo-ekonomik yapılarla ölçülmesi. Uzmanlık Tezi. Sosyal sektörler ve koordinasyon genel müdürlüğü ücretler ve gelirler dairesi başkanlığı. Devlet Planlama Teşkilatı.

Demirci, S., Köseli M.(2010). İkincil veri ve içerik analizi. Böke, K.(Ed). Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri içinde(s. 321-364). İkinci Basım, İstanbul: Alfa Yayınları.

Development Workshop (2012). Invention program for children (6-14 age group) affected by seasonal agricultural migration. Model action plan for children working in seasonal agricultural labour in the Çukurova region of Turkey. Ankara: Altan Matbaası.

Development Workshop (2012). Baseline study. Concerning children of the 6-14 age group affected by seasonal agricultural migration. Ankara: Altan Matbaası.

Development Workshop (2012). Invention program for children (6-14 age group) affected by seasonal agricultural migration. Model action plan for children working in the harvesting of hazelnuts in Turkey. Ankara: Altan Matbaası.

Development Workshop (2012). Invention program for children (6-14 age group) affected by seasonal agricultural migration. Model action plan for children working in cotton cultivation in Turkey. Ankara: Altan Matbaası.

Dinler, Z. (2008). *Tarım ekonomisi*. Altıncı basım, Bursa: Ekin Kitabevi Yayınları.

Erdost, M. İ.(1988). *Kapitalizm ve tarım: Küçük köylülüğün yoksullaşmadığı tezinin eleştirisi*. İkinci Eklenmiş Baskı, Ankara: Onur Yayınları.

Ergül H., Gökalp E., Cangöz İ. (2012). *Medya ne ki... Her şey yalan!*. Birinci Baskı, İstanbul: İletişim Yayıncılık.

Ergül H., Gökalp E., Cangöz, İ.(2010). Türkiye’de yoksulluğun ve yoksulların ana akım basında temsili. *Sosyoloji araştırmalar dergisi*: 13(1).

Geçgin, E.(2009). Türkiye’de mevsimlik tarım işçilerinin sosyolojik analizi: Ankara Polatlı örneği. Yüksek Lisans Tezi. Ankara Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Görücü, İ., Akbıyık, N. (2010). Türkiye’de mevsimlik tarım işçiliği: sorunları ve çözüm önerileri. Hikmet Yurdu, Ocak-Haziran, (s.189-219).

Güneş, F. (2017). ‘Görsel sosyoloji’ üzerinden mevsimlik tarım işçiliğini anlamak: Eskişehir Alpu örneği. *Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Dergisi*, 17(7) : 2, (135-154).

Güneş, F.(2012). Göç, yoksulluk ve sosyal politika. (s.185-191).

Güran, T. (1998). *19. yüzyıl Osmanlı tarımı*. İstanbul: Eren Yayıncılık.

Hacettepe Üniversitesi Nüfus Enstitüsü(2006). Türkiye göç ve yerinden olmuş nüfus araştırması. Ankara: İsmat Matbaacılık Yayıncılık.

Hayata Destek Derneği (2016). Mevsimlik tarımda çocuk işçiliği. E-Bülten, Sayı:2, Temmuz.

İçişleri Bakanlığı Göç İdaresi Genel Müdürlüğü (2016). Göç, yoksulluk ve istihdam bildiriler kitabı.

İnalçık, H. (2010). Çiftliklerin doğuşu: devlet, toprak sahipleri ve kiracılar.Çev: Zeynep Altok. Ç. Keyder, F. Tabak (Ed.), Osmanlı'da toprak mülkiyeti ve ticari tarım içinde (s.15-34).İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kalaycı, M. vd. (2016). Türkiye'de mevsimlik tarım işçileri ve uygulanan politikalar. Ulusal 12. Tarım Ekonomisi Kongresi, Antalya.

Kaleci, H. (2007). Mevsimlik tarım işçilerinin sosyolojik analizi: Eskişehir örneği. Yüksek Lisans Tezi. Eskişehir: Anadolu Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Kalkınma Atölyesi (2014). Fındık hasadının oyuncularları. Birinci basım, Ankara: Altan Matbaası.

Karaman, K., Yılmaz, A., S. (2011). Mevsimlik tarım işçileri ve enformel ilişkiler ağı: Giresun'da çalışan mevsimlik tarım işçileri üzerine bir araştırma. ZFWT Dergisi, 3(1), (s. 211-226).

Karasar, N.(2009). Bilimsel araştırma yöntemi. Yirminci baskı, Ankara: Nobel Yayın Dağıtım.

Kasaba, R.(2010).Batı Anadolu'da göçmen emeği.Çev: Zeynep Altok. Ç. Keyder, F. Tabak (Ed.), Osmanlı'da toprak mülkiyeti ve ticari tarım içinde (s.121-130). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Kazgan, G. (1983). *Tarım ve gelişme*. İkinci baskı, İstanbul: Der Yayınları.

Keyder, Ç. , Yenal, Z. (2013). *Bildiğimiz tarımın sonu. Küresel iktidar ve köylülük*. Birinci baskı, İstanbul: İletişim Yayınları.

Mazoyer M, Roudart L.(2010). *Dünya tarım tarihi Neolitik Çağ'dan günümüzdeki krize*. Fransızcadan Çev: Şule Ünsaldı. Birinci baskı, Ankara: Epos Yayınları.

MİGA (2012). Tarımda mevsimlik işçi göçü Türkiye durum özeti. Rapor.

Mütevellioğlu, N, Işık, S. (2009). Türkiye emek piyasasında neoliberal dönüşüm. N. Mütevellioğlu, S. Sönmez (Ed.). *Küreselleşme, kriz ve Türkiye’de neoliberal dönüşüm içinde* (s.159-204). İstanbul: İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları.

Ozankaya, Ö. (1975). Toplumbilim terimleri sözlüğü. (s. 33-49-55).

Önen, S. (2012). Mevsimlik tarım işçiliği ve çingeneler. *Sosyal ve Beşeri Bilimler Dergisi*, 4(2), (s. 281-290).

Özpekmezci, Ş., Sahil, S. (2009). Mevsimlik tarım işçilerinin sosyal, ekonomik ve barınma sorunlarının analizi. *Gazi Üniversitesi Mühendislik, Mimarlık Fakültesi Dergisi*, 19(3), s.261-264.

Öztürk, Ş.(2008). Kırsal yoksulluk ve neo-liberal ekonomi politikaları. *Uluslararası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 1/5 (s.606-634).

Pamuk, Ş. (2009). Türkiye’de tarım ve iktisadi gelişme 1880-2000. *Mülkiye*, 33(262), (s.63-76).

Şahinöz, A. (2001). *Tarım sektörü*. Türkiye ekonomisi: sektörel analiz içinde (s.73-104). A. Şahinöz (Ed.). Ankara: İmaj Yayınevi.

Şimşek, Z. (2012). *Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırması*. Birinci basım, Ankara: Damla Matbaacılık.

Tabak, F. (2010). *Bereketli hilal’in batısında tarımsal dalgalanmalar ve emeğin kontrolü* (YAK. 1700-1850).Çev: Zeynep Altok.Ç. Keyder, F. Tabak (Ed.), *Osmanlı’da toprak mülkiyeti ve ticari tarım içinde* (s.143-164). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

TBMM (2015). Mevsimlik tarım işçilerinin sorunlarının araştırılarak alınması gereken önlemlerin belirlenmesi amacıyla kurulan meclis araştırması komisyon raporu.

Tekeli, İ. (2008). *Kalkınma sürecinde marjinal kesim ve Türkiye üzerine bir deneme*. Göç ve ötesi içinde (s. 112-140). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2008). *Türkiye tarımında mekanizasyonun yarattığı yapısal dönüşümler ve kırdan kopuş süreci*. Göç ve ötesi içinde (s. 68-95). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tekeli, İ. (2008). *Türkiye’de içgöç sorunsalı yeniden tanımlanma aşamasına geldi*. Göç ve ötesi içinde (s. 171-185). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Tümtaş, M., S. (2009). Yoksulluktan yoksunluğa göç: Marmaris ve Mersin örnekleri. *Toplum ve Demokrasi*, 3(5), Ocak-Nisan, (s.111-134).

Türkdoğan, O., Gökçe, O.(2012). *Sosyal bilimlerde araştırma yöntemi*. Birinci baskı, Konya: Çizgi Kitabevi.

Türkiye İhracatçılar Meclisi Tarım Raporu(2016). İstanbul: Küçük Mucizeler Yayıncılık ve İletişim Hizmetleri.

UNFPA (2011). *Mevsimlik tarım işçilerinin ve ailelerinin ihtiyaçlarının belirlenmesi araştırması*. Özet rapor. Şimşek, Z.(Haz.). Birinci Basım, Şanlıurfa: Elif Matbaası.

Veinstein, G. (2010). Çiftlik tartışması üzerine. Çev: Zeynep Altok. Ç. Keyder, F. Tabak (Ed.), *Osmanlı’da toprak mülkiyeti ve ticari tarım içinde* (s.35-56). İstanbul: Tarih Vakfı Yurt Yayınları.

Yıldırak, N. vd. (2003). Türkiye’de gezici ve geçici kadın tarım işçilerinin çalışma ve yaşam koşulları ve sorunları. (s.2).

Yıldırım, A., Şimşek, H. (2008). *Sosyal bilimlerde nitel araştırma yöntemleri*. Yedinci basım, Ankara: Seçkin Yayıncılık.

Yıldırım, Uygur, D. (2014). 1980 sonrası Türkiye tarımında yapısal dönüşüm ve mevsimlik tarım işçileri: Sakarya örneği. Doktora Tezi. İstanbul Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yılmaz, S. (2015). *Sürdürülebilir tarım mümkün mü?* Birinci baskı, İstanbul: Yeni İnsan Yayınevi.

Yiğit, B., Çiçek, Ö., Öztürk, M. (2017). Gezici mevsimlik tarım işçileri ile yerli mevsimlik tarım işçilerinin karşılaştırmalı analizi: Isparta ili örneği. *Ünye İİBF dergisi*, 1(2): (s.2-25).

Yüksel, E. vd. (2009). Cumhuriyet mitinglerinin yaygın gazetelerde yer alış biçimi üzerine içerik analizine dayalı bir değerlendirme. *Eskişehir: Anadolu Üniversitesi Yayınları*.

İnternet Kaynakları

<https://www.gidahatti.com/16-ekim-dunya-gida-gunu-temasi-goc-gida-guvenligi-ve-kirsal-kalkinma-87179/> (Erişim Tarihi: 10.04.2019).

<https://tr-tr.facebook.com/gocokulu/> (Erişim Tarihi: 10.04.2019)

Hürriyet, (2016). Azize'nin eğitimine BM'den destek. <http://www.hurriyet.com.tr/egitim/azizenin-egitimine-bmden-destek-40254092> (Erişim Tarihi: 10.04.2019).

ILO, (2015). Göçmen İşçiler Küresel Tahminleri Raporu, https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_440647/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 02.01.2019).

ILO, (2018). Göçmen İşçiler Küresel Tahminleri Raporu, https://www.ilo.org/ankara/news/WCMS_652525/lang--tr/index.htm (Erişim Tarihi: 02.01.2019).

<http://www.milliyet.com.tr/anadolu-universitesinde-goc-okulu-projesi-eskisehir-yerelhaber-727020/> (Erişim Tarihi:10.04.2019).

http://www.tdk.gov.tr/index.php?option=com_gts&kelime=TARIM (Erişim tarihi: 27.12. 2018).

http://www.tuik.gov.tr/PreTabloArama.do?metod=search&araType=hb_x (Erişim Tarihi: 20.10.2018)

<http://www.tr.undp.org/content/turkey/tr/home/sustainable-development-goals/goal-1-no-poverty.html>. (Erişim tarihi:08.01.2019).

<http://www.mevsimliktarimiscileri.com/> (Erişim Tarihi: 25.12.2018).

<http://www.resmigazete.gov.tr/eskiler/2010/03/20100324-15.htm>

(Erişim Tarihi:

10.04.2019).

EKLER

Ek 1. Metinleri Kodlama Kılavuzu

Ek 2. Metinleri Kodlama Formu

Ek 3. Görselleri Kodlama Kılavuzu

Ek 4. Görselleri Kodlama Formu

Ek 1. Metinleri Kodlama Kılavuzu

Metinleri kodlama kılavuzu 13 kategoriden oluşmaktadır. Mevsimlik tarım işçi haberlerinin yazılı basında nasıl sunulduğuyla ilgili yapılan bu çalışma kategorileri aşağıda belirtildiği şekildedir.

1	HABER NO: Çalışmada ele alınan haberlere numara verilerek sıralanmıştır. Bu sayede haberlerin kodlanması kolaylaştırılmıştır.
2	TARİH: Haberlerin tarihleri belirtilerek kodlama kılavuzunda yer almıştır. Haber tarihlerinin yer alması metinlere ulaşımı da kolaylaştırmıştır.
3	YIL: Araştırmada yer alan haberlerin yıl aralığı kategoride belirtilmiştir. 2000-2016 yılları arasında geniş bir yıl aralığında haberler incelenmiş ve kodlanmıştır.
4	GAZETE ADI: Araştırmada Türk yazılı basınında tirajları yüksek olan 10 gazete bu kategori altında yer almıştır. Bunlar; 1. Hürriyet 7. Takvim 2. Milliyet 8. Sabah 3. Türkiye 9. Akşam 4. Yeni şafak 10. Cumhuriyet 5. Star 6. Posta
5	HABER BAŞLIĞI: Haberin hangi başlıkla gazetede yer aldığı kodlama kılavuzuna eklenmiş ve kodlama şablonuna kodlayıcı tarafından kodlanmıştır.

	SAYFA NUMARASI: Çalışmada yer alan haberlerin sayfa numaraları bu başlık altında kodlanmıştır. Sayfalar iki sütunda yer almıştır. Sayfa devamı olarak adlandırılmıştır.
--	---

7	KONUM: Araştırmada kullanılan haberlerin yer aldığı konum bu başlık altında kodlanmıştır. Gazetelerin ilk sayfalarında logonun hemen altında iri puntolu haberler “manşet” , Gazete logosunun üzerinde iri puntolu haberler “sürmanşet” haberlere yer verilmiştir. Bunun dışında haberlerin bulunduğu birinci sayfa ve devam eden haberler de kodlanmıştır. Buna bağlı olarak gazetede haberlerin konumlarının belirtilmesi için üst kısım, alt kısım ve orta/göbek kısım olarak ayrılmıştır. Ayrıca tam sayfa olarak verilen haberlerde kodlamada yer almıştır. Bu kısım 9 alt kategori şeklinde kodlanmıştır. 1. Manşet 2. Sürmanşet 3. Birinci Sayfa 4. Tam sayfa 5. Üst kısım 6. Orta/Göbek Kısım 7. Alt kısım 8. Sağ Sütun 9. Sol Sütun
8	YAZI TÜRÜ: Çalışmanın içerisinde haber türleri de ayrı bir kategori olarak oluşturulmuştur. Bu kategorilerde 6 alt kategori şeklinde kodlanmıştır. Bunlar: 1. Haber 2. Köşe yazısı 3. Yazı dizisi

	4. Röportaj 5. Söyleşi 6. Araştırma-inceleme
9	MENŞEİ: Haber metinlerinin kimler tarafından yazıldığı ve yayınlandığını belirten bu kategori 6 alt kategori şeklinde kodlanmıştır. 1. Bilgi Yok N/A 2. Muhabir 3. Köşe yazarı 4. Haber ajansları (AA, DHA, İHA) 5. Gazetenin kendisi 6. Diğer
10	HABER KAYNAKLARI: Bu başlık altında haber kaynağı birinci el ve ikinci el kaynaklar sınıflamasından yola çıkarak haberde konuşan, haber alınan kişi ve haber veren kişiler olarak alt kategori şeklinde belirtilmiştir. Bu bölümde 20 alt başlık oluşturulmuştur. 1. Bilgi Yok N/A 2. Sağlık Kurumu ve Sağlık Profesyonelleri (İl Sağlık Müdürlüğü, İl/İlçe Aile Sağlık Merkezi, Hastaneler, Doktorlar, Eczacılar, Kızılay). 4. Valilik, Kaymakamlık ve Belediyeler 3. Sivil toplum örgütleri, vakıflar ve dernekler (Mevsimlik Tarım İşçileri Derneği, MET-DER, Türkiye Eğitim Gönüllüleri Vakfı, Eğitim Hakları Derneği, Tüketici Destekleme Derneği) 4. Üniversiteler, Araştırma Merkezleri, Kalkınma Ajansları, TÜİK Bölge Müdürlüğü 5. İl Müdürlükleri (İl Mili Eğitim Müdürlüğü, İl Gıda, Tarım ve Hayvancılık Müdürlüğü, İş Kurumu Genel Müdürlüğü, Çalışma Genel Müdürlüğü) 6. Kooperatifler, Odalar ve Barolar Birliği (İl/İlçe Ziraat Odası, Ticaret

	Odası, Tabipler Odası) 7. Siyasi parti temsilcileri, hükümet yetkilileri (Cumhurbaşkanı, Başbakan, Milletvekili, Bakanlıklar; Çalışma, ve Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığı, Milli Eğitim Bakanlığı, Tarım ve Orman Bakanlığı) 8. Sendika Temsilcileri ve Temsilcilikleri(Türkiye İşçi Sendikaları Konfederasyonu, Eğitim sendikaları, Tarım-İş Sendikası, Şeker-İş, Sağlık-İş, Yol-İş, Metal-İş Sendikaları) 9. Emniyet Genel Müdürlüğü (İlçe Jandarma Komutanlığı) 10. Kent Konseyleri(Eskişehir, Adana Kent Konseyleri) 12. Ekonomi çevreleri, banka şubeleri 13. Adliye, YSK (Hukuk Boyutu) 14. Uluslararası Kuruluşlar (BM, UNNICEF, UNFPA, UNWOMEN, ILO) 15. Sanatçı, Ünlü Kişiler, İş Adamları 16. Tarım Aracıları, Bahçe /Tarla Sahibi, Tarım İşçileri 17. Uzman, Yetkili Kişi, Akademisyen 18. Kamu Kurum ve Kuruluşları (TCDD, THY) 19. Tv Kanalları, Belgeseller, Yarışmalar ve Festivaller 20. Diğer
11	TEMA: Bu kategoride mevsimlik işçi haberleri ile ilgili 15 ana kategori ve bu kategorilere bağlı 49 alt kategori kodlanarak metin kılavuzuna eklenmiştir. Bunlar; 1. Eğitim Boyutu (Okuma yazma oranı, her yaş grubu için), Eğitim düşüklüğü ile ilgili haberler, çocukların eğitime devam etmemesi ile ilgili haberler) 2. Sağlık Boyutu (Kadınların, yaşlıların ve çocukların aile sağlık merkezlerinden yararlanması ile ilgili haberler, tarlada veya yaşadıkları mera alanlarda yaralanma, sakatlanma ve ölüm haberleri, doğum oranı, anne ve bebek ölümleri, çocukların aşı haberleri, aile hekimi, hemşire, doktor ve uzmanların konuyla ilgili açıklamaları) 3. Ulaşım Boyutu (Trafik kazası haberleri, işçilerin kamyon, midibüs ve

	güvenli olmayan araçlarla taşınması ile ilgili haberler, trafik ihlalleri ve şoför ile ilgili yapılan haberler, göçe başladıkları dönem ile geri döndükleri zaman aralığında yapılan haberler) 4. Barınma Boyutu (Tarım işçilerinin yaşadıkları yerler, göç ettikleri yerlerde kaldıkları çadır ve naylon poşetlerle yaptıkları barınak haberleri, göç sonrası evlerine döndüklerinde kaldıkları yerlerin durumu, çadır yaşamı ile ilgili haberler, yeme-içme, banyo yapma, su gereksinimi ve tedariki ile ilgili haberler, elektrik, su, temel gıda ve yiyeceklerin sağlanması ile ilgili haberler, ısınma problemleri ile ilgili haberler) 5. Göç Boyutu (İsteğe bağlı göç, kan davasına bağlı göç, zorunlu göç, göç veren iller, göç alan illerin adları) 6. Çalışma Boyutu (İşçilerin çalışma süreleri, çalışma ücretleri, ücret düşüklüğü ile ilgili haberler) 7. Ekonomik Boyut (Yoksulluk ile ilgili yapılan haberler, İşsizlik, kayıt dışı istihdam haberleri, İşsizlik oranları) 8. Sosyal ve Güvenlik Boyutu (Sosyal güvence, SSK, bağkur, yeşil kart, işçilerin sosyal hakları ile ilgili haberler, iş sağlığı ve güvenliği ile ilgili haberler) 9. Sosyal Dışlanma (Etnik ayrımcılık; Kürt, Arap, Çingene, Gürcü, Azeri, Suriyeli), Terör Olayları 10. Hak İhlalleri Boyutu (Çocuk işçiliği, çocuk gelinler, çift eşlilik, işçi haklarının gasbı) 11. Sosyal Yardım Boyutu (STK, dernek ve vakıfların tarım işçilerine yaptıkları yardımlar, devlet bünyesinde yapılan yardımlar ve çalışmalar, Valilik, Kaymakamlık ve Belediyelerin işçilere yaptıkları yardımlar, Üniversiteler tarafından yapılan çalışmalar, İl/İlçe aile hekimliği merkezlerinin tarım alanlarında yaptıkları ücretsiz sağlık hizmet haberleri, Birleşmiş Milletler ve uluslararası kurumların destek fonları ve yardımları) 12.Yasal Hakları Düzenleme Boyutu (İşçilerle ilgili çıkarılan tebliğ, yönetmelik ve yasal hak ve düzenlemeler, Başbakanlık Genelgesi, Çalışma, Sosyal Hizmetler ve Aile Bakanlığının çıkardığı yönetmelikler, Milli Eğitim Bakanlığının çıkarmış olduğu genelgeler, Tarım ve Orman Bakanlığının bünyesinde yapılan çalışmalar) 13. Siyasi Boyut (Oy kullanma potansiyeli olarak tarım işçileri, seçim) 14. Diğer
--	--

	15. Teknik Sorun
12	DİL: Haber metinlerine bağlı olarak incelenen haber dili herkesin konuştuğu ve anladığı halkın daha kolay anlayacağı“Sade dil” ve bir üst düzeyde “Akademik dil” olarak ikiye ayrılmıştır. 1. Sade dil 2. Akademik /Resmi Dil
13	ÜSLUP: Bu başlık altında haberin anlatım biçimi yani üslubu kodlanarak kılavuza eklenmiştir. Buna bağlı olarak özellikle metin içerisinde nasıl bir anlatımın yer aldığı irdelenmeye çalışılmıştır. Bu kapsamda üslup 7 kategoriye ayrılarak kodlanmıştır. Bunlar; 1. Ötekileştirici /Dışlayıcı Anlatım 2. Mağdur/ Kurban 3. Facia/Katliam 4. Patetik (Acıma Duygusu) Anlatım 5. Panik Uyandırıcı Anlatım 6. Uyarıcı Anlatım 7. Olayın Yorumsuz/ Direkt verildiği Haber Anlatımı

Ek 2. Metinleri Kodlama Formu

[illegible]

Ek. 3 Görselleri Kodlama Kılavuzu

Metinlerde Görsel Durum	Görsel Türü	Görsellerde Cinsiyet	Destekleyici Görüntü
1. Var	1.Fotoğraf	1. Kadın	1. İnsan vücudunun bölümleri, yola savrulan işçi görüntüleri
2. Yok	2. Grafik, tablo ve şekiller	2. Erkek	2. Ulaşım araçları (Kamyon, Midibüs, Tren, Otobüs, Traktör), tren istasyonu, vagon görüntüleri
3. Teknik Sorun (PRNET medya takip sisteminde teknik soruna bağlı olarak görsellerin açılmaması, sorun oluşturması durumunda kodlanmıştır)	4. Şemalar, Haritalar	3. Her ikisinin de bulunduğu görseller	3. Barınma yerleri, çalışma alanları, tarla, çadır içi ve çadır çevresi, mera, tarım işçisi, işçi, çocuk işçi, hastane ve okul, çiftlik, kümes, baraka görüntüleri
	5. Resim çizimi, Karikatür	4. Bilgi Yok	4. Hasatı yapılan meyve-sebze, fabrika çalışma aleti, hayvan görüntüleri, işçilerin özel eşyaları (çuval, bavul)
	6. Afiş		5. Cenaze, yaralanma ve sakatlanma, işçilerin hastane görüntüleri, polis, jandarma, kurtarma ekibi sanatçılar, ünlü kişiler, köşe yazarları
	7. Bilgi Yok		6. Görsel Yok
			7. Diğer

Ek. 4 Görselleri Kodlama Formu

Haber No	Görsel var mı	Görsel Türü	Cinsiyet	Destekleyici Görüntü (1, 2, 3)

